

Vadim Pirogan
Valentin Șerbacov

CALVARUL

(Pe valurile vieții)

Chişinău 2005

„Crima se începe nu cu trupele cu fum ale crematoriilor
şi nici cu vapoarele spre Magadan, pline cu deţinuţi.
Crima se începe cu indiferenţa cetăţenilor”.

Sincere mulțumiri domnului profesor Iurie Ilașcu pentru ajutorul acordat la editarea acestor mărturisiri...

Redactor – Boris Movilă
coperta, pictor Sergiu Musteață
Procesare Aliona Dragomir

Calvarul. V.Pirogan, V.Șerbacov
editura..... 2005

Dorm eroii somn ușor,
înșirând ca la paradă,
frunți culcate lângă zbor,
brațe care-au fost să cadă.

Ard luceferi în caștani
peste cruci, peste morminte,
anii lor, frumoșii ani,
râd în hârci și oseminte.

Cimitir - Andrei Ciurunga

Victoria comunismului în multe țări era întotdeauna corelată cu distrugerea în masă a populației. Comuniștii doreau să schimbe întreaga societate. Întâi au distrus elitele conducătoare...

Apoi regimul comunist, ca și regimul nazist, și de altfel ca orice regim totalitar, - a mers până la a schimba structura societății prin distrugerea masivă a unor straturi ale populației... Ei distrugeau categorii sociale, nu indivizi. Distrugeau pe cei mai buni țărani, pe cei mai buni muncitori, pe cei mai buni intelectuali, elita oricărei clase, care ar fi putut avea un grad mai mare de independență. De la început, scopul principal a fost acela de a distruge orice formă de rezistență a societății...

V.Bukovski la Sighet, 2002

Nu se poate admite ca grozăviile trecutului să fie date uitării. Ceea ce s-a petrecut este o prevenire. Trebuie să ne amintim tot timpul de trecut. El a existat, s-a dovedit posibil și această posibilitate rămâne. Pericolul constă în refuzul de a ști, în tendința de a uita și în a nu crede că toate acestea s-au petrecut în realitate.

Karl Jaspers

Încotro pe noapte și pe ger
și desculț pe câmpuri de zăpadă,
când târâș, când prăvălit grămadă,
dus de baionetele de fier?
Mâna rece, înlemnind pe lemn,
Trage târnăcopul greu spre glie.
Vântul care arde pe câmpie
ne-a cuprins pe toți ca la un semn.
Dar așa-i sau poate nu-mi dau seama?
Azi îmi pare frigul mai domol.
Sub cămașă duc, pe sânul gol,
cea dintâi scrisoare de la mama.

Cea dintâi – Andrei Ciurunga

Cuvânt înainte

În Republica Moldova sunt foarte puține documente - cărți despre tragedia poporului nostru în timpul ocupației sovietice, care a adus numai nenorociri și suferințe, cu deportări, închisori, lagăre; cu împușcarea ai oamenilor care au luptat pentru adevăr și dreptate. Anii trec, vin alte generații noi, care nu știu adevărul despre acele evenimente, despre crimele sovietice săvârșite pe pământul nostru: Basarabia.

Ne-au furat pământul strămoșesc, ne-au distrus credința, sufletul, cinstea, conștiința națională. Am rămas fără Marea Neagră, fără Dunăre, fără Carpați, și acum doresc să ne distrugă ca neam, alungându-ne de pe acest pământ de milenii al nostru. Ei găsesc în rândurile noastre trădători, mancurți, profitori care pentru un loc călduț, pentru un blid de linte își vând sovestea, neamul și baștină. Datoria noastră este să dezvăluim și să propovăduim adevărul istoric, adevărul științific, să luptăm împotriva minciunii și perfidiei dușmanilor neamului nostru.

Această carte este o fărâmă din acel adevăr strașnic despre un regim hain, barbar și sângheros, care a exterminat sute de mii de vieți omenești în Basarabia, care n-au avut altă vină decât că și-au iubit patria, pământul strămoșesc, au dorit să-și crească copiii în pace și dreptate.

Autorii

Anii mei tinerei i-a strigat cineva,
tocmai când îi hrăneam cu semințe de stea
și era cât pe ce să pun mâna pe ei,
cineva i-a strigat și s-au dus anii mei.

Anii – Ion Hadârcă

Valentin Șerban

Într-o frumoasă zi de vară, mă întorceam la Chișinău cu autobuzul, de la Bălți, unde fusesem la judecata, care, în sfârșit, mi-a dat dreptate - mi-a întors casa părintească din mahalaua Pământeni, după 50 de ani de chinuri. Acolo am trăit 16 ani până la venirea barbarilor de la răsărit, care au întors lumea pe dos, nenorocind milioane de oameni nevinovați, oameni care doreau să trăiască în pace, în sânul familiei, să-și crească copiii, să muncească și să se bucure de viață.

Dar după o oră de mers, i-a plesnit autobuzului o roată, apoi și a doua, fiind nevoiți să ne oprim lângă o pădurice de copăcei tineri. Cît șoferul se porăia cu reparația, m-am așezat pe un buștean la marginea păduricii, la umbră, lângă un omulean, bătrân ca și mine, care făcea cu un baston de nuc niște semne pe pământul nisipos. Era mic de statură, suplu, părea să fi fost un bun sportsman în tinerețe. Îmbrăcat într-un costum cafeniu deschis, era îngrijit, curățel - se vedea că nu e chiar de la coarnele plugului. Avea o înfățișare care te atrăgea, era pur și simplu un bătrânel frumos, cum sunt mulți pe acest pământ, dar pe care nu-i vezi în forfota acestei vieți mereu în fugă.

– Frumoasă pădurice, zice el.

– Frumoasă, da nu ca cele din Siberia, am strecurat eu printre dinți.

Bătrânul s-a uitat lung la mine, cu un zâmbet cercetător. Ochii lui mă sfredeleau.

– Dumneata ai fost în Siberia? – m-a întrebat.

– Da... m-au dus rușii în 1941, să mă învețe minte...

– Și dumneata spui ca, să știe și alții, ce prăpăd a făcut rusul în Basarabia noastră românească?

– Dar dumneata de unde ești? – l-am întrebat.

A urmat o tăcere lungă, parcă se gândea să răspundă sau nu.

– Și pe unde ai fost în Siberia? - a răspuns el la întrebarea mea.

– Păi, am fost dus fără judecată în Taișetlag, (numit apoi Ozerlag), în regiunea Irkutsk. Acolo trebuia să-mi rămână oasele, dar m-a scăpat Dumnezeu...

– Dar eu ... de trei ori am murit, de trei ori am înviat, s-au găsit oameni cu suflet care mi-au întins mâna...

A urmat iarăși o tăcere lungă, de parcă se gândea să-mi povestească ceva sau mai bine să tacă. Apoi, cu glas răgușit, a mai adăugat:

– Am fost prin părțile celea, am trecut prin iadul sovietic.

Și iarăși a tăcut. Șoferul ne-a spus că va trebui să așteptăm până o să-i aducă alte roți de la Bălți. Nu avem ce face. I-am povestit câte ceva bătrânului din viața mea... Povestea mea i-a insuflat încredere și mă privea de acum cu alți ochi.

Și acolo, la umbra unui copăcel, am auzit o istorie care a întrecut-o pe a mea.

Vorbea lin, cîntărindu-și parcă fiecare cuvânt, vorbindu-mi, într-o curată, și frumoasă limbă românească.

– Mă cheamă Valentin Șerban. Baștina mea este satul Nemțeni, de pe malul stîng al Prutului – rîul care de atîtea zeci de ani desparte România noastră de năpăstuita Basarabie.

Străbunelul meu, Constantin Șerban, numit încă și „moșierul Costache”, era un bătrîn de statură mijlocie, spătos, purta mustăți lungi, resfirate. Țin minte că în fiecare dimineață îi plăcea să bea câte două ouă crude, pe care i le aducea bucătăreasa, „tiotea” Dunea.

Soția lui, străbunica Anica sau Anișoara, cum o striga străbunelul Costache, era mai înaltă decît el, avea un piept mare, purta întotdeauna rochii sau fuste de mătase de culoare surie, culoarea șoarecilor.

Bunelul, moș Grigore era înalt, de un metru și șaptezeci, bine bărbierit, cu briciul, pe care-l ascuțea de o curea lată de marinar. Purta cizme, vorbea puțin. Moldovean din neamul Șerbenilor, învățase carte rusească, deoarece „gubernia” basarabeană era în stăpînirea țarului și nu existau școli românești. Acest bunel a făcut serviciu militar la ruși mai bine de 25 de ani, cum era pe timpul țarilor.

Era din oameni înstăriți, gospodari, cu multe rude și cunoștințe, avea mulți cumetri, fini și alte rubedenii. Unele rude trăiau chiar în orașul Leova. Avea mulți cunoscuți în satele de-a lungul Prutului. Așa cum avea carte rusească, a fost sfătuit, să se înroleze în armata țaristă. Străbunelul meu Costache, sfătuit de comandantul pichetului de grăniceri din Nemțeni, care păzea granița pe sectorul Ungheni - Cahul, l-a dat pe Grigore în armata țarului. Grigore a fost trimis la niște cursuri militare, de unde a ieșit vahmistru și a fost încadrat ca ajutor al comandantului pichetului de grăniceri de la Nemțeni.

Comandantul avea o fiică, Maria, viitoarea mea bunică. Aceasta, din nefericire, în copilărie, și-a spart un ochi cu acul, cosând o cămașă de in. Părinții ei nu mai aveau nici o speranță s-o mărite cu cineva, căci cine ar fi luat o fată chioară de un ochi? Dar s-a întâmplat că l-au convins pe bunelul meu să se însoare cu ea, căci avea deja vârsta de 15 ani, iar Grigore era holtei la 43 de ani ai săi. Așa era pe atunci obiceiul, că după o slujbă de 25 de ani, bărbații, întorși acasă, se căsătoreau cu fete tinere.

Bunica Maria, îmbla cu șorț colorat, era foarte vioaie, veselă, se deosebea de soțul ei. Singură mulgea cele vre-o trei vaci din gospodărie, singură turna laptele în ulcioare, apoi le cobora în beci. Îi plăcea să joace cărți și să citească romane, mai ales dintre cele de dragoste. Doar se căsătorise tinerică și pe umerii ei căzuse lucru mult, căci gospodăria era mare.

În urma acestei căsătorii s-a născut mama mea, Eugenia, în anul 1897. În familia bunelului erau zece copii – șase fete și patru băieți. Unii au murit, dar eu îi știam pe unchii: Petru, Constantin, Alexandru și pe mătușile Nina, Niusea și Dusea.

Unchiul Alexandru (Șura, așa îl numeau toți) a murit în revoluția din 1917, era în armata albă a lui Denikin, care lupta împotriva bolșevicilor.

Unchiul Petru a fost căpitan de vapor și plutea pe Dunăre de la Reni în Grecia. La una din întoarcerile din Grecia, grăbindu-se acasă unde îl aștepta iubita sa, a dat comandă mecanicului să mărească viteza. Cazanul vaporului a explodat, iar Petru a fost opărit, căci stătea pe punte, taman de asupra lui, și a fost rănit strașnic. S-a chinuit cîteva zile cu hainele lipite de piele, cerând să fie mai bine omorât, decît să suporte așa dureri. A murit săracul, Dumnezeu să-l ierte, că bun om era și-l iubeau marinarii.

Unchiul Constantin, fiind bun meșter tâmplar și iscusit sculptor în lemn, și-a găsit de lucru la București. Mama mea, Eugenia, a terminat la Chișinău o școală de doi ani. Clădirea acelei școli este și azi pe strada Mateevici, colț cu Hâncești, o casă cu două etaje. După terminarea școlii din

Chișinău mama a învățat la Petrograd la o școală de învățători. În acele timpuri era la modă ca fetele să lucreze ca învățătoare pentru luminarea tineretului sau ca surori de caritate. Mama s-a cerut să fie învățătoare și a fost trimisă în comuna Barta, lângă Ismail, aproape de comuna Hagi-Abdul; acolo în spitalul din sat, m-am născut, în 1918.

Tatăl meu, Nicolae Nicolau, era și el învățător. Dar după vre-o doi ani mama s-a despărțit de el, fiindcă lui îi plăceau fetele. Din clasele superioare și în familie erau mari scandaluri. După ce l-a prins într-o grădină cu o fată, l-a gonit de la casă, căci pe vremea aceea adulterul era o mare rușine. Mama s-a mutat cu lucrul din comuna Barta la Leova, unde era mai aproape de Nemțeni, de părinți.

Mama mea, (Eugenia) era micuță, purta pantofi nr.33, se îmbrăca cu gust, îi plăceau culorile roz și bleu. Purta ciorapi numai negri. Își făcea părul cu niște foarfece pe care le încălzea la „o spirtovkă”, un fel de primus mititel. Avea voce frumoasă și cânta minunat. Într-o vreme a cântat la catedrala din Chișinău, dirijor fiind Lialicovschi. Când făceam șotii, mă puneam în genunchi pe grăunțe. Străbunelul Costache a murit la 99 de ani, iar sârmanul bunel Grigore a murit de foame în 1947, când mureau oamenii cu sutele în sate. Mama atunci a scăpat cu viață, căci lucra învățătoare la sovietici și primea o rație de merinde – îi spuneau „paiok”.

Era deja anul 1922. După unirea cu Țara, din 1918, în Basarabia era nevoie de învățători, care să știe limba română, pe care basarabienii o numeau moldovenească. S-au organizat cursuri de limbă română, pentru că în timpul ocupației țariste rușii au avut grijă ca să dispară limba natală a moldovenilor; toate documentele, erau în limba rusă, slujbele în biserici preoții le făceau în rusește. Mitropolitul Pavel Lebedev, unul din cei mai mari șovini ruși, interzicea slujba în biserici în limba română. Mai mult chiar - a confiscat toate cărțile românești din biserici și mănăstiri, aruncându-le în foc. Regimul țarist făcea totul ca să-i despartă pe românii basarabeni de ceilalți români, din dreapta Prutului, ca și cum ar fi fost de neamuri diferite.

Aceasta era politica țarilor, care vroiau să ascundă răpirea în 1812, a Basarabiei și să-i facă pe moldovenii ruși. N-au reușit însă barbarii de la răsărit să-i rusifice pe moldovenii, cu toate eforturile lor de asuprire, de interzicere a limbii naționale, a adevăratei istorii. Așa cum mama știa bine limba română, căci acasă vorbeam românește, a fost trimisă la Galați la cursuri de calificare a învățătorilor. A terminat cursurile cu nota bine și s-a întors la Leova.

Mama și-a găsit un bărbat de treabă și eu am căpătat un tată adoptiv – Gheorghe Baldovici. Era un om înalt, drept, puternic, bărbat bine, cu favoriți mari. Umbla în cizme înalte, negre, strânse bine pe picior, le dădea cu cremă neagră („Gladys”, se numea). Luceau ca soarele. Se descălța cu ajutorul unui taburet. Stătea mult în fața oglinzii, pieptănându-se și admirându-se, că era bărbat frumos. Îi plăcea să joace cărți pe bani, la clubul Partidului liberal. Pierdea uneori mii de lei, dar mai des câștiga, curățându-i pe alții. În 1947, la sovietici, în timpul foametei, au dat năvală hoții în gospodăria noastră. Erau înarmați, au furat totul, au împușcat-o pe bunica Maria, ceilalți au scăpat.

Tatăl adoptiv murit la 83 de ani, după ce s-a întors cu mama din Siberia.

În curând s-a născut și fratele meu vitreg – Vladimir. Pe noi, copiii, mama ne învăța de la vârsta de 3-4 ani să citim și să scriem. De la patru ani eu am umblat și la grădinița de copii din Leova, unde educatoarea era doamna Georgescu, venită din regat, care ne-a învățat foarte bine limba română. Mamei i s-a promis că-o să fiu primit la școala primară la vârsta de 6 ani și nu de 7. Doamna Georgescu a fost și ea de aceeași părere și mi-a dăruit un penar cu creioane colorate „Hardtmut”, pentru că învățăm bine și citeam frumos poeziile.

Am fost trimis la școala primară de băieți nr.1, nu la școala mamei, mixtă. Acolo era director un învățător venit din regat, Anton Alistar, om bun, dar sever, care se mira de cunoștințele mele la

limba română în comparație cu ale altor copii, mai ales îi plăcea când reciteam poezii. Când veneau revizorii școlari din Cahul sau Leova, începeau controlul cu școala lui Alistar.

Eram în banca întâia și, la orice întrebare, fie de română, fie din aritmetică, eu ridicam întotdeauna mâna să răspund. Când citeam poeziile, revizorii mă mângâiau pe cap sau pe umăr, întrebându-l pe director: „Bun băiețel, al cui este?” Eu îl stimam foarte mult pe dl Alistar, dar mă temeam de el, căci uneori ne dădea și bătaie cu crenguțe subțiri de plop pentru orice ștregărie. Îmi dădea de citit cărți din biblioteca lui, de ale lui Ion Creangă, povești frumoase, spunându-mi: „Valentine, cel mai bun prieten al omului este cartea”.

De fapt și acasă citeam foarte mult. Mama ne cumpăra regulat reviste colorate cu povești și năzdrăvăni pentru copii. Cea mai frumoasă poveste pe care am citit-o pe acele vremuri și pe care nu am uitat-o nici astăzi a fost „O călătorie în lumea basmelor”, scrisă de scriitoarea suedeză Selma Lagerlof, pe coperta căreia ședea călare pe gâtul unei lebede albe, cu aripile larg desfăcute, un copil andru care plutea în lumea basmelor. Apoi mai era o revistă pentru copii „Haplea”, numele unui flăcău hazliu și năzdrăvan din care rețin și azi câte ceva:

cum:

„Haplea a plecat la vânătoare
să vâneze zburătoare;
Vulturi, bufniți, cucuvele,
fug speriate, vai de ele,
că le prinde și le înghite
chiar și vii, nejumulite”.

Ne abona mama și la revista „Cei trei cercetași”, o descriere a aventurilor a trei băieți curajoși, în Africa, cu foarte multe momente captivante din pădurile virgine cu negri mîncători de oameni albi. Mama avea acasă biblioteca ei, de fapt toți învățătorii aveau așa ceva. Citeam chiar și unele romane interzise pentru vârsta mea, îmi amintesc de „Roabă de bună voie”...

În biblioteca familiei noastre erau cărți de literatură artistică, filozofie, de istorie, de drept, despre călătorii prin lumea întreagă. Pe mine mă interesau cele de călătorii și despre dreptul roman; mai cu seamă când începusem să învățăm dreptul, constituția, legile, începând din clasa a III-a și a IV-a de gimnaziu, cum ar fi azi clasele VII-VIII.

*

*

*

Valentin Șerban se opri. Privirea bătrânului se îndreptă spre cerul senin de unde râdea către noi soarele. În pădurice se auzea un ciripit de păsări. A tăcut puțin și a zis:

– Mi se pare că am luat-o razna. Să ne întoarcem unde trebuie.

– Am învățat la școala primară nr.1 patru ani. Lecțiile începeau la ora 8 dimineața. Dar mai întâi ziceam „Tatăl nostru”. Apoi cântam cuvintele de o frumusețe rară:

Mult e dulce și frumoasă
limba ce-o vorbim,
altă limbă armonioasă
ca ea nu găsim...
Saltă inima-n plăcere,
când o ascultăm
și pe buze - aduce miere,
când o cuvântăm;

românașul o iubește ca sufletul său.
Vorbiți, scrieți românește,
pentru Dumnezeu!

După patru ani de școală primară am intrat la gimnaziul mixt din Leova.

Pe atunci erau cluburi de cultură și de adunări pentru tineret și cei mai în vârstă. Tatăl meu adoptiv, Cheorghe Baldovici, frecventa un club. Într-o zi dl Alistar s-a apropiat de tatăl meu și i-a spus:

– Dle Baldovici, ași vrea să știți că, băiatul d-tale Valentin, este foarte capabil, că cea mai bună lucrare la admitere este a lui.

Îmi aduc aminte: mă bălăceam în apa Prutului când m-au strigat colegii de clasă:

– Valentine, vino repede să mergem să dăm examenele de admitere. M-am dus într-un suflet. Pe bancă erau două caiete. Profesorul Alistar ne-a dictat câteva propoziții și o problemă de aritmetică. Am rezolvat totul, apoi ne-am dus acasă.

Așa am intrat la gimnaziul mixt de la Leova.

Îmi plăceau scriitorii, poeții greci și romani, filozofii. Am citit aproape tot ce s-a scris despre Aristotel, Homer, Sofocle, Seneca, Freud, Schopenhauer, Stefan Zweig, nemaivorbind de literatura română, începând cu Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Liviu Rebreanu, George Coșbuc, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Victor Eftimiu, Octavian Goga, Panait Istrati, Petre Belu, astea cât îmi mai aduc aminte. Dar câte reviste nu le-am frunzărit: *Realitatea, România ilustrată, România pitorească!*...

Pe vremea mea tineretul citea foarte mult, deoarece alte mijloace de informare – ca radioul, televizorul, computerul – nu erau. Începând cu școala primară și mai cu seamă cu liceul, profesorii recomandau elevilor ce cărți trebuie citite sau despre care trebuia să povestești în clasă, să scrii compuneri. Am avut norocul să-l am ca profesor de istorie pe Teodor Goleșcu, un regățean, care era și dirigintele clasei noastre. El ne ducea în zilele de sărbători, în special la cele de Paști, peste Prut în pădurile Bumbăței, Vetrișoarei, peste drum de Leova, unde jucam fotbal. Înnoptam la ciobanii bogătașului Adam Mitache, care avea 5000 de oi, ascultam noaptea doinele cântate de ciobani la fluier. Ne hrăneau cu jintiță, cu urdă și cu cașcaval proaspăt, mâncam dintr-o mămligă mare cât o roată de căruță.

Când ieșeam în vacanță, ni se spunea ce cărți trebuie să citim ca să scriem compunerea: „Cum am petrecut vacanța?”. Eu eram slab la matematică, nu-mi plăcea, dar la română eram puternic, scriam foarte bine compunerile și, în general, îmi plăcea mult limba română.

În 1933 a avut loc un concurs la București pentru elevii liceelor din toate provinciile țării. Subiectul compunerii era: „Cum ai petrecut vacanța, impresii” și ce cărți ai citit din cele recomandate de profesori. Eu am scris o compunere pe 12 pagini, pentru care am fost premiat (cu o excursie la Predeal și Constanța).

Eu, care nu fusesem nicăieri în afară de Nemțeni și Leova, am fost puternic impresionat de toate ce-am văzut în acea călătorie. Marea Neagră, cu apele ei fără de sfârșit, cu valurile ei puternice și înalte care m-au speriat la început, apoi m-am deprins, iar acele impresii mi s-au pecetluit pe toată viața. Visam să mă fac marinar, să cutreier alte țări – nevăzute, necunoscute.

După terminarea cu succes a gimnaziului, am intrat la Școala superioară de Comerț din Leova, unde am îndrăgit limba italiană.

Cu toate că trăiam în Basarabia, eu nu știam rusește; acasă se vorbea numai românește.

La vârsta de 14-15 ani umblând la păscut caii, împreună cu prietenii de la școala primară, ne duceam uneori la furat, prin grădinile vecinilor și ale altor oameni din sat - luam harbuji, zămoși,

acoperindu-ne cu saci pe timp de ploaie. Ne mai ocupam cu coptul cartofilor, cu vânatul, cu prinsul vrăbiilor, pe care le frigeam pe cărbuni, cu prinsul racilor în cotloanele de sub malurile Prutului. Racilor le mâncam picioarele și cozile încărcate cu icre.

Odată, țin minte, am plecat cu o tabără țigănească spre satul Hânăsenii Noi, la 7 km de la Leova. Porneam cu țiganii, ascultam cântecele lor la vioară, de ți se strângea inima de jale, de aceste melodii duioase. Acasă m-au căutat pe malul Prutului vre-o câteva zile, căutau măcar hainele, gândindu-se că m-am înecat. Pentru această aventură am mâncat o bătaie soră cu moartea de la tatăl meu vitreg cu biciușca de nu mă puteam așeza vre-o câteva zile. Așa m-am lecuit de umblatul cu țiganii.

Vara, în vacanță, mă duceam pe jos până la Nemțeni, 40 de km pe malul Prutului, prin păduri. Îmi plăcea când mă apuca vre-o ploaie în pădure cu tunete și fulgere. Pădurea mi se părea ca în basme, lucind la lumina fulgerelor, cu crengile care trosneau și cădeau de puterea vântului.

Mă iubeau tinerii mai în vârstă ca mine cu câțiva ani, pentru că le povesteam multe din cele citite.

Vecinul nostru, moș Hânganu, avea un fecior Ion, de fapt toți îl numeau Vanea Hânganu, mult mai mare ca mine, că terminase gimnaziul din Leova prin anii 1928-1929, căruia îi plăcea fizica. Dormeam vara cu el și toamna târziu în „pățul”, o ușă mare, pusă pe creanga unui nuc bătrân. Acest Vanea Hânganu a învățat la liceu la Iași și după ce și-a rupt un picior a lepădat învățătura. Îi plăcea fizica. A cumpărat niște fire electrice și becuri de lanternă și, făcând niște lichid din chimicale, a tras lumină electrică ce nu era încă în Leova... Tot el a construit din plumb un model de „parovic”, (motor cu aburi), a găsit și o roată și i-a dat foc „parovicului”, pe care l-a dăruit părintelui Tomșa, care ne preda fizica la gimnaziul din Leova. Toată Leova s-a mirat de invenția lui Vanea, care s-a păstrat mulți ani în gimnaziu. În '39, când am plecat în armată, am văzut în gimnaziu cum „parovicul” era păstrat într-un dulap special, avînd inscripția: „invenția elevului Ion Hânganu”. După întoarcerea mea din Siberia am fost la Leova, dar gimnaziul era dărâmat și în locul lui era un bloc locativ.

La gimnaziul din Leova, într-o clasă cu mine erau 28 de băieți și trei fete - moldoveni, greci, nemți, evrei, găgăuzi.

În Leova, evreii aveau liceul lor - „Tarbut”, unde mama mea preda româna și matematica. Evreii aveau o asociație „Gordoni”, sionistă, cu clubul lor. Aici strângeau bani pentru „MOPR” – asociație comunistă pentru ajutorarea muncitorilor. Moldovenii erau mai săraci, singura baie în oraș era a evreilor, care se duceau regulat să se spele, fie sărac, fie bogat.

Limba italiană o preda profesorul Ion Chiriac. Vorbea frumos și sunetele acestei limbi răsunau melodios în clasă. Îmi plăcea și limba franceză, predată de dna Catz. Germana era predată de dna Lang. Toți elevii aveau uniformă de culoare „kaki”, cu chipiu, și fiecare avea pe mâna stângă, cusut cu fire aurii, numărul său. Eu purtam numărul 92. Dacă făceai vre-o năzbâtie în oraș, era de ajuns să-ți înscrie cineva numărul și să-i telefoneze directorului sau să depună o plângere. Puteai fi eliminat din școală, (dacă năzbâția era mare) pe o săptămână, două; atunci nu aveai voie să vii la lecții; aflînd și părinții, primeai o chelfăneală care îți pune mintea la loc.

În clase, când vorbeau sau predau profesorii, se auzea musca - era tăcere și o atenție absolută. Respectul elevilor față de profesori era mare și păstrat de toți.

După ora 20 seara nu aveai voie să te plimbi prin oraș. Cu fetele nu aveai voie să te plimbi, era interzis, numai acei din ultimul an de liceu aveau voie să umble în haine civile și să se plimbe cu fete. Era o disciplină supravegheată de pedagogi și profesori și nu se încălca de nimeni.

Bătrânii erau respectați, li se cedau locurile în autobuse, tramvaie și parcuri. Majoritatea elevilor erau foarte politicoși cu toți oamenii și cedau locurile lor fetelor, în tramvaie, autobuse. Era un respect deosebit față de sexul feminin.

Aveam o fire vioaie, mai făceam năzbâtii, nu avea cine să mă pedepsească, doar tatăl plecase din casă, iar cel adoptiv se purta bine cu mine. Odată, la Leova, l-am bătut pe fiul șefului de poliție – Antonescu. Eu învățam cu sora lui. I-am dat două palme fiindcă acela mă insultase, când citeam niște poezii. Venit la o serbare la școală, Antonescu tatăl i-a spus directorului Alistar:

– Uite, acest golan l-a bătut pe fiul meu...

Anton Alistar i-a răspuns:

– Nu știi cum s-a întâmplat, dar Valentin e un băiat de treabă, învață foarte bine.

Atunci Antonescu tatăl mi-a spus :

– Lasă că o să te prind eu cândva. Pentru asta am avut neplăceri cu unchiul meu Dumitru Baldovici, care lucra la poliție comisar.

– N-ai avut ce face, mi-a zis supărat unchiul Baldovici.

– Păi a meritat și i-am dat! – i-am zis eu. Unchiul a dat din mână și m-a lăsat în pace.

Am terminat școala comercială și mă gândeam să învăț mai departe la Iași sau la București. Măcar că mama și tatăl adoptiv aveau salarii bune, erau doi frați în familie și nu ne puteau întreține pe amândoi la liceu. Era greu, se cereau bani mulți. Doream să învăț la București, văzusem deja acest oraș „micul Paris”, și îmi plăcea foarte mult. Aveam un prieten bun, Ilie Spătaru, care era student la facultatea de drept de la Iași. Era fratele colegului meu de liceu, Mihail Spătaru. Tatăl lor era director la școala primară nr.3.

*

*

*

În acele vremuri studenții luau parte activă, la diferite adunări, și evenimente politice din țară, ei reprezentau o forță și conducătorii îi luau în seamă. Mai mult, în acele timpuri activa organizația „Garda de Fier”, în care majoritatea membrilor erau studenți și elevi din licee, cu toate că ultimii nu aveau voie să facă politică. Șeful Gărzii era un bărbat tânăr, Corneliu Zelea Codreanu, care reușea să capteze tineretul, făgăduind o viață nouă, luptând împotriva corupției și făgăduind locuri de muncă pentru șomeri. Era un curent naționalist, care semăna cu cel din Germania, de când venise Hitler la putere. România, care a fost întotdeauna alături de Franța și Anglia în politica sa, avea acum probleme cu Germania, care o forța să intre în pactul Berlin – Roma – Tokio.. Germania avea nevoie de petrolul românesc pentru războaie și cuceriri de pământuri streine. România era în acele vremuri a patra țară cu rezerve de petrol în lume. Germania căuta să atragă „Garda de Fier” în mrejele sale. În România erau multe partide care se schimbau des la conducere, dar nu rezolvau problemele dureroase ale poporului. Regele Carol al II-lea, venit la putere, se legase cu niște evrei prea bogați din țară, deținători de firme și uzine mari, care exploatau poporul. În campania electorală fiecare partid făgăduia marea cu sarea, dar, venit la putere, nu se ținea de cuvânt, fapt ce producea nemulțumiri în popor. De aceea curentul naționalist susținut de germani lua proporții. Mai ales mulți erau revoltați împotriva evreilor bogați în mâinile cărora încăpuse comerțul și industria română. Ba mai mult, ei se străduiau să pună mâna pe pământurile țărănești, făcând averi din aceasta. Mulți evrei veniseră pe aceste plaiuri din alte părți Ucraina, Rusia, Polonia, Caucaz, unde erau persecutați. Aici erau primiți și aranjați omeneste, dar datorită solidarității lor, o parte din ei se îmbogățeau repede devenind mari comercianți și proprietari de întreprinderi, ce trezeanemulțumirea multor oameni.

Dorind mult să învăț la București, câțiva prieteni studenți au strâns vre-o 500 de lei pentru drumul meu spre capitală, unde trăia fratele mamei, un bun meșter lemnar, care avea și el copii.

Trebuie să spun că până la tren, la stația Iargara, am venit de la Leova cu „balahura”, o trăsură trasă de trei cai, (nu erau autobuse pe atunci). Cu trenul am ajuns la Fălciu, apoi la Buzău și București. M-am oprit la fratele lui Mihai, Ilie Spătaru, student. A doua zi ne-am dus la Floreasca, unde se desfășura expoziția la care România a participat cu multe mărfuri industriale și produse agricole. Aici, lume multă, pavilioane cu diferite mărfuri din țară și de peste hotare, lucruri multe, nemaivăzute de tineri. Tot aici avea loc și un concurs de aviație, unde veniseră avioane din alte țări. Se afla un avion enorm, venit din Rusia. (URSS, se chema acum acea țară).

El s-a ridicat în aer și a lansat parașutiști, vre-o 20. În cer au apărut parașute albe, care pluteau spre pământ.

În România pe atunci erau aviatori vestiți – căpitanul Papană și Bâzu Cantacuzino, care bătuseră unele recorduri mondiale. Era vremea dezvoltării rapide a aviației și a marinei, a mașinilor și a tehnicilor noi, care progresau uluitor. Mare ne-a fost mirarea tuturor, când am văzut că parașutiștii coborâți din cer, din avionul „Maxim Gorki”, erau niște fetișcane tinere – rusoaice. Peste tot aplauze, gema câmpul expoziției de strigăte de admirație. Parașutismul era un lucru nou în România și mulți au văzut pentru prima oară cum parașutiștii aterizau din cer.

Așa cum la Școala comercială din Leova se dădea bacalaureatul, eu am intrat la facultatea de comerț a Universității din București.

În 1939 am fost luat la armată, pe care am făcut-o la marină. Vroiam să fac armată la marină, visam să văd alte țări, îmi plăceau excursiile. Ca să intri la marină, să fii ofițer, trebuia permisiunea regelui Carol. La marină intrau mai mult feciori de ofițeri sau ai oamenilor de vază. Eram deja pe bricul „Mircea” și veneam de două ori pe săptămână la antrenamente sportive la București, deoarece eram campion la fugă - garduri 110 metri. Amiralul flotei avea nevoie de un șef la aprovizionare și m-a întrebat dacă voi putea lucra. La răspunsul meu afirmativ am nimerit pe vaporul „Mircea”. Aici era și școala de ofițeri de marină. Eu aveam gradul de aspirant-sublocotenent, înscris la școala de marină. Cu sportul mă ocupam din 1935. În 1938 am devenit campion la proba de alergare la distanța de 110 metri garduri, categoria juniori. În 1939 m-am căsătorit.

Dintre colegii mei îmi aminteam de Arsenie Stamati din Leova. Sărmanul, a murit în război la Odesa în 1941. Împreună cu profesorul de istorie Teodor Golescu am venit la părinții lui în 1942, chiar am și dormit la ei acasă, la dna Stamate, mama lui Arsenie. L-am pomenit, îndurerați, noi împreună cu mama bunului și cu surorile lui, Nina și Ludmila.

Tot la Odesa mai apoi a murit și profesorul de istorie, Teodor Golescu, cel care a iubit foarte mult elevii. Și elevii îl stimau și erau bucuroși când organiza excursii la moșia lui Adam Mitake, unde jucam fotbal, ne duceam la stână, la ciobani, unde, noaptea, ascultam cântece ciobănești. Se pierduse și colegul Ion Lupan. Cu dînsul ajutam preotul la slujbe în Leova, pregăteam cadelnița; eram băieți crescuți cu frică în Dumnezeu, religioși. Pe Ion Lupan nu l-au mai găsit, nici nu am aflat ceva despre el.

Haiția, fiica rabinului din Leova, plecase în Israel în 1940. Din 28 de elevi și trei eleve, toți s-au dus pe lumea cealaltă. Viața i-a despărțit, aruncându-i în toate colțurile lumii.

Evreii erau ajutați să plece în Israel, li se făceau documentele fără nici un fel de restricții. Leova era un centru comunist, împânzit de agenți sovietici, ajutați de evrei care aproape toți erau comuniști. Cu ei un singur moldovean, Gușan, căsătorit cu o evreică. Comuniștii făceau agitație împotriva statului român, răspândeau afișe, manifeste, ziare sovietice. Spionii veneau ușor din Tiraspol, granița era slab păzită, nu era sârmă ghimpată ca la sovietici și era ușor de trecut din URSS în România. Se mai înțelegeau și cu grănicerii români, plăteau bani sau le dădeau ceva marfă...

Fratele mamei, tâmplar, cum am spus, trăia la București. În timpul războiului a fost invitat special la Țiganca să facă cimitirul eroilor români căzuți aici la datorie în acea grea luptă din 1941. Venit la Țiganca, a cioplit câteva cruci cu ornamente, a făcut răstignirea lui Hristos, poarta cimitirului, lucrând câteva luni.

La București am locuit în casa lui, pe Șoseaua Dumbrăviței. Unchiul avea un copil, eu trebuia să mai câștig ceva și m-am aranjat la lucru la o firmă a unui evreu, Herdan. Orașul îmi plăcea mult și, tot hoinărind prin el, îl cunoșteam tot mai bine. Mă duceam la teatru, cinema, la operă. Am văzut multe piese și opere. Am văzut „O noapte de groază”, „Amurg” cu artistul Gheorghe Sorin. L-am văzut de multe ori pe vestitul actor Constantin Tănase, care în timpul ocupației sovietice într-o scenă a spus: „De la Nistru până la Don-davai ceas, *davai* palton!” Pentru aceasta a fost arestat.

Odată la teatru a avut loc un incendiu, s-a aprins cortina, dar artiștii continuau să-și joace rolurile până când cortina s-a prăbușit. Publicul spectator a intrat în panică, unii săreau de la balcon, și-au fracturat picioarele. Era mare panică.

În fiecare duminică mergeam la teatru cu bilete cu preț redus, pentru studenți, sau la operă. Îi vedeam și admiram pe Gică Petrescu, Mia Braia, Ioana Radu, Maria Tănase; vizitam restaurantul lui Petru Leșcenko, pe Calea Victoriei nr. 1. Leșcenko ieșea pe scenă, îmbrăcat în cămașă țigănească, și cântecele lui la chitară se sfârșeau cu aplauze zgomotoase, mai ales ale emigranților ruși, care erau mulți în România de pe timpul revoluției ruse din 1917. Statul român le plătea pensii bune și-i ajuta cu ce putea.

Petre Leșcenko dădea concerte și în timpul sovieticilor în țară, era foarte prețuit și aplaudat, ceea ce nu i-a împiedicat să-l aresteze peste câțva timp. El a și murit în închisoare. Faima lui pătrunsese în Uniunea Sovietică, unde discuri cu cântecele lui se vindeau, la preț mare. Și soția lui a fost arestată, dar, după ani grei de închisoare, după moartea lui Stalin, a reușit să-l reabiliteze pe soțul ei, unul dintre cei mai vestiți cântăreți ruși din acele vremuri.

Dar să-ți spun și cum am cunoscut-o pe Reta, viitoarea mea soție.

Pe o stradă, aproape de casa ei, era un atelier de fotografiat. În vitrină era expus portretul ei. Așa făceau fotografiile cu fotografiile celor mai frumoase fete, ca să atragă clienți. Am văzut-o apoi pe Reta pe stradă cu o cunoscută de a mea. Am rugat-o să-mi facă cunoștință cu ea, căci înainte de război erau alte reguli de purtare, nu puteai cunoaște ușor o fată din familie bună. Mi-a făcut cunoștința.

O invitam la cinema, la cofetărie și zi cu zi ne apropiam tot mai mult unul de altul; ea învăța la o școală comercială.

La cafeneaua Capșa, unde mă duceam cu Reta, chelnerii mă știau că sunt campion sportiv. Ei vorbeau între ei: “Uite, mă, a venit „bolșevicul” din Basarabia, care ne-a biruit la întrecere și a devenit campion la fugă”. Aici beam cacao, cafea, mâncam prăjituri Napoleon, citeam reviste, răsfoiam jurnale, ziare...

Aveam în parcul Botanica o bancă, „a noastră”. Când veneam în parc și era ocupată, ne plimbam până se elibera, atunci ne așezam și noi. Aici am petrecut clipe fericite, eram tineri, doritori de viață. Ne îmbrățișam, ne sărutam, când nu ne vedea nimeni. Clipe fericite, care nu se uită, rămân în suflet pe toată viața. Ne iubeam cu adevărat. Când ne-am hotărât să ne căsătorim, am venit la mama ei, Paraschiva, să cerem binecuvântarea ei. Se vede că i-am plăcut mamei. Veneam acum și acasă la ei, o luam pe Reta la plimbare și ne întorceam la ora fixată de părinți, să nu-i supăr. Reta avea un frate, Ștefan, care era ofițer.

În 1939 ne-am căsătorit. Nunta a fost la un restaurant din București. Eram tineri, frumoși... La masă erau prietenii noștri, care venise să se bucure de fericirea noastră. Eu dansam cu Reta,

șoptindu-i cuvinte gingașe de iubire. Îmi plăcea Reta. Ne era așa de bine la amândoi! Pentru noi nu exista nimeni în jurul nostru, nimic nu ne deranja, nici zgomotul din sală, nici muzica, nici strigătele chelnerilor; totul era undeva departe, departe...

Parcă am fi fost numai noi doi care în lumea asta doream să fim fericiți, să fim împreună, mereu, să nu ne despărțim niciodată.

Nu a fost o nuntă mare, cu tãmbãlãu, cum se întâmplã de multe ori. Erau alte legi. Îți legai soarta pentru o viață întreagă, nu ca peste câteva luni să divorțezi. Dar nici biserica nu aproba divorțul.

Eu aveam 22 de ani, Reta – 19. Eram tineri, totul ne era înainte.

Mai apoi ni s-au nãscut copiii. Au apãrut și grijile.

Primul nostru copil a fost Corina. Aflându-se la Nemțeni, la bunica, s-a îmbolnăvit de meningită și a murit. Când am primit telegrama de la mama, nu ne venea să credem – a fost pentru noi prima lovitură puternică. Avea Corina noastră cãtva peste un anișor...

Dar ne-dãruit Dumnezeu alți copii - Pompiliu, Eugenia, Carmen.

Lucram mult, și ei, și Reta. Cãștigam bine. Vroiam să avem de toate.

Totul era bine pînã la intrarea mea în *Serviciul Secret*. Trebuia să fiu deseori în deplasare. Reta nu era mulțumită că lipseam de acasă. Dar nu se putea altminteri.

Vroiam să avem de toate, însã viața a hotãrît altfel.

Când am fost arestat, Pompiliu-Liviu era de 6 ani, Gina-Eugenia – de 4 și Carmen – Paula - de 2.

Pe atunci începusem să mă ocup de sport. Era la București o firmã a unui evreu, Herdan, care finanța o echipã sportivã și primea la lucru numai sportivi. Fãceam antrenamente și acasă, la Leova, aveam o carte scrisã de un suedez cu exerciții de gimnasticã. Mama mă ocãra deseori, cãci fãceam gimnasticã dezbrãcat și uneori afarã, pe timp rãu, chiar și iarna, pe ger.

– Ai să înnebunești cu sportul ășta, fiule, mai astãmpãrã-te!

M-am dus la stadion la echipa lui Herdan. Acolo mi-au dat uniformã, chiloți și maiou, și m-au pus să joc fotbal. Erau douã echipe, eram înaintaș centru. Când a ajuns o datã mingea la mine, am țãșnit brusc, ocolind apãrarea, și am înscriș un gol. M-a observat un antrenor, Fesci, fostul cãpitan al echipei de handbal, acea echipã care i-a bătut pe nemți la Olimpiada de la Berlin din 1936.

Lucram la firma Herdan la calculator. Erau la firmã trei frați: Max, Sever și Enghel Herdan, șef - contabil era Rot. Eu calculam repede și-l mai ajutam pe un bãiat Opricã Pãunescu. La Herdan, care avea și o ospãtãrie, lucrau vreo 60 de funcționari, obligați să învețe caligrafia, ca atunci, când scriau documentele, să nu poatã afla nimeni cine a scris documentul, cãci toți scriau la fel. Erau niște șmecherii evreiești, cãci se fãceau și atunci falsuri ca să plãteascã impozite mai mici. Lucram la firmã, dar învățam și la facultatea de comerț. Cei de la Herdan vroiau să mă cãsătoreascã cu o fatã de a lor, dar nu le-a mers. Aici am cunoscuto pe vestita cãntãreață Maria Tãnase, care spãla vesela la restaurantul lui Herdan. Tot aici lucra și violoncelistul Gicã Petrescu, în orchestra restaurantului, apoi se ducea și mai cãnta la radio. Le convenea cãci erau și hrãniți. Herdan vroia să deschidã un restaurant pe strada Lipsani și contabilul Rot m-a chemat să se sfãtuiascã cu mine, îi trebuia o idee... Când am intrat la el, am vãzut o doamnã bine îmbrãcatã, cu o pãlãrie cu boruri mari. Fuma o țigarã lungã, cu tutun numai la capãt. Apoi a plecat, iar Rot mi-a zis:

– Uite, asta e Maria Tãnase, care a fost la noi spãlãtoreasã de veselã, iar acum e artistã, mare cãntãreață. I-am propus să cãnte la noul restaurant, dar vrea prea mulți bani și nu am angajat-o. Ea a spus cã poate s-o trimitã pe sora ei, Mia Braia, și Mia Braia a cãntat la restaurantul lui Herdan de

pe str.Lipscani. La o serată am fost și eu cu soția și am ascultat-o. Trebuia să invităm la deschidere cât mai mulți oameni de vază. Am luat o carte groasă cu telefoane și am făcut lista invitaților: generali, profesori, miniștri, chiar și Pătrășcanu, viitorul ministru de justiție, comunist. Herdan era un evreu spaniol, era și furnizorul Curții Regale, când mai era rege Carol. Pe atunci am cunoscut și pe mulți sportivi renumiți. Eram membru al societății „Viforul-Dacia”, unde antrenor era un neamț, Ștur, care trăia în Germania și venea odată în șase luni pentru a da indicații. România nu avea pe atunci antrenori buni. Am început atletismul acolo, la „Viforul-Dacia”. În 1938 am devenit campion la 110 metri garduri. Asociațiile sportive erau sponsorizate de capitaliști mari ca Max Aușnit, Herdan și alții, care se învârteau în jurul regelui, unde stăpână era Lupeasca, o evreică, amanta lui Carol. Regele avea acțiuni în firmele evreiești, care îi aduceau bani grei. Mihai, fiul regelui Carol, era membru onorific în asociația noastră sportivă, era automobilist. Eu eram deja căsătorit, aveam doi copii. Timpul trecea...

*

*

*

La 28 iunie 1940 Uniunea Sovietică a ocupat cu forța Basarabia și Bucovina de Nord. În urma pactului secret Ribbentrop - Molotov, doi călăi, Hitler și Stalin, au împărțit Europa. Lui Hitler îi convenea acest acord, căci spatele lui era acum asigurat, avea un prieten care-l ajuta cu alimente și materiale pentru războiul împotriva Franței și Angliei. Așa URSS a pus mâna pe pământuri străine, a împărțit Polonia cu nemții, a ocupat Țările Baltice, Basarabia și culmea nerușinării, a mai rupt și o bucată din Bucovina românească. Și toate aceste fapte erau propagate ca „eliberări” ale popoarelor asuprite.

Din primele zile, în aceste regiuni, ocupate, au început arestările, împușcările, deportările oamenilor nevinovați; obișnuita teroare roșie sovietică. Un val de indignare s-a ridicat în România împotriva acestei ocupații, mai ales, împotriva unor minorități care și-au bătut joc și de autorități și de armata română, când se retrăgea de la Nistru. Mai ales, împotriva evreilor, din aceste provincii, mulți dintre ei fiind agenți sovietici sau simpatizanți ai lor, care făgăduiau tuturor „fericirea popoarelor”. În acele zile, 27-28 iunie, când armata se retrăgea obosită, flămândă, dezonorată, multe grupuri de evrei se năpusteau asupra soldaților, ofițerilor, aruncând în ei cu ouă clocite, cu pietre, înjurându-i, rupându-le galoanele, scuipându-i, luându-le unora și armele, toate acestea având loc sub privirile indifferente, batjocoritoare, ale armatei sovietice. Niciodată poporul român nu s-a așteptat la o așa comportare de la cei cu care trăise în pace și înțelegere. Reacția s-a produs imediat în țară, căci soldații și ofițerii, trecând Prutul în '41, s-au răzbunat pe alți evrei, care, de fapt, poate nu aveau nici o vină. Îi băteau, îi aruncau din trenuri, era o tragedie pentru acei care le nimereau în mâini, cu toate că în această privință erau ordine severe.

Conform acordului între România și URSS avea loc un schimb de populație - unii se refugiau în țară, nedorind să rămână sub ocupație, alții, mai ales, evreii, veneau în Basarabia sovietică. Dacă românii le permiteau plecarea fără condiții, dându-le posibilitatea să-și ia și averea, sovieticii își băteau joc de românii care plecau peste Prut. Nu le dădeau trenuri, le reduceau bagajele, le puneau piedici la tot pasul. Ei nu respectau nici convenția, nici un drept al omului, își băteau joc de acei nenorociți, care își pierduseră totul: pământul strămoșesc, casa, averea agonisită viața întreagă.

În iunie 1940 au venit rușii sovietici. Nu erau rușii cei vechi, cei de până la revoluție, așa spuneau bătrânii, care trăise sub țarul Nicolai. Cei noi veniți, din primele zile, s-au pus pe treabă. Peste câteva zile de la așa zisa „eliberare”, mascată cu manifestări stradale, cu agitatori sovietici, dar și de ai noștri (mai mult evrei), care își rupeau gura, făgăduiau o viață nouă, fericită, bună pentru toți, au început arestările. Ele se făceau mai mult noaptea, venea „duba” (ciornâi voron) și

stăpânul casei dispărea, era dus la închisoare. Închisorile erau pline, gemeau. Arestau pe foștii membri ai Sfatului Țării, pe primari, prefecti, preoți, comercianți, pe foștii polițiști, pe foștii ofițeri din armata română, dar și din cea țaristă, intelectuali, membri ai partidelor politice, funcționari.

Sovieticii, lucrătorii NKVD-ului, aveau liste, în care erau înscrisi toți acei care luptaseră cu cuvântul și fapta împotriva sovieticilor, în fosta țară România, pe acei în care nu aveau încredere, care nu simpatizau noul regim.

Bineînțeles că, așa cum e la moldoveni, s-au găsit uscături, lichele, care pe din dos, dar și cu spumă la gură, își trădau nu numai cunoscuții și prietenii, dar și dușmanii. Din închisori au fost eliberați toți hoții și delicvenții, care acum se răzbunau slujind noii stăpâniri.

Mulți din cei arestați, avuseră posibilitatea de a se refugia în țară, dar nu au plecat. Unii mai credeau în propaganda sovieticilor, altora le era jale să-și părăsească gospodăria, averea agonisită zeci de ani, dar mai erau și din acei care presimțeau ce-i așteaptă, dar doreau să rămână cu poporul său până la capăt, să împartă cu el toate nevoile. Timp de vre-o lună-două, poporul a înțeles cine a venit să-i elibereze și mulți din acei înflăcărați, bucuroși de venirea eliberatorilor, acum îmblau încovoiați, cu capul în jos, cu ochii stinși, aducânduși aminte cum a fost mai înainte.

Sovieticii s-au năpustit din primele zile asupra magazinelor, care mai lucrau, cumpărând totul ce vedeau pe rafturi. Basarabienii se mirau la început, întrebându-i ce mărfuri au în țara lor și de ce cumpără tot ce le cade în mână. Ei răspundeau că la ei sunt de toate, dar continuau să golească prăvăliile și magazinele. În timp scurt, magazinele rămăseseră cu polițele goale, iar comercianții, care așteptau marfă nouă din țara „fericirii”, înghițeau în sec. După vre-o trei-patru luni au apărut în magazinele de stat sovietice țesături ieftine, de calitate inferioară, haine prost cusute, galoși din gumă și altele, care nu le făceau cinste eliberatorilor. Trebuie de spus că sovieticii au echivalat rubla lor la prețul de 40 lei românești, ce le dădea voie să cumpere mărfuri aproape pe degeaba. Militarul se ducea la restaurant și cu o rublă mânca, bea și-i mai dădea și rest. Pâinea cea albă rotundă, de 2 kg, costa doi lei. Apăruse și pâine sovietică, pâine-cărămidă, neagră, urâtă, cleioasă, cu multă apă.

Ce să faci? Omul vrea să trăiască, să fie fericit, o viață bună pentru familie, pentru copiii săi, vrea să fie pace și liniște. Se deprinde cu orice, așa cum câinele se deprinde cu lanțul.

Viața a devenit tristă, cenușie... Nu mai vedeai oameni veseli pe stradă, toți umblau triști, îngândurați, nu stătea de vorbă pe la colțuri, ca înainte, nu mai vedeai tineret prin parcuri. Mulți care s-au dezmeticit, își făceau bagajele, plecau la Chișinău, la OVIRul sovietic și se înscriau să plece în România, lăsând totul: casă, pământ, avere... Până mai era timp, căci acordul dintre România și Uniunea Sovietică era pentru un an de zile, acord care îți da voie să pleci în țară, sau să vii din România în Basarabia Sovietică. Dar sovieticii nu erau ca românii, care dădeau drumul la toți doritorii să plece unde vor. Rușii dădeau un singur tren, o dată pe lună, și în el nu vedeai decât oameni bătrâni. Tinerilor ei nu le permiteau să plece, dimpotrivă, îi trimiteau la lucru la Donbas, la minele de cărbuni. Îi conduceau cu mare alai la gări, cu cuvântări patriotice și cu flori și plecau sărmanii în locuri necunoscute, între străini, lasându-și părinții, casa; doar cineva trebuia să lucreze pentru „viața nouă, fericită”, pentru „viitorul luminos”... Numai că peste câteva luni majoritatea fugeau de acolo, părăseau Donbasul, se întorceau acasă flămânzi și goi.

Dar organele NKVD-ului nu dorm nici ele, vin la ei acasă, pe la rude, îi arestează și-i duc acum mai departe, în Siberia, unde vrei, nu vrei, trebuie să lucrezi, ca să câștigi pâinea cea de toate zilele, 500 grame de pâine și balandă sovietică (supă chioară), trăind după sârma ghimpată în lagărele sovietice. De aici nu poți fugi, dar dacă reușești, ești din nou prins, și se mai adaugă un soroc (3-5 ani) și din nou nimerești în lagăr, uneori în unul cu regim sever.

Așa e viața! Ai vrut libertate, fericire sovietică. Iat-o, bucură-te!

Acum poporul basarabean se trezea din amețeală și amorțeală, veneau cu sutele, chiar și oameni de la țară, din sate, veneau la OVIRul sovietic, dorind să plece în țară, căci acolo e altă viață. Așa e când dai cu piciorul în neamul tău, când nu poți prețui ce ai și vrei prea mult de la această viață.

Cine a trăit sub sovietici în anii 1940-1941 a înțeles bine ce înseamnă viața și cât costă „libertatea și fericirea” sovietică. Evreii, cei mai mulți care strigau „ura”, când au venit eliberatorii, acum se străduiau să-și lichideze averea și plecau în alte orașe să li se piardă urma, acolo să înceapă totul de la început, numai să nu fie lipsiți de libertate. La putere ajungeau mulți bețivani, golani, depravați, ieșiți din pușcării, multe elemente declasate, care nu doreau să lucreze, lipsiți de harul muncii, a cinstei și omeniei. Jale în Basarabia”. Jale mare, basarabenii nu se pot deprinde cu sărăcia, cu minciuna, cu teroarea roșie, care înghite mereu jertfe nevinovate. Așa e soarta acestei bucăți de pământ, veșnic oropsită, veșnic chinuită, rămasă de izbeliște cu un destin crud.

Când au venit rușii în 1940 la Leova, în casa noastră a fost comenduirea sovietică și nouă ne-au dat chiriaș un colonel rus. Mama vorbea rusește și se împăca bine cu el. Ea îl îngrijea, îi spăla rufele lui și încă la doi ofițeri. Ei se purtau bine cu ea, vroiau să-i plătească, dar mama nu dorea să audă despre aceasta. Când s-a început războiul militarii au plecat și mama a găsit sub perna colonelului niște bani, ruble rusești. Mai era acolo și o scrisoare de mulțumire. Erau și între ei oameni.

Ziua de 28 iunie 1940 va rămâne în istoria României ca o zi neagră, un eveniment tragic, dureros, umilitor, care a adus multe suferințe și jertfe neamului nostru românesc. În acest timp Stalin a adus 3 milioane de soldați la granița de vest și se pregătea să sară în spate prietenului său, Hitler, încercând să ocupe toată Europa până la Oceanul Atlantic. Cu toate că Hitler nu dorea să lupte pe două fronturi, dar înțelegând planurile lui Stalin, a început primul războiul împotriva Uniunii Sovietice. Armata sovietică a fost la început distrusă, pierzând toate luptele. România era aliatul Germaniei, dorind să-și recupereze teritoriile răpite de sovietici. Altfel nici nu putea proceda față de Hitler. Regele Carol al II-lea a fost alungat din țară și statul era condus de mareșalul Ion Antonescu, un militar curajos și un om cinstit, care în fond dorea binele poporului și a țării. La 22 iunie, la ordinul lui „Vă ordon, treceți Prutul și eliberați pământul strămoșesc!”, armata română împreună cu nemții i-a alungat pe sovietici și a eliberat Basarabia. Forțat de Hitler, Ion Antonescu a luptat mai departe pe teritoriul Uniunii Sovietice, ajungând până la Stalingrad, unde armata germană și aliații săi au suferit o mare înfrângere, care a însemnat începutul victoriei sovieticilor.

După ce basarabenii au răsuflat mai ușor trei ani, 1941 - 1944, rușii vin din nou în Basarabia. Frontul de răsărit se apropie mereu, nemții și românii se retrag. Mama Eugenia s-a sculat de dimineață, să se pregătească de drum lung. Ea și soțul ei, Gheorghe, s-au hotărât să plece în țară, nu mai vor să tremure de frică ca în trecut, nu-i mai vor pe sovietici. Ei cred că sovieticii vor ocupa din nou Basarabia și se vor opri la Prut, la vechea graniță. De la mine vești nu aveau, dar sperau că mă vor întâlni. Au încărcat căruța cu făină și alte produse, niște haine și alte lucruri necesare, aruncând o ultimă privire asupra gospodăriei, au dat bici cailor, au trecut Prutul și au luat-o spre Carpați. Pe drum lume de pe lume, unii pe jos, alții ca și ei, cu căruțe. Au lăsat totul, casă, pământ, gospodărie, se duc fără nimic în țară, care poate îi va ajuta și le va da o bucată de pâine. Dacă în 1940 s-au refugiat numai o mică parte din popor, vre-o câteva sute de mii, acum au plecat mulți, din toate părțile, ei știau ce-i așteaptă după experiența din 1940 sub cârmuirea sovietică. Oare puține lacrimi au vărsat ei atunci?

Exodul acum, în '44 cuprindea cel puțin o jumătate de milion de oameni.

Cu popasuri, cu încetul au ajuns și la munții Carpați. E frumoasă Țara!

Coline, dealuri, văi, munți, totul acoperit cu verdeață, totul te bucură, când te uiți de jur împrejur. E greu, au lăsat gospodăria, trei case, totul, ce au agonisit în viață. Acum totul e pierdut, nimeni nu le va întoarce nimic din averea lor, trebuie să începi totul de la zero, și vârsta nu mai e aceea, nu mai sunt tineri.

Ce va fi mai departe? Cum se vor aranja în țară? Îi vor ajuta oamenii să-și refacă viața? Ea poate lucra ca învățătoare, dar soțul? E bun gospodar, dar unde-I gospodăria? Acasă erau de toate, aici nu-i nimic. Și lacrimile apar și se rostogolesc pe obraji. Doamne, ce soartă? Pe drum, în sate, orașele, se văd invalizi, oameni fără mâini, fără picioare, caliciți în război. Cine-i vinovat de așa prăpăd? Cui îi trebuia aceste jertfe, atâta sânge, vărsat în zadar? Ce va fi mai departe?

Neamțul pierde războiul. Prea a fost încrezut, nu s-a gândit la colaborarea rușilor cu americanii și englezii. Eugenia îi știe prea bine pe ruși, încă din Petrograd. Ei sunt oameni, liniștiți, pe mulți i-a stricat revoluția, dar ei nu vor război. Atunci de ce au ocupat Basarabia? Ce le trebuia pământ străin? Au atâta pământ, pe care nu-l pot lucra, nu are cine și nici nu vor, doresc să cucerească pământ străin, să facă ordine ca și nemții. Și rușii și nemții sunt jertfa ideologiei antiumane, antisociale, antinaționale, criminale.

Caii trag din greu, drumul urcă în munți, nu e ca în câmpie, te ridici încet în deal, apoi o ei în jos cu proptele, căci pe alături sunt prăpăstii adânci, e strașnic când te uiți în vale...

Trec prin Brașov. „Vin rușii! Vin Rușii!” - strigă copii, care vând ziare, alergând pe străzi. Citesc cu Gheorghe ziarele. Rușii au trecut și Prutul... Cum? De ce? Doar granița e la Nistru sau pe Prut, din 28 iunie '40!... Ce va fi mai departe?

Așa, cu încetul, au ajuns în Transilvania, aici casele sunt mai atrăgătoare, oamenii trăiesc mai bine, sunt mai bogați, casele au porți înalte, garduri bune, de piatră, altfel decât în Basarabia. După o săptămână de drum au ajuns la Alba Iulia. Mergeau numai ziua, noaptea e periculos. Aici în Alba Iulia, s-au înscris la Primărie ca refugiați. Sunt primiți bine, oamenii le înțeleg durerea, și ei au suferit cândva din partea ungarilor, știu ce înseamnă să rămâi fără casă, fără pământul care te hrănește. Știu ce-i nevoia. S-au aranjat la un gospodar. Caii trebuie vânduți, nu ai cu ce să-i hrănești. Și ce să faci cu ei aici? La primărie i-au spus Eugeniei : „Veți avea de lucru, avem nevoie de învățători”... Învățătorii sunt pe front, mulți au murit și-au dat viața pentru Basarabia și Bucovina. Au murit zadarnic, rușii iarăși vin... România a încheiat un fel de pace cu sovieticii, îi zic armistițiu. Au mai trecut câteva luni. Mama Eugenia lucra învățătoare, o bucată de pâine aveau pentru amândoi...

Dar a venit altă nenorocire. Sovieticii au cerut, mai bine zis au ordonat românilor, ca toți basarabeni să se întoarcă în Basarabia, de unde s-au refugiat. Cum, cu ce drept? Oare nu aveam voie să trăim unde dorim? De unde așa lege? Ce mai vor bandiții ăștea? Oare nu le ajunge că au nenorocit atâtea oameni, au distrus atâtea familii, le-au luat casa, pământul, totul? Ce mai vor? Dar rușii nu se înduplecă, pun condiții grele. Și basarabeni trebuie să se întoarcă. Ba mai mult, poliția românească era obligată să-i vâneze pe basarabeni, să-i întoarcă acasă. Jale peste tot, lacrimi, suferințe, chiar și morți. Două fete s-au sinucis, nu au dorit să se întoarcă în robia sovietică. Doamne, unde am ajuns? Și iată din nou pe drumuri, de acum basarabeni se întorc acasă, pe mâna rușilor. „Aha, ați vrut să fugiți de noi”, râd ei. „V-am găsit și acolo. De noi nu puteți scăpa nicăieri, așa suntem noi”, spun ei.

Și unii din cei întorși i-au drumul Siberiei, sunt arestați sub diferite motive și aruncați în trenurile bou, cu destinația Polul Nord.

Mama și cu tata au fost nevoiți să se întoarcă acasă. A venit poliția după ei. „Nu putem face nimic” – le-au zis. „Suntem obligați, altfel ne dau afară de la lucru. Strângeți lucrurile”. Au primit câte 300 000 de lei fiecare, compensații, bani de drum plătiți nu de ruși, ci de statul român.

Conducerea României tace mâlc, are frică de ruși. Americanii tac din gură, nu îi ajută cu nimic pe români. Ei sunt aliați cu rușii. Ei mai cred în cuvântul lor de onoare, fiindcă sunt naivi, nu știu și nici nu-și dau seama cu cine au de a face...

După întoarcerea din refugiu de la Alba Iulia, mama și cu Gheorghe, tatăl adoptiv, au plecat la Fătăciune, un mic sătuleț, cu câteva case, unde aveam ceva pământ și o gospodărie mică. Le era frică să trăiască la Leova sau la Nemțeni. Aici nu prea veneau sovieticii, care doreau să trăiască în orașe și sate mai mari. În 1949 au fost deportați și, abia când s-au întors acasă, au aflat cine i-a trădat. Aveau în casă o fată orfană, pe care o luaseră din milă și o crescuse de mică. Era considerată ca membru al familiei, dar ea i-a denunțat. Mama avea ascuns într-o saltea tricolorul românesc, tot spera că românii se vor întoarce cândva. Poate îl ținea ca o amintire a vremurilor bune. Odată a scos salteaua afară ca s-o aerisească. Din ea a scos și tricolorul. Dașa, fata aceea, l-a văzut. Seara a venit locotenentul de miliție (uceastkovâi) împreună cu președintele sovietului sătesc și au găsit tricolorul ascuns în saltea. I-au spus mamei:

– Strânge-ți lucrurile, curvă românească, ai să pleci în Siberia! Ce era de făcut? Unde să fugi să scapi de ei? Era imposibil.

Mama a strâns niște lucruri, dar a pus într-un sac și ziare românești, cărți, documente și fotografii cu regele Carol al II-lea și cu voievodul Mihai, de Alba Iulia, hărți de ale mele. Sovieticii nu i-au controlat lucrurile. Ei nu mai aveau timp să verifice bagajele, căci trebuiau în câteva zile să deporteze zeci de mii de oameni. Așa părinții mei au fost duși în Siberia cu trenul până în regiunea Tiumeni, satul Lesnaia Iurga. Ei nu știau nimic de soarta mea, căci orice legătură, corespondență cu România era interzisă. Mai mult, în dosarul fiecăruia, când se angaja la lucru, trebuia să declare dacă are sau nu rude în alte țări și oamenii aveau frică.

*

*

*

Colonelul Iamandi din Serviciul Secret de Informații de la București se ocupa cu sportul. Mă cunoștea. Într-o zi m-a chemat să stăm de vorbă. Era în 1941.

– Dle Șerban, trebuie să înțelegi, merge un război crunt și sângeros. În țară mișună spionii sovietici, care sabotează ordinea, corupția amenință țara. Avem nevoie de oameni hotărâți, fermi și cinstiți, care ar lupta împotriva acestor crime. Îți propun...

Așa am fost cooptat în Serviciile Secrete. Îmi iubeam țara, neamul. Mă durea inima, când vedeam ce se face pe pământul nostru. Era un lucru periculos, dar eram un om curajos. Îmi plăcea acest lucru periculos, când uneori mergeam pe marginea prăpastiei, față în față cu moartea.

În 1942 am fost chemat, la Președinția Consiliului de Miniștri, de către colonelul Iamandi, care m-a prezentat lui Ion Antonescu. Era un grup de bărbați, generalul a stat de vorbă cu fiecare în parte.

– Te trimitem la Serviciul de informații, avem nevoie de oameni cinstiți, care își iubesc patria. Te duci la maiorul Balotescu, apoi te prezinți la Chișinău, la guvernatorul Voiculescu. Acest serviciu era format pentru a lupta cu corupția, care făcea ravagii în țară. În Basarabia rămăsese aur, pietre prețioase, depozite mari rămase de la sovietici cu mașini, tractoare, utilaje, tot ce fusese confiscat după fuga rușilor din Basarabia și de la evreii trimiși în lagăre. Aici, în Basarabia, poliția, jandarmeria, unii din conducerea orașelor făceau bani grei, furau totul spre a se îmbogăți. Antonescu era un om cinstit și vroia să facă ordine, bunurile trebuiau pentru continuarea războiului. Eu, ca funcționar secret, trebuia să mă ocup cu divulgarea acestor hoți. Era un lucru

periculos, fiindcă puteam să-mi pierd capul oricând, căci șefii care furau m-ar fi lichidat în orice moment.

Când am fost cooptat pentru serviciul secret, a trebuit să fiu învățat cum să lucrez, cum să mă comport cu cei din jur, cu dușmanii și prietenii. Școală specială nu era, ne adunam într-o clădire, unde veneau cei care lucrau mai demult și aveau o anumită experiență. Ei povesteau cum să ne purtăm, cum să-I urmărim pe cei suspecti, cum să aflăm adresele lor, cum să-i arestăm, de ce să ne ferim și multe altele. Acolo veneau diferiți oameni, nimeni nu știa cum îi cheamă, fiecare își știa numai șeful care-l conducea și-i dădea însărcinări. Novicii mai făceau și gafe. Odată urmăream un japonez chel. După mult timp, la un moment dat mi-am dat seama că tipul nu era cel care trebuia urmărit, el nu era chel, avea o freză bine ascunsă sub un chipiu. Legătura cu șeful meu de la București o făceam prin telefonul de pe Calea Victoriei. Sunam șefului și primeam însărcinarea

Când am venit prima oară la guvernatorul Basarabiei, Voiculescu s-a uitat neîncrezător la mine.

– Credeam că ești un bărbat zdravăn, nu așa mititel, mi-a spus el.

Am fost trimis la Leova.

Șeful Serviciului Secret de Informații, maiorul Balotescu, era de statură mijlocie, vânjos, cu niște ochi pătrunzători. În uniformă era bărbat frumos, nu râdea, era mereu serios. Biroul lui era pe strada Vlaicu Pârcălab, unde se află azi consulatul României. Umbla îmbrăcat pe stradă numai în haine civile, și de fiecare dată în alt costum. Mașina de serviciu o conducea personal. Șoferul numai turna benzina și spăla mașina.

M-am aranjat la primărie ca secretar al Comisiei Bunurilor Confiscate și aveam legături cu câțiva sergenți din Regat, trimiși în Basarabia, care vedeau totul ce făceau șefii corupți. Într-o zi sergentul Didescu mi-a spus:

– Dle Șerban, să vii la noi la ora două noaptea și ai să vezi cum fură șeful de poliție cu alții împreună... și împart prada...

Șeful poliției era legat cu primarul din Leova, fostul meu director Anton Alistar. Mai era acolo și comisarul Boinceanu...

Aveam o legitimație specială care obliga organele de poliție să mă ajute. Eram doar în Serviciul Secret de Informații și era vreme de război. Când am văzut toate acestea, am mobilizat un tânăr polițist și doi însoțitori și am arestat noaptea pe comisarul Boinceanu, pe șeful de poliție Ghioanea și pe primarul Alistar. Judecata a fost la Cahul, cu alți judecători, nu aveam încredere în cei de la Leova. Eram ca martor la proces.

Multe lucruri furate se vindeau în alte orașe, mai ales la Huși. Le cumpărau speculanții, care le vindeau altora cu prețuri și mai mari. La judecata de la Cahul, șeful Siguranței din județ a spus:

– Ce-l ascultați pe bulgarul ăsta, el minte!

Eu i-am ripostat:

– Dle Paximade, eu sunt român, dar dta ești fanariot.

Paximade s-a făcut roșu ca un rac.

Prefectul, colonelul Grigoriu, era și el legat cu acuzații, el nu a venit la proces. Primarul Alistar, fostul meu director, era bun prieten cu mama, care m-a rugat să-l scap. Eu i-am spus:

– Mamă, eu am să fac așa cum m-a învățat la școală el, profesorul meu.

La proces mi-au dat cuvântul și mie. Am declarat:

– Dta, Ghioanea, ești hoț, azi când țara luptă și oamenii mor pe front, dta furi bunurile de care țara are nevoie.

Lui Alistar i-am spus:

– Dle Alistar, îmi cer iertare de la Dta, dar am fost învățat de Dta să fiu cinstit, nu pot să mint.

Primarul Alistar plângea la proces. Au fost toți condamnați la ani grei de pușcărie, iar eu am fost mutat cu serviciul la Chișinău. Au mai trecut doi ani. Au venit și alte vremuri, când frontul s-a reîntors la Chișinău – Iași.

Am primit însărcinarea de a evacua documentele secrete la Sibiu. Am încărcat vagonul și trenul a plecat spre București.

La București mecanicii nu vroiau să ducă trenul la Sibiu, erau legați cu comuniștii și sabotau vechea conducere. Ba spuneau că sunt bolnavi, ba invocau alte pretexte. Am scos pistolul... În sfârșit s-au găsit alții. Gara de Nord era plină cu refugiați de la răsărit, din Basarabia și Bucovina, unde erau deja trupele sovietice, Pe liniile de cale ferată, în gară, erau eșaloane cu nemți răniți, care trebuiau să plece în Germania. În alte locuri erau basarabeni încărcăți cu bagaje, vite, lucruri din gospodăriile lor. Se vorbea despre avioanele americane, care își aveau bazele în Italia, că vor sosi în curând să bombardeze Bucureștiul. Aviația americană venea și bombardea Ploieștiul, sondele de petrol, ca Hitler să rămână fără petrol.

Am venit la un șef la Gara de Nord, l-am găsit la o masă, scriind ceva și iam spus:

– Ascultă șefule, dacă nu agăți vagonul meu de o locomotivă spre Sibiu, îți zbor creierii. Îți țineam pistolul la tâmplă. Ceferistul s-a ridicat, spunându-mi:

– Ascultă dle, dta nu vezi ce se face în gară? Acuși, o să caut să-ți gălesc ceva. Și am ieșit cu el pe peron. A găsit niște mecanici, a agățat la vagon o locomotivă și am plecat împreună până la Chitila. Peste câteva minute de asupra Bucureștiului s-a făcut negru de avioane americane, care au început să bombardeze Gara de Nord. Au amestecat totul pe peron, au distrus liniile, trenurile, oamenii, care înnebuniți fugeau în toate părțile, căutând să scape, culcându-se la pământ, strigând și plângând. Era ceva îngrozitor. În trenuri sute de oameni au fost uciși, caliciți, cu mâinile și picioarele rupte, capete retezate, totul se amestecase... Eu am scăpat, eram deja la Chitila și șeful era cu noi. La locul fatal a sosit mareșalul Ion Antonescu...

Bătrânul s-a oprit puțin, și-a tras sufletul, s-a mai gândit și a continuat:

– Când m-am întors de la Sibiu situația era gravă. Cei de la București, ca și cei de la Sibiu, se mirau cum de am reușit să ajung cu documentele la Sibiu. M-a chemat maiorul Balotescu. Rușii erau deja la Iași.

– Ascultă, Șerbane, avem nevoie de informații din spatele frontului, despre armată, dislocarea tancurilor, cavaleriei, tot ce se poate afla...

Am fost aleși cinci bărbați și trimiși la Focșani, la o unitate de aviație germană de parașutism. Trebuia să facem câteva sărituri cu parașuta, să ne antrenăm puțin.

La 5 mai 1944 am fost lansați dintr-un avion german. Am aterizat lângă o pădurice, am ascuns parașutele, apoi ne-am despărțit, fiecare avea misiunea sa. Eram îmbrăcat ca un cioban și acum cutreieram regiunea de lângă Pașcani. Mergeam prin câmpuri, păduri, mai mult noaptea să nu fiu prins de sovietici, care puneau patrule peste tot. Tot ce vedeam, memorizam. Oamenii din sate se refugiau, plecând mai departe de zona frontului. Cumpărasem vre-o șase oi și mergeam cu ele, scrutând orizontul ca un cioban.

În pădurea deasă am găsit depozite de armament, acum trebuia găsit și comandamentul sovietic. Mergeam în pădure cu oile, ca un cioban adevărat. Nu aveam voie să scriu nimic, totul trebuia scris în minte, memorizat. Am ajuns la Sirețel, am găsit un moș acolo, care nu plecase din sat, moșul Arsenie. Am dormit la el. Toată noaptea m-am scărpinat. Numai dimineața când am văzut o grămadă de păduchi pe mine am înțeles ce mă mușca noaptea. Întâlnindu-mă cu niște oameni, m-au întrebat unde am dormit?

La moș Arsenie. Ei râdeau, știa că moșul e păduchios.

– Nu-i nimic, am zis eu, se întâmplă. Acum trebuia să ajung la Pașcani și să dau de celălalt informator. Pe drum am intrat într-un sat, unde am dat peste o casă a unui preot, care rămăsese în sat, crezând că rușii îl vor lăsa în pace și ne dorind să lase casa fără pază, căci știa că rușii pradă totul ce le stă în cale. M-a hrănit, m-a întrebat cine sunt.

– Sunt român, cioban din Pașcani, mă duc acasă.

– Nu știi dacă ai să reușești, să nu te aresteze rușii, rămâi pe aici, mă sfătui preotul.

– Nu, mă duc, fie ce o fi, acasă mă așteaptă nevasta cu copiii. M-am odihnit câteva ceasuri și am pornit mai departe. Am intrat într-un sat unde trăia un băiat de treabă, Ion Donisanu, care știa cine sunt. M-a dus într-o casă fără acoperiș, spunându-mi:

– Ai să dormi aici, e mai sigur. Dimineața să nu pleci. Să te duci spre noapte.

Noaptea a căzut o ploaie cu fulgere și tunete, o ploaie torențială. Apă pe drum, apă peste tot. Ion mi-a spus pe unde să trec, știam locurile, dar ploaia făcuse ravagii. Siretul se umflase și totul se încurcase. Am ajuns la Siret, se făcuse întuneric, apa era mare și mergea spumos la vale. Nu era chip să treci. Am văzut un copac plutind aproape de mal, l-am prins, m-am agățat de el cu un băț ciobănesc și m-am lăsat dus la vale. La vre-un kilometru se zărea un post-podul peste Siret. Ajungând mai aproape, am auzit pe pod vorbe rusești, era patrula... M-am dat la fund sub copac, ținându-mi respirația. Eu de mic înotam foarte bine, doar eram de pe lângă lunca Prutului. Mă cufundam adânc, treceam Prutul înotând sub apă, răsuflând de două ori, odată la mijlocul râului, apoi lângă celălalt mal. Așa mă învățase prietenul meu din școala primară, vecin cu noi, Ilie Codreanu, care era tare vânjos și bun înotător, cu care prindeam raci din cele mai adânci borți. Scoteam câte o găleată de raci, pe care îi vindeam la Leova, la restaurantul grecului Zervudis și Pilarinos, iar din banii câștigați ne cumpăram înghețată sau covrigi de la Ițic, un evreu din Leova care avea brutărie.

Copacul a trecut sub pod de primul stâlp, dar la al doilea s-a împotmolit și s-a oprit. Am înlemnit. Am scos capul de sub tulpină, auzeam vorbind rusește santinelele pe pod. Am făcut ce am făcut, m-am muncit, dar am reușit să împing copacul de la stâlp. Am luat aer în plămâni și m-am băgat din nou în apă sub copac care plutea mai departe. După un timp, care mi s-a părut o veșnicie, am scos capul de sub copac și, uitându-mă îndărăt, am respirat ușurat. Trecusem de locul primejdios.

După vre-un kilometru de plutire pe apa Siretului am auzit vorbe nemțești. Mi-am dat seamă că aici e linia frontului nemțesc. Am tras copacul la mal și, ieșind din apă, m-am scuturat că eram ud până la piele și după câțva timp m-am îndreptat spre tranșeele nemțești.

– Hende hok! – a strigat santinela.

Am ridicat mâinile în sus și am așteptat până au venit doi nemți și m-au luat de mâini. Le-am spus pe nemțește:

– Sunt român, vreau să vorbesc cu un ofițer.

A venit ofițerul, m-a dus mai departe prin tranșee la un post de comandă. Aici am spus cine sunt și ei au chemat un ofițer român. Le-am dat toate informațiile. M-au hrănit, mi-au dat haine uscate și am dormit câteva ore. Pe banii rusești am făcut cu acul găuri și am notat numerele unor automobile rusești. După aceste numere ofițerii cercetași apreciau ce regimente rusești erau pe linia frontului și în spatele lui. Mi-au dat din nou însărcinări, trebuia să merg din nou înapoi, să culeg alte informații. Acolo, lângă Prut, era Ionescu cu care trebuia să mă întâlnesc și să preiau informațiile lui pentru a le duce mai departe la statul major.

– Am plecat din nou noaptea, condus de un neamț, care știa pe unde se putea trece, alături de trupele rusești. Neamțul m-a dus pe un câmp goluț, care era între pădurea unde erau dislocați rușii

și apele Siretului. Mergeam după neamț, care la un moment mi-a spus: „Înainte!” – și s-a întors în tranșeele sale. Acum eu mergeam atent pe acest câmp, uneori mă aruncam la pământ și mă târam, căci rușii lansau rachete, care luminau terenul de parcă era ziuă. Atunci puneam niște crengi pe cap, parcă ar fi fost tufe. Am trecut cu bine. Am ajuns la Tg. Frumos, dar m-am oprit în câmp, lângă o scârtă de paie. M-am băgat mai adânc în ea să dorm. A fost norocul meu, căci noaptea lângă ea s-au strâns niște lupi, care urlau. Stăteam chitic în scârtă și, când s-a făcut ziuă, am ieșit din ea, căci lupii nu mai erau.

Aici am aflat de la un țăran, că s-a încheiat un armistițiu între români și ruși. 23 august m-a găsit în spatele frontului sovietic. De acolo am plecat spre București. Mergeam peste câmpuri, ferindu-mă de armata sovietică. Uneori mă urcam în trenurile care mergeau spre București. Dar era periculos, sovieticii controlau peste tot. Așa am ajuns la București. Aici l-am găsit pe maiorul Balotescu, căpitanul Andrei și procurorul militar Caracostea, care era șeful meu direct. Ei se pregăteau să plece în Germania, să scape de sovieticii, care veneau spre București.

De aici în viața mea și nu numai a mea, începe o cotitură, o altă etapă:

– Șerbane, îmi spuneau cei de la SIS, rămași în București, - dacă poți pleacă în Germania, i-a familia și fugi până mai ai timp.

Am plecat acasă și am vorbit cu Reta.

– Nu avem altă ieșire, plecăm în Germania. Strânge lucrurile.

– Eu nu plec nicăieri. Tu ești vinovat cu aventurile tale. Unde să mă duc pe urlați cu trei copii, să pierd totul, casă, masă, viață... Nu plec. Nu am avut încotro, am rămas. M-am întâlnit cu colonelul Ianovici.

– Șerbane, ascunde-te, te vor căuta, trebuie să te bagi undeva la lucru, să stai liniștit, poate vor trece toate și lucrurile se vor liniști.

Să plec era prea târziu. Aș fi reușit să fug, știam bine locurile prin Transilvania, dar îmi era jale de copii și de Reta.

– Eu mă uitam la Reta, povestea bătrânul, la copilașii mei. Cum să plec, să-i las în voia soartei? Ce să fac eu acolo, singur, în Germania fascistă, căci orice ai spune era fascistă, un regim fără democrație, un regim de dictatură. Uite unde i-a dus Hitler pe nemți și ce o să facă acum nemții? Cine are nevoie acolo de mine? Și ce vor face ai mei aici, singuri, sub rușii care vin, își bat joc de oameni, violează femeile, dezbracă oamenii în stradă, îi i-au pe acei care li se par suspecti, le i-au ceasul, punga, uneori și viața. Ce o să fac eu acolo, fără prieteni, care să-mi dea o mână de ajutor. Să-i aștept pe americanii, care nu mai vin și nici nu vor veni, chiar dacă se ceartă cu rușii, ei se vor împăca. Cine o să se bată pentru România? E ceva absurd să te gândești astfel. Mă răsuceam noaptea în pat, nu puteam dormi, căutam o soluție, dar n-o găseam.

Și Reta? Cum va trăi ea singură, cu trei copii? Bine, poate Reta își va găsi un bărbat, dar copiii sunt ai mei, nu sunt străini, e sângele meu, al strămoșilor mei, al Șerbenilor... Să rămân aici, în casă, cu ei, în București? Dar voi reuși eu oare să scap de urmărirea sovieticilor? Dacă mă vor vinde chiar acei cu care am lucrat la serviciul de informații? Și acolo sunt mulți, care se vor gândi la salvarea lor, a familiei și vor face totul, mă vor vinde pe mine și pe alții ca să scape. Dar cine știe, cu cine sau pentru cine au lucrat ei în afară de serviciul nostru? Doar Basarabia era împânzită cu agenți sovietici, mai ales din minorități – evrei, ruși, ucraineni. Dar acei care au fost în lagărele din Transnistria, care sau salvat, oare ei vor tăcea din gură? Și nu aveam cu cine să mă sfătuiesc, cui sămi împărtășesc gândurile, disperarea, durerea...

Veneam zilnic la lucru, dar stăteam ca pe ace. În fiecare zi apărea ceva nou, poporul se revolta, dând vina pe fosta conducere. Comuniștii îi ațâțau, făcând o propagandă acerbă, luptând împotriva partidelor politice, împotriva burghezilor, învinuindu-i de toate. Mulți din serviciul

secret dispăruseră din București, fugiseră din România, apoi de acolo în alte țări, în SUA, Anglia, Australia, chiar și în Africa. Alții, urmăriți de miliția comunistă, au lăsat totul, fugind în munți, luând armele în mâini și luptând, vărsând sânge. Familiile lor sunt azi persecutate, unele închise în pușcăriile comuniste, altele duse în Siberia de către sovietici. Închisorile gem de lume, unii au pățit-o numai pentru că au ripostat, au spus un cuvânt împotriva ordinii, abuzurilor. Nu ai voie să spui nici un banc măcar. Ce viață mai e și asta?

Cei din Basarabia și eu trebuia să ne ascundem, căci rușii ne vâneau împreună cu poliția nouă, care tremura de frica rușilor și făcea tot ce spuneau ei. Ce-i de făcut? Bani nu ajungeau, prețurile la alimente crescuse enorm, dar nici alimente nu se găseau. Rușii încărcau trenurile cu tot ce era mai bun în țară și le duceau la ei, în țara „fericirii”. „Țipă”, că noi le-am distrus țara și tot noi trebuie să le-o refacem. Spun minciuni, căci noi am văzut cu ochii noștri, cum au distrus totul, când se retrăgeau din Basarabia în '41, aruncând totul în aer, la porunca lui Stalin, lăsând pământ ars și gropi comune cu oameni împușcați fără nici o vină.

Eu nu mai dormeam acasă, îmi era frică să nu fiu arestat. Mă ascundeam pe la cunoscuți, care și ei tremurau de frică. Care-i viitorul meu? Ce mă așteaptă pe mine, ce va fi cu familia mea? Și americanii tac din gură, nu mai vin. Poate Reta are dreptate, de ce m-am băgat în afacerea asta, în acest „serviciu secret”? Puteam trăi și fără el și acum nu m-aș fi frământat așa. Dar dacă judeci, eu – nu, altul - nu, cine ar fi luptat pentru Patrie, pentru neamul nostru? Dacă toți s-ar gândi ca Reta? Mulți au murit la Țiganca, la Odesa - pentru ce? Și toți doreau să trăiască, să se bucure de viață. Cui îi trebuia acest război? Atâta sânge, atâtea lacrimi, suferințe și durere? Au rămas mii de soții văduve, viața lor s-a frânt, copiii sunt orfani, ce pot ei să facă acum, cum să trăiască fără spijin bărbătesc? Cine va răspunde pentru toate? Întrebări fără răspuns. Eram într-un impas total. Atunci omul face ce-l silește viața. El e sub vremuri, dar și atunci poate rămânea om.

Colonelul Ianovici mi-a dat salariul și ne-am despărțit. Devenise periculos în România, se iviseră mulți agenți comuniști, care roiau peste tot, stăruindu-se să-i găsească pe cei din Serviciile Secrete, să-i aresteze. Eu m-am aranjat la început într-o comisie, care înregistra bunurile aduse de Armata română din Rusia și Basarabia în timpul retragerii armatelor. Apoi am trecut la poliția comunală din București, unde am lucrat până în 1948.

Am lucrat la poliție până la 18 ianuarie, când fiind în sediul Sindicatului CFR din București, unde președinte era bulgarul Rancev, mi-a spus că sunt chemat de cineva de la parter. Am început să cobor scara. Uitându-mă pe un geam, am văzut o mașină mică și doi bărbați, care se plimbau lângă ea. Am înțeles că au venit după mine, căci tot timpul așteptam să fiu arestat.

M-am adresat unui funcționar superior:

– Costică, i-a pistolul și să-l dai Retei, cred că au venit după mine.

Am coborât de la etaj ieșind afară. Aici m-au apucat de mâini, mi-au pus cătușe și mi-au astupat gura, împingându-mă în mașină. Mașina a pornit, ieșind din oraș spre Urziceni. M-au dus la Constanța, în închisoarea din oraș. Rancev, președintele sindicatului comunal, era comunist și eu consideram că el era la curent de arestarea mea. Aici, la închisoare, m-au interogat rușii din serviciul NKVD-ului din URSS. M-au bătut, torturat, dar nu am recunoscut nimic.

În România centrul NKVD-ului era la Constanța. El aresta oamenii din țară uneori cu știrea guvernului comunist, alteori fără ca el să știe ceva. Îi închideau în vagoane sigilate, introduceau aceste vagoane între altele, cu fier uzat sau alte mărfuri, și îi duceau în URSS. Grănicerii și vameșii români nici nu se apropiau de trenurile sovietice. Deținuții erau culcați pe podea cu pistoale automate în coaste. Așa au trecut prin NKVD-ul din Constanța căpitanul Ștefan Mengoni, ginerele maiorului Dinulescu, care a asasinat legionari în pădurea de la Jilava, colonelul Prager, fost director general la telefoane, locotenentul Tedy Negroponte, locotenentul Vasilescu, toți foști

translatori pe lângă trupele angloamericane, în 1945-1947; inginerul Tudor Alionte, ofițer român de informații, care a depistat un grup de partizani sovietici ce aruncase în aer comandamentul român din Odesa; căpitanul de cavalerie Leon Ostrovschi, translatorul regelui Mihai pentru limba rusă, Pan Halippa, vicepreședinte în Sfatului Țării al Republicii Democratice Moldovenești din 1918, Gheorghe Șerbeniuc, deputat al ucrainenilor din Bucovina în Parlamentul României ș.a.

Anchetatorul, evreul Ibstein, m-a pus într-o noapte să semnez actul de anchetă, că am fost spion român și că lucram pentru România. Am refuzat din nou. Atunci au apărut doi colegi de la SIS-ul din Chișinău, cu care lucrasem înainte.

– Șerbane, de ce nu recunoști că ai fost în Serviciul Secret doar am lucrat împreună?

– Eu nu vă știu, am răspuns.

Atunci am înțeles cine m-a predat rușilor. Acei doi erau agenți ai rușilor. Lucrau de mult pentru URSS. Atunci anchetatorul Ibstein m-a scos din cameră, m-a urcat într-o mașină și împreună cu alți ruși am plecat spre malul mării. Aici m-au scos din mașină și m-au dus pe plajă. Ibstein mi-a citit verdictul: ca fiind spion și lucrând împotriva sovieticilor, sunt condamnat la moarte.

– Întoarce-te cu spatele, mi-a ordonat.

– Eu nu mă întorc! Trageți, călăilor! Și nu m-am întors, așteptând ultima minută a vieții mele. A urmat o rafală din pistolul-mitralieră...

Pe cap mi-a căzut nisip, lut, nu mai știam nimic. Credeam că sunt mort. Mușcându-mi buzele, am simțit cum sângele mi se prelingea pe bărbie și atunci am înțeles că sunt viu și că au vrut să mă sperie. M-au urcat din nou în mașină și m-au dus la închisoare. Au mai adus în camera mea un neamț, Helmut Rot, neam de sași din România cu care fusesem înainte într-o cameră. Ne-au dus la baie, apoi ne-au dat indispensabili.

– Unde ne sunt hainele? – am întrebat noi.

– Intrați alături și vă îmbrăcați, ni s-a spus.

Am intrat în camera de alături, o cameră rece cu pereții înzăpeziți. Ne-au ținut aici atâta timp, o oră, două, pierdusem noțiunea timpului. Ne-am așezat spate la spate, stăruindu-ne să ne încălzim. Am înghețat bocnă. Când ne-au scos din cameră, nu puteam să mișcăm mâinile și picioarele. Din nou m-au dus la Ibstein. M-a așezat pe un scaun. În față erau hârtiile pe care trebuia să le semnez. Nu puteam mișca degetele, erau înțepenite. Ibstein mi-a pus tocul între degete. Am iscălit verdictul, soarta mea. Ce aveam să fac? Eu nu știam că mâine voi fi trimis în lagăr, la foame, eu mă consideram prizonier de război. Îmi era indiferent ce se va întâmpla cu mine. Suferisem atâta, că mă gândeam la moarte ca la o salvare.

Scoși din cameră, ne-au dat niște haine militare, niște vechituri. Ne-am îmbrăcat cu greu, mâinile și picioarele nu se mișcau, așa înțepenisem.

*

*

*

A doua zi ne-au dus pe amândoi la Odesa.

Acolo, înghesuți într-o cameră, plină de deținuți și politici și de drept comun, ne chinuam de căldură. Aici am întâlnit pe unii deținuți pe care îi cunoșteam la libertate. Am stat într-o cameră cu un general american, fost comandant de regiment din Vienai. În celulă era și directorul Fabricii de textile din Arad-ITA. Mai era un colonel bolșevic, fostul șef al partizanilor din Odesa, care a luptat în catacombele Odesei. De aici, din catacombe, partizanii dădeau lovituri puternice nemților și poliției române din Odesa, apoi dispăreau în subsol și, cu toate eforturile, nemții nu-i puteau descoperi. Aceste catacombe, făcute timp de veacuri, aveau multe tunele și grote sub pământ, unde partizanii sovietici își aranjase viața în anii de război.

Interesantă era soarta colonelului sovietic Slobodianic, șeful partizanilor din Odesa în timpul războiului din catacombe. La o ședință a comitetului orășenesc de partid din Odesa, din 5 aprilie 1948, s-a propus ca în legătură cu aniversarea victoriei, care se sărbătorea la 9 mai, unii din partizani să fie decorați. Când Slobodianic a auzit numele unora de pe listă, complet necunoscuți, s-a revoltat, căci ei nu fuseseră partizani și nu luptaseră în catacombe.

– Ce au ăștea cu noi? Ei n-au luptat! Colonelul era un bărbat înalt, frumos și purta o musteață a la Ceapaev, un fost comandant legendar al armatei roșii din timpul revoluției.

– Stai jos! – i s-a spus.

– Cum să stau jos dacă nu-i dreptate? Dacă acești oameni erau la mine, primeau câte un glonț în cap! Striga el.

După adunare a venit acasă. Peste câțiva timp, spre seară, a venit la el acasă procurorul Odesei.

– Trebuie să mergi cu mine la comitetul regional de partid, te cheamă secretarul.

– Pentru ce? – a întrebat el.

– Nu știu, mi s-a spus să mergi la o consfătuire.

Colonelul a simțit ceva, dar nu putea să nu meargă.

– Nevastă! – a strigat el, mâine e 1 mai, sărbătoarea cea mai mare muncitorească.

– Dă-ne o sticlă de rachiu și o „zacuscă”, să bem și noi un pahar pentru 1 mai. Au băut, câte un pahar, apoi au plecat la comitetul regional. Aici secretarul l-a întrebat:

– Ții minte ce ai spus la ședință?

– Țin, a răspuns el, și așa fi făcut așa cum am spus. De unde i-ați luat pe acești partizani falși?

– Ești învinuit de nesupunere Partidului Comunist și Guvernului Țării, art.58-8 și ai să fii condamnat. Trebuie să-ți știi locul... Și a venit condamnarea de la Moscova, unde „troica” (trei oameni) citeau dosarul și îți hotărau soarta.

Nu i-a ajutat nici faptul că îl știa personal pe Vorosilov. Îi scria scrisori din pușcărie, așteptând răspunsul, care nu mai venea. Eu îl tachinam. Slobodianic spunea:

– Capitalismul – kaput!, iar eu îi răspundeam:

– Comunismul – kaput! Colonelul îmi spunea:

- Să vezi, eu o să fiu eliberat, partidul o să-mi facă dreptate! Eu râdeam de el. Colonelul mi-a spus:

- Dacă n-o să am dreptate, o să-mi rup mustața! și a râs.

- De acord, i-am spus. Colonelul scria mereu scrisori peste tot, dar ele erau aruncate la coș.

Aici, cu mine, în aceiași cameră, stătea Dimitri Vladov, fost director al unei școli medii din Odesa. Fiind mobilizat în grad de căpitan, a căzut prizonier lângă Odesa împreună cu ordonanța sa, în timp ce se apropiaseră de o fântână să bea apă. Vladov era contuzionat. Era o fire bolnăvicioasă. Înalt, slăbuț, stătea aici de câteva luni. Fuseseră condamnat la 10 ani, fiindcă căzuse prizonier, nu se împușcase. Stalin îi considera pe toți prizonierii ruși la nemți ca trădători. Vladov avea un fiu, doctor militar în oraș. El mi-a acordat o atenție deosebită, mi-a povestit multe despre viața amară sovietică, ajutându-mă să-mi pregătesc și o evadare. Generalul american era o fire pierdută, aproape de nebunie. El cerea mereu un avocat, o pernuță mică s-o pună sub cap, că așa era învățat, și multe alte mărunțișuri... Într-o zi a fost scos și dus. Cu el mai era și unul Beilis, evreu, directorul Fabricii de textile din Arad, un om gras, care suferea de diabet, pe care nu-l putea vindeca, căci nu respecta dieta. S-a vindecat de diabet cu „balanda” sovietică. Spunea că arestarea i-a salvat viața. Mai era și un student Barkov și mulți alții.

Din aprilie până în iulie 1948 ne-am aflat în închisoare la Odesa, unde l-am cunoscut pe căpitanul Vladov care, în pofida faptului că era căpitan sovietic și știa că sunt român, avea o atitudine binevoitoare față de mine și chiar prietenească. Împărțea cu mine și cu germanul Helmut Rot hrana pe care i-o aducea soția de 2-3 ori pe săptămână.

Într-o zi l-am întrebat pe Vladov, după ce am căpătat un pic de încredere în el:

- Tovarășe Vladov, de ce mă ajuți pe mine, îți împarți mâncarea pe care ți-o aduce soția cu mine, doar eu știu că în Odesa, la libertate, după acești pereți, nu e viață bună... și îți mai sunt și dușman...

El mi-a răspuns:

- Eu știu povestea Basarabiei. Am avut un prieten moldovean din cartierul Moldovanca din Odesa. Cu el am învățat la cursurile de învățători cândva. Îl chema Ion Gherman. Mic de statură, cu niște ochi albaștri, de o bunătate fără margini, era din satul Valea Hoțului. De fapt era român, așa îmi povestea el, din părinți de prin locurile Bârladului. Când au început represaliile lui Stalin din 1937, Ion a hotărât să fugă peste Nistru. În zorii unei zile, când ieșea pe malul românesc, a fost secerat de gloanțele grănicerilor noștri. Ei nu aveau voie să tragă, căci el trecuse granița, care era la mijlocul Nistrului, dar s-a găsit un suflet hain, un criminal, care l-a ucis. A fost un om de treabă, bun la suflet și bun prieten. Cu el puteam discuta tot ce vrei, aveam încredere unul în altul. Poate de asta te simpatizez și pe d-ta. Și așa sunt judecat la 10 ani, acum de ce să mă tem?

Se interesa de felul de viață din țările capitaliste, de atenția care era acordată învățătorilor, de disciplina școlară. Am observat că-i plăcea că eu, când învățam la gimnaziu și apoi la școala superioară de comerț din Leova, purtam uniformă de culoare kaki, cu chipiu de culoare albastră cu „vipușcă” în jur, cu număr pe mâneca stângă. El știa că sunt din neam de învățători. Văzând atitudinea binevoitoare față de mine, i-am spus că vreau să încerc să evadez în timpul apropiatei escortări spre gara din Odesa.

Vladov nu m-a sfătuit să evadez, deoarece el știa că soldații pazei erau bine înarmați și foarte vigilenți în timpul etapărilor deținuților, mai cu seamă că în Uniunea Sovietică nu prea se încercau evadările de sub escortă. Arestații și judecații de drept comun aveau termene nu prea mari de 2-5 ani pentru furturi sau alte delictе. Despre deținuții politici nici nu se pomenea că evadase cineva, dintre ei. Vladov îmi spunea că va fi foarte greu, chiar imposibil. În primul rând pentru că nu cunoșteam bine limba rusă și accentul meu străin îl poate observa orice cetățean. Al doilea, rusul va fi bucuros să mă predea organelor de miliție, întrucât sovieticii erau nemulțumiți de fasciștii, care au năvălit cu războiul în țara lor „pașnică”. Ei încă nu știau că Stalin a pregătit acest război cu mulți ani în urmă, ca să provoace nemulțumiri în alte țări și să cucerească Europa. Dar asta o vor afla mult mai târziu, când acest imperiu se va destrăma fără un foc de armă. Totuși, eu eram hotărât să fug, poate din orgoliu, poate din dorința de a-mi arăta vitejia sau cutezanța de a mă întoarce în rândul camarazilor de luptă împotriva comunismului.

Văzând hotărârea mea, Vladov a început să mă pregătească pentru evadare. Soția i-a adus o pereche de ciorapi lungi, înguști, în care strângea zilnic într-unul pesmeți, în altul zahăr, să am de hrană în primele zile după evadare. Eu îi spuneam cum am de gând să acționez. I-a adus soția haine vătuite, pâsle, o plapumă, o șapcă cu clapete puse toate într-un sac, pe care eu i-am promis să le duc în spate, căci dânsul era tare slăbit și pe care aveam de gând să-l arunc la picioarele unuia dintre soldații convoiului. Așa am și procedat.

Eram alături de Vladov și de un soldat dezertor, Vanea, și încă doi arestați de drept comun. Știam că Vladov locuiește pe drumul spre gară, pe o străduță nu prea cunoscută, o fundătură, am uitat cum îi spunea. Am reținut numai numărul casei – 3. Când treceam în apropierea acestei

străzi, Vladov mi-a strâns mâna și mi-a arătat cu capul spre casa lui lăcrămând. Apropiindu-ne de gara centrală din Odesa, Vladov mi-a arătat vagonul de culoare albastră „Stolâpin” și mi-a spus:

- Iată, Valentine, casa noastră, care ne așteaptă pentru un drum lung. Eu iam răspuns:

- Eu nu voi intra în acest vagon! Și, la 25-30 metri de la vagon, am aruncat la picioarele soldatului din stânga mea legătura cu haine a lui Vladov, lovind în același timp arma soldatului, obosit de căldura mare și surprins de cele întâmplare. Am luat-o la fugă spre gardul de piatră care despărțea gara de stradă. Dar m-am împiedicat de o sârmă pe care nu o observasem, care schimba direcția șinelor de cale fierată. Am căzut, mi s-a rupt o sandală, dar am sărit peste gard, ținând ciorapii cu mâncare în ambele mâini. După vre-o 40 de metri am auzit împușcături și geamuri sparte pe partea stângă a străzii, pe care fugeam în zigzaguri. În fața mea venea un ofițer de marină, mergând la braț cu o femeie. Era o zi de duminică, ziua marinei sovietice. Ajungând aproape de dâșii, am zărit cum pe pieptul femeii a apărut o pată de sânge, mare, roșie... Ea a început să cadă în brațele ofițerului care o susținea. I-am ocolit și am ajuns la un colț de stradă, în care trebuia să mă ascund. Dar în momentul alergării, la colțul străzii, am auzit un foșnet în partea dreaptă a pieptului, nici un fel de durere, doar o puternică foșnire de aer, care îmi ieșea din piept, nu-mi ajungea aer să respir, m-a înăbușit o spumă de sânge din gură, și am căzut pe caldarâmul înfierbântat de soare. M-am întors pe partea dreaptă unde eram rănit, mă uitam cum se încheagă sângele pe pietrele străzii. Pe stradă nici o zare de om. Continuam să sforăi puternic, apucând și strângând cu mâna stângă partea dreaptă a pieptului și simțind oasele coastelor între degete. M-am prăvălit cu totul pe partea dreaptă, răsuflând ca din foi.

De odată a apărut o femeie dintr-o casă de vis-a-vis, s-a apropiat de mine întrebându-mă ceva, dar nu am înțeles ce. I-am făcut semn cu mâna că vreau să beau, căci îmi era o sete grozavă. În curând femeia a adus un pahar cu apă, paharul era frumos din cristal, și s-a apropiat de mine. În același timp, de după colțul străzii, a apărut un soldat cu arma în mână și, văzând femeia cu paharul, i-a strigat:

- Nu te apropia, îmi un spion român! a fugit de sub escortă! Și nu i-a dat voie să-mi dea apă. S-a apropiat de mine înfuriat. Credeam că va trage, dar el mă păzea. Începusem să-mi pierd cunoștința, mi s-a părut că-l văd pe fiul meu Liviu în față și am început să plâng... de jale că voi muri și nimeni nu va ști de moartea mea.

În curând a sosit o mașină a salvării pe care a chemat-o paza sau poate femeia, care dorea să-mi dea apă. Din mașină a ieșit o soră medicală în halat alb care, văzând starea mea, m-a pansat strâns cu o mușama în jurul pieptului. M-au transportat la un spital, care am aflat pe urmă că era evreiesc. Țin minte că m-au introdus în camera de primire, vorbeau rusește, dar cuvintele mi s-au întipărit în minte (priiomnâi pokoi). Credeam că aceste cuvinte înseamnă „pokoinic” (mort). A venit un doctor, căruia i s-a spus că sunt spion român și rănit serios. Eram plin de sânge. Doctorul a dat ordin să fiu transportat în sala de operații la etajul doi. În sală, culcat pe patul de operații, am observat plafonul spart, se vedea cerul. Doctorul mi-a zis:

- Asta ați făcut-o voi, fasciștii! Eu sunt jidan, familia mea est Caț, dar eu îți voi salva viața. Îți voi face acum operația, dar nu avem medicamente-narcoză, trebuie să rabzi durerile. I-am spus:

- Nu vreau să-mi salvezi dta viața, vreau să mor!

M-au legat burdof de picioare și de mâini pe masa de operații. Au adus instrumentele, niște foarfece lungi, strâmbe, cu care au tăiat și au pus într-o farfurie bucățele din coastele mele. Glonțul, mi-a spus doctorul, a trecut printre coasta a patra și a cincina, strivind o parte din ele. M-au pansat strâns și m-au dus într-unul din coridoarele spitalului, căci erau foarte mulți bolnavi fără locuri în saloane. Patul meu se afla lângă un geam, pe care s-a așezat paza, soldatul care mă rănise. De mine s-a apropiat un tinerel de vre-o 14-15 ani și m-a întrebat:

- Sunteți spion? Eu am confirmat dând din cap și i-am arătat că vreau să beau. Băiatul a venit repede cu un borcan de vre-o doi litri plin cu lapte acru. Împreună cu soldatul m-au ridicat dându-mi de băut. Dar n-am terminat să beau și am început să vomitez peste o evreică, care se afla pe un pat alături. Evreica a țipat că s-au speriat toți. A apărut sora medicală, dar eu eram culcat și aproape fără suflare. Sora nu știa ce să facă cu mine. Căci din cauză c-am vomitat s-au rupt ațele cu care fusesem cusut după operație și a curs mult sânge. Ea a fugit după doctor, care a venit mult mai târziu, când eu deliram. Am reținut numai cuvintele în rusă:

- „Lăsați-l, până dimineată va fi mort” și a plecat. Auzind aceasta, miam zis că nu trebuie să mor, ci din contra, să trăiesc, să ajung să-mi văd copiii și soția. Nu știam și nici nu-ni închipuiam prin ce chinuri voi trece în viitorul apropiat.

A doua zi, dimineată, pe la orele 9-10, a venit enkavedistul, „operul” închisorii, să mă i-a și să mă ducă la închisoarea din oraș. Doctorul Caț i-a spus că nu pot fi transportat în starea în care mă aflu. Enkavedistul i-a spus că dacă doctorul se va împotrivi, va fi luat și el cu bolnavul la închisoare. M-au luat în „duba” închisorii, m-au aruncat ca pe un câine pe podea și au început chinurile. Mașina gonea cu o viteză mare și apoi se oprea brusc, schimbând mereu direcția, ba la stânga, ba la dreapta, rostogolindu-mă pe podea, încât am ajuns o masă plină de sânge. Cu mare greutate mi-am întins picioarele înainte, ca să-mi feresc capul de lovituri în caz de oprire bruscă. La un moment dat, când credeam că îmi pierd cunoștința, mașina s-a oprit, au deschis ușa din urmă și, cum eram culcat pe spate, m-au tras cu capul în jos la marginea mașinii, întrebându-mă:

- Recunoști acest loc? Era locul cu sângele meu închegat la soare, unde căzusem după rănire. Apoi mașina a intrat în curtea închisorii și m-au tras jos pe pietrele curții. Mai mult târându-mă, am mers spre ușa de fier a închisorii. De după geamurile zăbrele de la toate etajele au apărut capetele deținuților, care văzându-mă, au început să strige:

- Bravo, rumân! (Bravo, românule”) Molodeț! (Bravo!) Și un șir de înjurături grosolane, epite murdare răsunau împotriva enkavediștilor. Îmi aruncau mâncare prin geamuri, bucăți de pâine, pateuri de acasă, iar o deținută care ne împărțea hrana și umbra prin curte, le strângea. Mi-a adus un săculeț cu toate cele strânse în celula în care am fost încarcerat. O celulă cu 7-8 bolnavi de diaree, cu o putoare îngrozitoare de nu puteam respira, iar mie îmi trebuia aer curat la rănilor mele de la plămân. Ei mă băgaseră special în această celulă ca să mă infectez și să capăt diaree.

A doua zi am fost scos din acea celulă de medicul șef, un căpitan militar, care s-a certat cu enkavedistul din cauza mea.

- Eu răspund pentru el, tovarășe „oper!” , striga el.

M-au transportat la spitalul închisorii, care era în afară. Acolo mi s-a acordat o bună îngrijire medicală. Mi se scotea din rană de la subțioară un tampon lung de 1,5-2 metri, care-l schimbau cu unul curat, muiat într-o soluție galbenă. Așa făceau la fiecare 2-3 zile. Această procedură o făcea o evreică subțirică în cabinetul de proceduri. Ea, Ana Grigorievna Vainer, se vede că pentru prima oară în viață a întâlnit un spion adevărat, pe care trebuia să-l vindece. Interesând-o persoana mea, mă întreba în timpul pansamentului despre felul de viață capitalist, despre femeile de la noi, despre modă, despre cosmetică și despre alte chestiuni femeiești. Fiind bună la suflet, îmi dădea porția de zahăr și cea de unt mai mare, pentru a mă întrema mai repede. Era soția unui enkavedist, care lucra la secția din Odesa. Cineva a observat că dânsa mă hrănește mai bine decât se cuvine și într-o dimineată, după ce mi-a pus în noptieră zahăr și unt mai mult ca altora, s-a deschis ușa salonului și a intrat „operul”. S-a dus direct la noptieră și a chemat-o pe Ana Grigorievna întrebându cu ce scop hrănește acest spion. Pe mine m-a chemat la cercetare și m-a întrebat ce scrisori am transmis prin ea. După răspunsul meu negativ, i-a tăiat geanta ei de piele, i-a căutat în pantofi, cerându-i scrisorile date de mine. Cum sa terminat această poveste, ce s-a întâmplat cu ea

nu știu, dar peste două zile am fost dus la gară cu mașina neagră. Aici mașina s-a întors cu spatele spre vagon și a dat îndărăt exact la ușa de intrare în vagonul „Stolâpin”, predându-mă convoiului.

Când am fost scos din închisoarea de la Odesa, l-am văzut pe colonelul Slobodianic în curte. I-am făcut din mână, căci nu mai eram de câteva săptămâni în aceeași cameră. Colonelul, în cizme bune, îmbrăcat bine, mi-a răspuns. S-a întors spre mine, a apucat de sfârscul mustății, și trăgându-o puternic, a rupt-o. Eu am înțeles că scrisorile lui către Vorosilov și alți conducători sovietici au rămas fără răspuns. Am înțeles că am câștigat pariul și am făcut o gură până la urechi. Totuși, colonelul Slobodianic era un om de fier, am dedus eu. Eu stimam oamenii curajoși, care își țin cuvântul și care pentru ideile lor se duc și la moarte. Colonelul era un erou rus, care în timpul războiului și-a apărat patria și a învins. A rămas viu după acel măcel, dar datorită conducătorilor criminali a mai suferit o nedreptate, care i-a distrus sufletul de patriot.

Și parcă numai el a suferit în această țară fiind nevinovat? Și nu numai el, ci și familia lui. Dacă erai arestat ca deținut politic, suferea și familia ta. Erau deportați nevasta și copiii, dați afară din locuințe, de la lucru, rămași fără o bucată de pâine. Dar cel mai strașnic era faptul că ceilalți cetățeni te considerau „dușman al poporului” și tu și familia erai disprețuit și nimeni nu dorea să te știe, nici cei mai buni prieteni cu care stăteai ieri la un pahar de vodcă. În Uniunea Sovietică din cinci oameni, trei erau turnători. Majoritatea din acești turnători erau plătiți, li se dădeau locuri bune de muncă, aveau priorități la învățătură și la numirea în posturi de răspundere. Jumătate din populația acestei țări a trecut prin închisori și lagăre. S-a distrus tot ce a fost bun în sufletul acestui popor.

Am fost trimis sub pază la Moscova. Am fost încarcerat în primul compartiment, de lângă ușa vagonului, eliberând cabina de alături de arestați. Mau prevenit să nu încerc să vorbesc cu arestații până nu voi ajunge la Moscova. Am mers cu acest vagon 4-5 zile. Peste fiecare zi venea o soră medicală care îmi schimba pansamentul de la subțioară.

Ajuns la Moscova mi-au pus cătușe la mâini, m-au dat jos din vagon, m-au urcat în mașina lor și am fost dus la închisoarea Krasnaia Presnea. Acolo, spre marea mea mirare, m-au primit foarte amabil, m-au întrebat dacă nu am fost maltratat pe drum, dacă am fost bine hrănit, m-au percheziționat după regulile lor, m-au dus la medic, care mi-a schimbat pansamentul, lipindu-mi bine rana, apoi m-au dus la baie. Aici m-am întâlnit cu un grup de ofițeri germani, adevărate cadavre vii, așa erau de slabi, nenorociți. De căldura mare și de aburii din baie nemții cădeau fără simțire. Întrebându-i cine sunt, mi-au răspuns că sunt ofițeri germani arestați, adică prizonieri, aduși aici dintr-un lagăr din apropierea Moscovei. În aceeași noapte am fost dus într-o cameră mare cu 15-20 lituanieni, care în fiecare dimineață, înainte de „ceai”, își făceau rugăciunile pe narele păturile de la etajul doi, eu eram pe narele de jos – singur. Lituanienii, aproape toți, nu știau să vorbească rusește. Vorbeau puțin în limba germană. În noaptea ceea am auzit-o cântând pe vestita artistă Ruslanova, arestată și ea, învinuită tot cu articol politic, măcar că era soție de general sovietic. Era acuzată că furase cu soțul său picturi vestite în Germania...

Peste câțiva ani după eliberarea mea din lagăr, prin anii 1958 sau '59 am ascultat-o la un concert al ei în Casa de Cultură de la Tiraspol. Am vorbit cu ea, amintindu-i că am auzit-o cântând în închisoarea de la Krasnaia Presnea, în anul 1948, în luna decembrie. Ea a răs spunându-mi:

- Da, a fost așa ceva, am mâncat și eu „balandă sovietică”. Dar acum era din nou recunoscută ca artistă vestită și stimată de toți, nu mai erau vremurile lui Stalin și Beria.

Peste vre-o două săptămâni, de la Moscova, din Krasnaia Presnea am fost etapat spre Norilsk, cu opriri în diferite închisori, ca „Holodnaia Gora” din or. Harkovon.

O închisoare teribilă, punctul de triere a deținuților în toate părțile. Am nimerit aici în timpul etapei de la Moscova între cei de drept comun. Ne-au scos din închisoare, m-au pus în fața

coloanei citindu-mi numele, termenul de judecată - 25 de ani și articolul 58-1. M-au încadrat – înainte un ofițer cu nagan (revolver) și cu doi soldați, și în spate tot doi soldați cu un ofițer cu nagan.

- Mergi numai cu capul în jos, nici o mișcare, în stânga sau în dreapta, vei fi împușcat fără prevenire! - mi s-a ordonat, deoarece pe plicul meu era scris „fost evadat”.

În închisoarea din Harkov am fost băgat între „borfași”, într-o cameră pentru 10-15, dar erau vre-o 100 de hoți, care mi se pare că știau deja că sunt spion român și să mă primească „bine”. Narele erau tixite și toți jucau cărți. Pe nară nu mi-au dat voie, m-au băgat sub nară, la perete sub un geam spart unde era curent și pe perete era gheață, iar podeaua de ciment. La Moscova mi-au dat o manta soldățească și niște papuci. M-am băgat aproape de un butoi (parașă) mare, cum nu am mai întâlnit nici într-o altă închisoare, de vre-o 300 de litri, plin cu urină și fecale, care curgeau pe podea spre mine. Fiind foarte înghețat și flămând m-am ghemuit și am adormit. Dimineața m-am trezit cu temperatură de 38 și m-au dus la paznicul de la subsol, care mi-a spus să mă culc lângă dânsul pe podeaua de ciment, alături de niște morți și câțiva vii, aproape de veceu. Pe aceste trupuri și pe acei vii umblau niște guzgani enormi cu cozi lungi, care mușcau nasurile, obrații celor morți și se plimbau printre cei vii, au sărit și pe mine. M-am ridicat și am strigat să mă mute în vre-o celulă. Și m-au mutat la niște hoți bolnavi, care m-au aranjat tot pe podeaua de ciment.

Peste două zile, așa bolnav, cu pansamentul neschimbat, am fost expedit în lagărul de triere din Kuibâșev. Numai acolo am fost internat în camera medicală, unde mi-au schimbat pansamentul plin de sânge. Rupeau pansamentele și trebuia să rabzi, îți venea să urlai de durere. Mirosea totul urât, putred, m-au ținut vre-o două zile spălându-mi rana pieptului. De la Kuibâșev am ajuns la Ufa cu trenul marfar, iarna, frig...

În februarie 1949, ajunși în gară și coborâți din vagonul mare cu zăbrele pentru arestați, am observat că locomotivele, care stopau alături în gară, împrăștia aburi groși, încât nu se vedea mai nimic la distanță de 1-2 metri. Locomotivele le țineau aprinse, că era un ger de 35 de grade. Dacă le-ar fi stâns ar fi înghețat cazanele. Profitând de aburi, m-am strecurat sub o locomotivă, crezând că trenul meu va pleca, iar eu mă voi duce la cineva să scap, sub pretext că m-am rătăcit. Nu am așteptat prea mult, când în jurul meu au venit câinii lupi și au început să latre și să mă tragă de haine. Soldații m-au scos de acolo, m-au bătut și m-au dus la închisoarea din Ufa, unde am fost băgat la carceră. Cercetându-mă le-am spus că m-am împiedicat și am căzut sub locomotivă din cauză că în gară din pricina aburilor nu se vedea nimic. Aici m-au ținut mai multe zile, răcisem tare și trebuiau să-mi schimbe pansamentul zilnic din cauza unei hemoragii puternice.

De la Ufa am fost expedit la Celiabinsk, unde am trecut în faimoasa Siberie, despre care știam puțin din niște cărțuții de aventuri „Prin grozăviile Siberiei”, scrise încă în timpul țarului și care se tipăreau de rușii emigranți din Basarabia. Știam că-s dus la Norilsk, dar asta nu-mi spunea nimic, totul era nou pentru mine, în această țară. Mâncarea era o dată pe zi, o bucată de 500 grame de pâine și un pește sărat. În vagon era instalată la mijloc o „leică” pentru nevoile trupești, care mirosea urât de tot. Era deja luna martie și în vagoane era frig, când dormeam ne lipeam unul de altul, eram mulți și când se întorcea unul, trezea tot rândul de pe podea.

Prin geamul zăbrelit vedeam satele, orașele și mă miram de sărăcia lor. Casele erau înnegrite, vechi, fără garduri, se simțea sărăcia și mizeria în care trăia poporul sovietic. Peste tot se vedea și se simțea un fel de apatie, tristețe, poporul era ursuz, necăjit, ce se vedea bine. În vagonul meu erau și ruși, care acum erau mai vorbăreți, li se dezlegase limbile, injurau partidul comunist și pe conducătorii, care-i aduseseră la o viață grea, mizerabilă, fără vre-o speranță în viitor. Erau arestați din diferite motive: unul spusese vre-un banc împotriva conducătorului cu mustăți, altul își făcuse

o țigară dintr-o gazetă cu portretul lui Stalin, unul își ștersese fundul cu o hârtie de 30 de ruble cu portretul lui Lenin, alții furaseră câte ceva din colhoz, ca să trăiască. Erau și militari, foști prizonieri în lagărele nemțești, care se întorsese acasă și erau învinuiți de spionaj, de trădare acum stând culcați alături de mine, spion român.

Eu nu știam rusește, dar fiind atâta timp prin închisori și anchetări, mai învățasem câte ceva, chiar și înjurături, ca să pot cere măcar o bucată de pâine sau o cană de apă. Începusem să-i înțeleg pe rușii care înjurau de mama focului și pe cei de drept comun, care se sfădeau și chiar se băteau între ei. Hoții ordinari se uitau cu dispreț la cei politici, de parcă ei ar fi fost mari patrioți. Mulți din cei de drept comun nu aveau ani mulți de pușcărie, se țineau în grupul lor, nu prea stăteau de vorbă cu cei politici. Politicii îi numeau borfași (urki). Ei se aranjase lângă ușa vagonului, primeau dimineața pâinea și peștele sărat și le „împărțeau” celorlalți. Bineînțeles, că la început își luau partea lor, ce rămânea le împărțeau politicilor. Și santinelele, care aduceau pâinea și peștele, iar uneori cărau și apa cu găleata, se împăcau de minune cu acești hoți, care nu erau pentru prima oară în lagăre și știau toată geografia țării, unde și cine e șeful lagărului, unde e bine, unde e rău, cum e drumul încolo, ce este de lucru, tăiatul pădurii, mina de cărbuni sau lucrul în niște gospodării agricole... Unii povesteau despre viața lor la libertate, totul părea incredibil – foamea din unele regiuni, atunci când era roadă bună, despre războiul civil, unde murise milioane de oameni din armata albă și cea roșie, despre canalul Marea Albă - Volga, construit de pușcăriași, despre viața lor la libertate, despre copiii rămași acasă și multe altele.

Eu sufeream foarte mult, îmi aduceam aminte de copiii mei, de Reta cu care trăisem nouă ani și pe care o iubeam. Aceste amintiri îmi întristau profund sufletul, știam că 25 de ani de pușcărie înseamnă o viață pierdută. Mă căiam deseori că intrasem în acest joc cu moartea în organele de spionaj și contraspionaj, și că erau niște riscuri iminente și nu făcea acel salariu primejdiile la care mă expuneam. Căutam să mă liniștesc, îmi spuneam că era datoria mea de patriot român, că luptasem și eu pentru țară, ca și acei care mureau pe front pentru eliberarea pământului strămoșesc, că dacă nu se duceau ei, nu mă duceam eu - cine ar fi apărat această țară, acest pământ nenorocit pe care vroiau să pună mâna atâtea dușmani. De ce ne-au luat rușii Bucovina și Basarabia? Ba s-au băgat și mai înăuntrul țării, furându-ne – Ținutul Herța. De ce îi trebuia rusului pământ străin? Lui, care avea atâta pământ, pe care nu-l lucra nimeni? Trenul mergea pe magistrala siberiană și prin geamul zăbrelit vedeam zeci și sute de kilometri fără o făptură de om pe pământul negru, pământ bun de lucru și de strâns o roadă bogată. Gânduri și iar gânduri...

Și aici aceleași case jerpelite, neîngrijite, fără garduri, înnegrite de vânturi, de ploi, de geruri... Și de jur - împrejur - păduri colosale cu copaci înalți și groși. În unele locuri se vedeau ceva construcții, dar aici nu trecuse războiul și nu erau acele distrugerii ca după bombardamente. Așa am trecut multe orașe și stații de căi ferate. Multe zile a mers acel tren cu nenorociți, duși departe de casele lor, de soțiile disperate și de copii așteptându-și mama și tatăl. Am trecut Kurganul, Petropavlovsk, Omskul, Novosibirskul, Kemerovo, orașul minerilor, și am ajuns la Krasnoiarsk. Aici ne-au dat jos și ne-au dus la baie. Casele, majoritatea din bârne, cel mai ieftin material de construcție din Siberia, păreau triste, înnegrite de ploi, de ger și de vremuri. Geamurile mici, de după care nu se vedeau copii veseli, oameni buni la chip, mi-au lăsat o impresie grea.

Câte pe șase în rând, ne-au dus la baie la vre-o doi kilometri de gară. Aici, după atâtea zile de drum, ne-am spălat cu apă fierbinte, am dat murdăria jos de pe noi, murdăria acumulată în timpul călătoriei. Aici nu erau dușuri, ci fiecare își lua un ciubăr cu apă fierbinte și-l turna peste el. Ne-au dat și câte o bucătică de săpun, care mirosea urât, dar făcea un pic de spumă. Ne spălam cu plăcere, de parcă aveam câteva piei pe noi și le dădeam jos pe rând. Baia era o cameră făcută din bârne, unde încăpeau vre-o 40 de oameni. Podeaua era din lemn, lunecoasă de murdărie și de zoi.

În camera alăturată își așteptau rândul alți deținuți, care băteau în ușă să ieșim mai repede. Din această cameră am trecut în alta, unde ni s-au dat hainele, care fuseseră dezinfectate în acest timp într-un cuptor special. Afară era un ger de vre-o 30 de grade și când ne-am spălat cu toții, ne-au scos în stradă, numărându-ne, ca nu Doamne-fereste să fugă cineva. Dar unde să fugi? Între oameni străini, fără să știi limba lor, iarna, dezbrăcat, fără o bucată de pâine în buzunar, la mii de kilometri de pământul tău? Ne-au dus apoi la închisoarea din oraș. Aici era o colonie specială de triere a tuturor deținuților. De aici erau îndreptați: care cu vaporul la Norilsk, care cu trenul mai departe spre Irkutsk, Iakutsk sau Magadan, la capătul pământului, unde marea despărțea această țară de Alaska americană.

Peste vre-o lună, din închisoarea din Krasnoiarsk, ne-au adus la punctul de triere pe malul stâng al fluviului Enisei pentru a ne pregăti de plecare la Norilsk, locul nostru de ispășire a pedepsei. Această zonă cu bărci de lemn era folosită numai în timpul primăverii pentru îmbarcarea deținuților pe vapoarele spre Dudinka. Într-o zi ne-au adus într-o încăpere pe vre-o 100 – 150 de oameni, femei și bărbați împreună, pentru a face baie. Ne-au silit să ne dezbrăcăm cu toții, și femeile și bărbații, și hainele să le dăm la etuvă, să fie prăjite ca să distrugă păduchii. La început nu vroiam să fim împreună, să ne dezbrăcăm goi cu totul, dar paznicii enkavediști au început să urle: „Curve fasciste, dezbrăcați-vă repede, că altfel vă arătăm noi vouă!”. Și toți - și femei, și bărbați, ne-am dezbrăcat goi - голуți...

La început, și bărbații, și femeile căutau să-și ascundă organele cu mâinile, dar apoi totul a devenit ceva obișnuit. Rușinea, jignirea au dispărut în urletele paznicilor și frizerilor, care s-au apucat să ne tundă; frizau în toate locurile fără să se sinchisească. Ba mai mult. Râdeau de noi, cei umiliți, goi, care ne rușinam în fața lor. Bărbații frizeri tundeau și femeile, pe bărbați cu mașina, pe femei cu briciul, introducându-le în organele sexuale o lopătică de lemn. La bărbați începeau tunsul de la cap, apoi la subsuori, terminând cu „mândria” bărbătească. Era totul ca într-un infern, nu-ți venea să crezi că toate astea au loc într-o țară, care a dat lumii pe Pușkin și Lomonosov, Dostoevski, Ceaikovski și Tolstoi... De unde atâta barbarie, lipsă de simț omenesc, de drepturi omenești?... După ce ne tundeau, ne ungeau vârtos pe toți, și pe noi, și pe femei, pe locurile tunse cu un șumuiag din câlți muiți într-o unsoare lichidă de culoare galbenă cu miros greu și urât, apoi ne trimiteau în camerele de baie să ne spălăm. Aici eram aparte de femei. Apa era așa de fierbinte, că era un chin să te speli, nu știai ce să faci. Eu am luat cu mine în baie o găleată goală de acel lichid cu care fusesem unși, am pus-o pe podea sub rezervor și așa m-am chinuit să mă spăl. Paznicii strigau tot timpul: „Curvelor, davai, davai, mai repede, ieșiți afară!”... Era ceva infernal în toate ce se petreceau, parcă trăiam cu mii de ani în urmă, fără civilizație, între oameni sălbatici... Afară ne dădeau hainele trecute prin etuvă, fierbinți încă, și ne îmbrăcam la repezeală sub înjurăturile lor. Apoi, câte cinci în rând, și tot mai repede, am fost goniți pe niște podețe, care ne duceau spre șlepul, ce ne aștepta la vre-o 600 de metri depărtare, pentru a ne duce în alt iad. Și tot cu înjurături, cu strigătele lor „davai, davai!”...

Pe șlep, ne-au băgat sub punte, în cală, unde eram mii de deținuți, înghesuiți ca sardel în cutia de conserve. Pentru hrană ne-au dat pește sărat și pâine cleioasă, neagră, pe jumătate necoaptă. La vederea pâinii din pușcărie îmi aduceam aminte de pâinea românească, albă și neagră, de 2 kg, frumoasă și întotdeauna proaspătă.

Îmbarcarea se începea dimineața și se termina seara, când eram toți strânși acolo, înghesuiți, asudați, fără aer, căci numai sus era o gaură pătrată, mică, și aceea cu zăbrele, prin care se făcea un mic curent, șlepul trebuia să meargă aproape 3000 de km în sus, spre nord, ca să-i ducă pe „dușmanii poporului” la destinație. Înainte de plecare eram preveniți: „Să nu bateți în cală, în pereții vaporului și fără gălăgii”... Dar până la plecare trebuia să așteptăm ca șlepul să se încarce și

mărfurile pentru viitorul oraș minune, Norilsk – făină, macaroane, zahăr, băutură, mecanisme, piese, multe altele...

În sfârșit șlepul a pornit. În cală se auzeau pârâiturile gheții, sparte pe parcurs. Bucățile de gheață treceau alături de șlep, lovind puternic pereții vasului, speriindu-ne că ne vom cufunda... Zgomotul gheții distruse era asurzitor și nu ne lăsa să dormim, totul părea diabolic, din altă lume. Pe punte erau mărfuri pentru acele locuri îndepărtate, sălbatice. Lăzi cu produse, saci cu făină, conserve, băuturi, rachiu sau spirt, căci acolo și rachiul îngheța de gerul năprasnic. Temperatura se cobora până la 50 de grade. Eniseiul, fluviu mare, lat, își duce apele în Oceanul Înghețat de Nord. Apele lui sunt repezi și uneori se întâmplă furtuni mari, care distrug pădurile și răstoarnă șlepurile și bărcile cu pescari, care se încumetă să iasă pe așa timp din casă.

Stăteam culcat pe podeaua calei vaporului, care trosnea din încheieturi, ducându-i pe toți acești nenorociți în locuri necunoscute, departe de civilizație, de Europa, de baștină...

Ce mă așteaptă acolo? Voi reuși să rămân viu, să mă întorc acasă, să-mi îmbrățișez copiii, pe Reta, să mai văd locurile copilăriei, pe mama și pe tatăl adoptiv, care astăzi nu știu unde sunt. În jurul meu oameni de toate neamurile înjură, se ceartă, se împing, cântă cântece triste, niște hoți joacă cărți pe bani. Cine sunt ei toți, de ce sunt și eu aici cu ei? Pe Enisei plutesc bucăți mari de gheață, încă e iarnă, e frig și totul e trist. Am învățat și un pic rusește, pot să citesc, să vorbesc, principalul e să știi să înjuri. Îmi plac balticii și nemții, sunt serioși, demni, politicoși, sunt uniți între ei, nu se ceartă, nu sunt destrăbălați ca slavii...

Hoții sunt ca acasă, ei spun că pușcăria e casa lor, unii nimeresc în lagăr de mai multe ori. Condamnările lor nu sunt mari, pentru furt se dă 1-2 ani, pentru un banc politic – 10 ani. Aproape toți au tatuaje pe corp, unele mai strașnice decât altele. Vezi pe ei femei goale, șerpi, paloșe, chiar și cruci. În ce religie cred ei? Specialiștii care fac tatuaje trăiesc bine, sunt respectați și bine hrăniți. Împotriva lor nu poți lupta singur, te vor ucide ușor și nimeni nu te va apăra, se tem toți de ei. Se împacă cu paznicii. Îți fură lucrurile și le vând la paznici, care le cumpără, fiindcă la libertate magazinele sunt cu rafturile goale. Și asta e țara fericirii, a socialismului dezvoltat, a celor care vor să cucerească lumea întreagă, să facă ordine în lume. Dar sunt și oameni curajoși, mai ales, din acei care au luptat la război, care au văzut moartea nu odată cu ochii lor. La ei hoții nu se bagă, se tem de ei... Cecenii, ucrainenii–banderoviști umblă cu cuțițe, trebuie să te ferești de ei, să nu ți-i faci dușmani. Hoții au metoda lor, când vor să te intimideze. Încep să strige: „Fasciștilor! Dușmanii poporului!” și se uită toți la tine de parcă ești cu adevărat vinovat.

Sălbatcă e viața în țara asta! Rușii îl acuză pe Napoleon că el cucerea pământuri străine, dar îl laudă pe Petru I, care a cucerit pământuri străine înrobind popoare întregi. Așa sunt ei, rușii, gata de luptă, gata să te jefuiască, să te înrobească. Regimul țarist le-a educat gena războiului și a cuceririlor. Numai dacă le dai ripostă, „la bot” cum se zice, atunci ei se trezesc, se opresc, înțeleg ceva... Se mândresc că i-au biruit pe nemți, dar habar n-au și nici nu vor să știe că Stalin a planificat acest război și l-a adus la putere pe Hitler pentru a cuceri toată Europa. Au cea mai mare țară și cea mai bogată, dar toată e pârloagă și trăiesc prost, sunt săraci.

Vaporul mergea spre portul Dudinka. În unele localități șlepul se oprea, se descărcau mărfuri și santinelele lăsau deținuții trimiși în coloniile situate pe malul Eniseiului până la Polul Nord. Pe șlep erau mii de deținuți. Erau și ruși, și ucraineni, și baltici, și moldoveni, români din România, nemți din prizonierat, oameni din Caucaz, din Asia Mijlocie, din Japonia, China, Coreea, oameni de diferite rase, pe care nu le mai văzusem înainte. Trimiterea în exil era bine organizată, pusă la punct de encavediști. Se vedea că o viață întreagă făceau unul și același lucru, băgaseră frica în oameni și rar cine scotea un cuvânt împotriva lor. De jur împrejur bătăi, umiliri...

În sfârșit, după două săptămâni de călătorie și de chin, șlepul a ajuns la Dudinka, cel mai mare port pe Enisei, portul lacrimilor. Mii de oameni trebuiau scoși din cală, mărfurile descărcate. Santinelele au deschis capacul calei, strigând:

- Ieșiți câte unul, fără îmbulzeală! Eu m-am strecurat printre primii pe puntea vasului. Am făcut câțiva pași și am fost încadrat de o santinelă înarmată înaintea și alături din spate. Am fost dus pe un podeț de scânduri, îngust, lung de vre-o 30 de metri, până la malul fluviului Enisei, care acum începuse să se dezghețe, să iasă din iarna lungă a Nordului Înghețat.

- Așează-te! - au strigat santinelele. Picioarele înainte, mâinile pe picioare, privește numai cu capul în jos. Orice mișcare vei face, vei fi bătut sau chiar împușcat! Fără prevenire!

Șezând așa pe pământul dezghețat puțin, am așteptat mai toată ziua, până iau debarcat pe toți. Îmi blestemam soarta că m-am grăbit să ies printre primii. Nu văzusem, că hoții nu se grăbeau, ei știau ce-i așteaptă. Spre seară am fost imbarcați în vagoane minuscule, pe o cale ferată foarte îngustă și duși cu trenul de la Dudinka la Norilsk – 100 de km. Toată noaptea a mers trenul ăsta cu vagoane mititele. Așa eram înghesuiți, că dimineața am zărit cu greu câteva cadavre pe care le scoteau din tren. La gara Norilsk am așteptat flămânzi până seara, când ne-au dus în lagărul nr. 4 cu regim aspru.

Când am sosit la gară, enkavediștii ne-au descărcat din tren, ne-au aranjat în rânduri, căci venise „cumpărătorii”. Cumpărătorii erau șefii de lagăre, care veneau să-și aleagă marfa, deținuții politici trebuincioși în gospodăriile lor. Aveau nevoie de oameni cu carte: contabili, constructori, ingineri, mecanici, pictori și de foștii ofițeri care fuseseră prizonieri la nemți. Așa a fost ales și unul Komarov, care căzuse prizonier la nemți în Belarusia, aproape de Brest-Litovsk, și judecat la 10 ani pentru că s-a predat și nu s-a împușcat.

Eu le-am spus că sunt contabil și că scriu frumos. Ei aveau nevoie de pictori, care să le scrie pancardele de agitație. La început am fost ajutorul pictorului ucrainean Omelichenko, care picta pe panouri mari soldați paznici cu arma în mână. Eu trebuia să scriu textele cu litere mari de tipar. Textul lozincilor le dădea șeful secției de cultură și educație (KVC). El era și șeful clubului, unde se făceau adunările deținuților. Aici, în club, erau citite rezultatele obținute în muncă de unii deținuți, erau criticați cei leneși; erau pictate pancarde despre cea mai mare uzină metalurgică de aramă din lume, despre construcția noului oraș al comunismului, despre lucrul la muntele Smith, numit „Șmituha”. La început făceam gafe în text. Făceam greșeli și șeful lagărului, Haikin, mă ocăra, că nu știam bine rusește. El controla pancardele să fie scrise corect.

După câteva luni de scriere a lozincilor m-au transferat să lucrez contabil, m-a luat polonezul Slava Dobjanski să-i ajut la lucru. El era din Varșovia. Tot cu noi în baracă trăia Cervinski, bibliotecarul șefului Haikin, fiul unui prim comandant al Kremlinului, căzut în dizgrație. Prin Cervinski am cunoscut scriitori și medici evrei din Leningrad, judecați pentru sabotaj împotriva conducătorilor sovietici, care vorbeau o rusească curată, diferită de jargonul șefilor, care rosteau numai înjurături și insulte. Erau oameni lipsiți de cultură, care trăiau numai pentru burtă și privilegii. Până și copiii lor, când se duceau la școală, trecând pe niște podețe din metal pe deasupra drumului cu deținuții politici, care mergeau la lucru, aruncau cu pietre în noi, cu sticle de bere, strigând: „Fasciștilor! Dușmanilor!”

În lagărul nr.4 erau 4 coloane. În fiecare coloană erau 2000 de deținuți, așa că în lagăr erau vre-o 8000 de oameni. Tarasenkov era șeful coloanei a doua, unde eram și eu. Avea în timpul războiului gradul de colonel, fusese unul din secretarii de partid dintr-o regiune, nu era ofițer din cadrele armatei. Șeful de coloană locuia separat, patru persoane într-o cameră. Subalternul lui de la coloana a doua, în 1949, până la răscoala deținuților, era un fost comsomolist – Vasecikin. În primele luni ale anului eu, ca rănit, nu făceam lucru greu în afara zonei, ci pictam lozinci și-i

pregăteam lui Vasecikin lista deținuților, care trebuiau să iasă a doua zi al lucru. Dimineața deținuții ieșeau la lucru câte cinci în rând, numărați de pază. Eu rămâneam, la pictat lozincile, la măturatul clubului, la făcut curățenie, pentru viitoarea adunare a deținuților sau vizionarea filmelor. În lagărul nr.4 aduceau cele mai bune filme sovietice. Acolo am vizionat filmele „Musorgski” și „Glinka”, „Boris Godunov”, „Volga, Volga”, „Cercul”, „Băieții veseli”, un film francez cu Jean Gabin „Mizerabili”, „Alexandr Nevski” și altele, pe care le văzusem încă la București, înainte de război sau după, până la arest. Odată am văzut filmul sovietic „Comsomoliștii”, care arăta cum ei au construit Norilskul și uzina de aramă. În sală s-a ridicat un zgomot infernal, doar era o minciună, căci totul era construit de deținuți. Toți tropăiau din picioare, strigând: „Rușine! Rușine! Unde suntem noi, adevărații constructori ai Norilskului?” Șeful Haikin a oprit derularea filmului și cu asta s-a terminat vizionarea. În coloana a doua mai era un subaltern Jibakov, care fusese în armata lui Vlasov, cu toate că fusese comsomolist înainte. Era condamnat la 10 ani. El se lăuda:

- Eu recrutam prizonieri de război în armata lui Vlasov, unul din cei mai buni generali sovietici până la trădare. Îi puneam pe prizonierii sovietici în rând, mă apropiam cu pistolul Parabelum de fiecare și-l întrebam: „Ești comsomolist?” Dacă spunea da! - îl întrebam: „Vei lupta împotriva URSS?” Dacă spunea da, făcea un pas înainte, dacă – nu, îi trăgeam un glonț în cap, râdea el. Eu îi spuneam:

- Tu ești un trădător al patriei tale, a partidului și comsomolului, ți-au dat numai 10 ani, când trebuia să fii împușcat. Iar mie, un român, care mi-am făcut datoria față de patria mea, învinuit de spionaj, am primit 25 de ani. Nu este dreptate.

Jibakov spunea:

- Tu nu știi acest partid, care a ucis mii de comuniști cinstiți, generali și ofițeri ai armatei țariste și roșii, pe acei care și-au iubit țara. Milioane de oameni au fost represați de Lenin, Stalin și banda lor. Ce știi tu? Acolo, în România ta, nimic nu știi despre aceste fărădelegi. Noi aici am suferit pe nedrept. Au împușcat ofițeri din armata sovietică, care au căzut în încercuire. Ce vină au avut ei? Doar Stalin a planificat acest război, l-a adus la putere pe Hitler, ca apoi să-I sară în spate și să cucerească Europa. Acum îl ridică în slăvi proștii, care l-au crezut și nu știau nimic ce se face în țară. A fost mai mare călău decât Hitler. Și-a ucis toți prietenii și camarazii...

După Norilsk și revolta de la Kenghir, am înțeles și eu totul, cine sunt călăii. Când m-au scos la lucru în prima noapte din 1950 pe teritoriul construcției Uzinei de Aramă, unde în groapa mare lucrau femeile cu târnăcopul, când duceam cu targa pământul, flămânzi, înghețați sau îl căram cu roaba pe scânduri, și ne goneau ca pe vite, curgându-mi sudoarea de sub căciula cu urechi, eu nu am crezut tot ce vedeam și ... am plâns. Acolo am cunoscut oameni și oameni, care stăteau fără vină cu anii. Femei aviatore, care au nimerit în lagăre nemțești, dar au fugit de acolo și, ajungând în țară, au fost judecate și condamnate, fiindcă nu s-au împușcat singure. Barbarie... Puterea sovietică se temea de oamenii vii, o aranjau numai cei morți, cadavrele...

*

*

*

- Dle Șerban, l-am întrebat, am auzit de la unii oameni, trecuți și ei prin aceste tragedii, despre o grevă a deținuților politici de la Norilsk, unde ați fost dus de NKVD-ul sovietic. Ați participat și D-stră la acea revoltă?

Bătrânul a tăcut câteva minute, apoi mi-a spus:

- Nu știi prea multe de răscoala de la Norilsk, cum a fost organizată. În timpul răscoalei eram închis într-o baracă cu regim sever (BUR), pedepsit pentru că pătrunsesem într-o noapte în zona femeilor. Aveam întâlnire cu o fostă aviatore sovietică – Lidia Ivanova, cu care făcusem

cunoștință prin bilețele, pe care le aruncam peste gardul de sârmă ghimpată, care despărțea zona femeilor de cea a bărbaților. Lidia era o fată veselă, cu o istorie tristă. Cu toată asupririle și interzicerile, ne strecuram uneori pe sub sârmă noaptea în zona femeilor cu riscul de a fi împușcați de santinelele de pe turele. Dragostea e nemiloasă și oamenii riscău. Au fost cazuri când unii arestați au fost împușcați, dar pe unii, ca și pe mine, tot ce era periculos, mă atrăgea, și, uneori, îmi făceam de cap, doar eram bărbat, nu o cârpă. Femeile căutau și ele legături cu noi, erau și ele ființe vii, arse de patimi în viața ceea mizerabilă și mai sperau să devină gravide, unica nădejde de a fi eliberate înainte de termen din lagăr. De atâta aceste întâlniri erau interzise de conducătorii lagărelor.

Aflasem că o doamnă poloneză, un grup de unguri și ucraineni din vest, numiți banderoviști, care luptase pentru independența Ucrainei împotriva sovieticilor și împotriva nemților, fusese condamnați la ani grei de lagăr - 25 de ani. Acum plănuiau ceva, dar totul era foarte secret...

Asta o știam de la contabilul lagărului nr. 4, Slavka Dobjanski, care mă folosea în primul an de lagăr ca bun cunoscător de calculator, adică un lucru ușor, pentru că aveam încă rana din piept nevindecată, pe care mi-o curățau mereu de puroi, schimbându-mi des pansamentul. Slavka era din Varșovia, polonez, și-mi povestea multe despre răscoala din Varșovia din timpul războiului, când Stalin nu a dorit să-i ajute pe polonezi, care au fost măcelăriți de nemți. Medicul lagărului era o femeie liberă și împreună cu chirurgul ucrainean din vestul Ucrainei, arestat și el, mă scutiseră de munci grele, după zona de locuit în anul 1949. Amănuntele răscoalei le-am aflat mai târziu.

Răscoala s-a desfășurat iarna, prin ianuarie 1953. Mă aflam în baraca cu regim sever (BUR). Într-o cameră ne aflam vre-o 20 de deținuți, delicvenți pentru diferite abateri de la regimul lagărului. Eu am stat la Norilsk în baraca cu regim sever de câteva ori și în acest timp am aflat că hoții recidiviști își fac de cap, fac gălăgie, bat în uși și pereți cu scânduri rupte din nare pentru că mâncarea era proastă și porțiile foarte mici. Pentru a-i liniști conducerea lagărului îi speria. Paza trăgea cu cartușe oarbe prin gemulețele, prin care ni se dădea mâncarea. Când paza trecea pe coridor, hoții se aruncau sub gemulețe jos, lângă ușă, crezând că enkavediștii vor să-i împuște. Așa am făcut și eu de două ori.

În noaptea răscoalei eu mă aflam în Bur, care era îngrădit cu un zid și cu sârmă ghimpată, mai departe de zona de trai, unde dormeau toți. Totuși am auzit împușcături din curtea zonei de trai. Cam după miezul nopții s-au auzit cum se deschid ușile de fier ale bărcii noastre, de la intrare. S-au deschis de odată toate gemulețele și a răsunat comanda ofițerilor:

- Foc! Trageți în dușmanii poporului! Eu nu dormeam și primul le-am strigat tuturor:

- La ușă, sub gemulețe! și am țâșnit-o de pe nara de sus spre ușă. Cei care n-au reușit în învâlmășală să ajungă lângă ușă au fost împușcați cu cartușe de luptă. După prima rafală soldații au dispărut până dimineața, când au venit să-și culeagă „roadele”.

Cei câțiva vii am fost scoși primii și prin gardul spart în partea de din afară a zonei, pe câte unul, am fost încărcăți într-o mașină închisă și ne-au transportat la Kaierkan, unde se găseau minele de cărbuni, și ne-au ținut închiși într-o baracă câteva zile, după ce am fost repartizați câte unul în diferite brigăzi. Eu am nimerit în brigada lui Boiko, un ucrainean din vest. În brigada lui eram vre-o 24 de mineri. Ne coboram foarte adânc, îmbrăcați în costume speciale pentru mineri, cu cască metalică pe cap, cu un bec în față, cu o baterie agățată pe o curea peste umăr. Ni se dădea câte o lopată lată, cu care lucram în lungul unei bande rulante, pe care venea cărbunele de foarte departe, dobândit cu ciocane pneumatice. Noi trebuia să aruncăm cărbunele care cădea de pe această bandă din nou pe ea. Fiecare deservea o porțiune lungă de vre-o 10 metri unul de altul. Am avut ocazia de vre-o trei ori să scap teafăr când se prăbușea roca. Se rupeau stâlpii de lemn ce

țineau tavanul minei. Eram instruiți, că atunci când observăm oprirea bruscă a lentei și auzim un zgomot asurzitor, să ne culcăm jos, cu capul înainte, ca să nu ne între praful de cărbune în noi, că puteam să ne înădușim. Cum auzeam numai scârțâitul și plesnitul stâlpilor din zona mea de 10-15 metri, mă culcam imediat cu capul înainte și cu fața în jos, în așteptarea prăbușirii. În acest fel eu și alții rămâneam vii. Cei aflați în față rămâneau sub dărâmăturile minei.

Înainte de lucru se sfredeau pereții minei cu sfredele speciale, se făceau găuri în care se plasa explozibil. Aceste sfredele electrice erau încredințate deținuților, dar era o femeie liberă care puneă explozibil în găuri. Ea fusese cândva deținută, dar după eliberare nu plecase acasă și lucra în mină, cred că era bine plătită, căci numai noi trăiam în mizerie, cu hrană proastă și neplătiți sau mai târziu plătiți prost după moartea lui Stalin. Ea puneă explozibilul, apoi ieșea din mină cu ascensorul și afară apăsa pe un buton ca să se producă explozia.

Peste câteva luni, fără a ne reîntoarce în Norilsk, am fost imbarcați din nou pe un șlep în portul Dudinka și aduși într-o închisoare din Krasnoiarsk. De aici, în vagoane speciale pentru așa pasageri, am plecat la Novosibirsk, unde am stat în vagoane câteva zile. Mai departe am fost duși la închisoarea din Petropavlovsk din Kazahstanul de nord. După aceea am fost aduși în Steplag, raionul Djezkazgan, în Kenghir. Aici am aflat tot ce s-a întâmplat la Norilsk în timpul răscoalei am aflat, de la un ucrainean, fost în armata lui Stepan Bandera, care lupta să elibereze Ucraina de muscali.

Acolo, cu noi, la Norilsk, era și fostul ambasador al Uniunii Sovietice la București, Mihail Ostrovski, care, auzind de mine, un român, a dorit să mă cunoască, mai ales că în lagăr mă știau de spion român. Înainte de arestare îl văzusem în sala cinematografului „Trianon” din București, de pe bulevardul Regina Elisabeta, unde „se demonstau”, prin anii 1935-1940, filme sovietice: „Ivan cel groaznic”, „Drumul vieții”, cu eroul Mustafa – sublocotenentul Cije. La întrebarea mea de ce a fost arestat, doar era membru al guvernului sovietic, mi-a răspuns că a fost o greșeală, că se vor lămuri și-l vor elibera. Dar nimeni nu l-a eliberat. Apoi l-am mai văzut de 2-3 ori, era tare bolnav și grozav de slăbit. La București fusese un om corpolent, bine îmbrăcat. Apoi am auzit că a înnebunit, tot așteptând eliberarea.

Neteosin era un fost artist de teatru. Acum lucra aici, la clubul din lagăr, monta spectacole pentru cei liberi și deținuți, pentru care era o plăcere, un pic de viață culturală. El mă includea în program cu gimnastica la inele, cu unul Stepanov, un artist de circ cu care lucram foarte bine pe scenă. Îmi dădeau niște pantaloni albi de la bucătărie, pe care îi îngustam ca la gimnaști și un maiou de marinar în dungi luat de la un marinar sovietic. Pantofii erau din pânză albă cu talpă de cauciuc, procurați de Neteosin prin șeful Haikin, numai pentru mine. Eu și alți gimnaști ne bucuram de mare succes la cei liberi, care veneau la club din Norilsk, căci în acei ani acolo nu erau nici teatre, nici cluburi pentru cei liberi, și asta era o distracție pentru ei. Mulți înțelegeau că majoritatea dintre noi sunt nevinovați, dar legile erau foarte aspre și toți tăceau din gură. Cel mai bun club era în lagărul nr. 4. Neteosin monta spectacole bune, clasice. În clubul nostru cânta minunatul tenor Deineka. Dirijorul și compozitorul orchestrei era estonianul Ilmear, care mă ruga să-i cânt „Moldoveneasca”, ca s-o pună în scenă, însă eu nu puteam pentru că „mie mi-a călcat ursul pe ureche” și nu am avut nici auz, nici voce.

Tot la Norilsk, într-o noapte, am fost servit de hoți cu carne de berbec, spuneau ei. Înaintea răscoalei noi primeam salariu pentru lucrul în mină și la construcția orașului. Într-o seară hoții împreună cu „politicii” care lucrau la construcția blocurilor locative, se încălzeau, făcând foc cu ramele geamurilor și ușilor, afară era un ger de la 35 până la 45 de grade. Conducerea lagărului nu le făcea nimic, deoarece erau oamenii lor, nu erau „dușmanii poporului”. În acea seară ei strângeau bani pentru spirt și „zacusca” de carne de berbec. M-am asociat și eu numai pentru

carnea de berbec. O femeie liberă a adus spirtul, iar un hoț „bucătar” a venit cu o tavă mare pe care era carnea de berbec friptă. Eu am cerut o bucată de picior cu „arșic”, ca la oaie, cum ne jucam noi copiii la Leova în bunghi și în arșici. Carnea a fost foarte gustoasă. Mi s-a părut de oaie tânără... După ospăț hoții m-au întrebat: „Știi ce ai mâncat?” Și râdeau. „Ai mâncat câinele de pază de la miliție. Uită-te”, și mi-au arătat capul unui câine lup, prins de hoți în zonă și ucis. Nu-mi venea a crede că a fost carnea de câine, măcar că-I văzusem capul. Nu-mi era nici greață, parcă mâncasem carne gustoasă de oaie, după ce ani la rând am mâncat numai „balanda” sovietică și cașă de arpacaș, pește împuțit, cartofi uscați, tăiați felii subțiri, în saci mari pe care ajutam să-I descărcăm pentru 100-200 grame de cașă peste normă. Spunându-le hoților că ei mă mint, că eu știu bine că în piciorul oilor sunt osișoare arșici în genunchi, ei au râs și mi-au arătat și pielea ...oii. Capul și blana mare a câinelui lup hoții le-au ars pe foc, ca paznicii lagărului să nu dea de urme.

Tot în acea noapte le-am plătit hoților să mă expedieze cu mașina, pe care ei o încăreau cu cozi de lemn pentru lopeți, în zona femeilor unde, după spusele lor, era o fată Zina, fostă amantă a unui renumit hoțoman, pe care dânsa l-a ucis. Era pe atunci când hoțul trăia departe pe continent, în Rusia europeană, și umbla cu un iatagan la brâu și cu un topor în cizmă sau în pâslă ca să se apere de dușmanii lui, din rândul hoților. Numai Zina se apropia de el, fiindcă dormea cu el. Convingându-se că hoțul o înșeală cu altă femeie, l-a ucis cu un topor ascuțit ca briciul dintr-o singură lovitură. Apoi plângea sărutându-i capul retezat și îmbrățișându-i corpul. A înhățat la judecată 10 ani (un „cervoneț”) de muncă silnică și a nimerit la Norilsk.

Hoții mi-au spus că pot să mă duc în baraca femeilor, unde doarme Zinica, ca să fac cunoștință cu ea.

- E frumoasă, căteaua, a zis hoțomanul. Poți să te duci la ea dacă vrei, noi o să te „expediem”. M-am culcat pe podeaua unui camion, de asupra au încărcat cozi de lemn pentru lopeți, o grămadă mare, că aproape nu aveam cu ce respira. Totul era făcut așa ca să nu mă găsească paza, care cu niște sulite lungi controlau conținutul mașinii până la fund. Așa am ajuns în zona femeilor și m-am întâlnit cu Zinica. Peste vre-o trei - patru ore, cu o altă mașină, care ieșea din acea zonă, am ajuns la punctul de control. Am sărit fulger din mașină și m-am strecurat pe sub poartă în zona noastră. Paznicul care numai ce ieșise din încăperea m-a observat și a dat de știre șefului coloanei care ne conducea din zonă la lucru în mine. Am scăpat de bătaia celor de la poartă, dar am primit totuși 10 zile de carceră. Cu Zinica nu m-am mai întâlnit, a fost trimisă în alt lagăr. Îmi mai aduc aminte de un caz, care m-a revoltat atunci la culme, dar nu puteam să fac nimic. Era o barbarie comisă de un oper encavedist. Într-o brigadă se afla un băiat de vre-o 18 ani din or. Kiev, fiul unei artiste de operă. Această mamă, artistă emerită, obținuse după o cerere către Stalin, permisiunea să-și vadă fiul său, Plaxin, în lagăr. Îi cumpăraseră și un acordeon „Weltmeister” german, deoarece băiatul învățase la Kiev la o școală de muzică și cânta în orchestra lagărului la o armonică rusească. Aducând acordeonul la gheretă, i s-a controlat totul, să nu aibă cuțite sau alte lucruri interzise în zonă. De acolo Plaxin a ieșit plângând și strigând:

- Cea-ți făcut, fiarelor? De ce? Acordeonul era de la mama mea! Și strângea la piept instrumentul tăiat în bucăți de către oper, care „chipurile” căuta scrisoarea acestei banderoviste. Mama nu văzuse această barbarie, acordeonul nu mai era bun de nimic.

Cu noi împreună era și un fost erou al URSS, maiorul Komarov. La el a venit soția la o întrevvedere permisă de șefii de la Moscova. Zona de trai a lagărului nr. 4 era despărțită de clădirea unde trăia conducătorul lagărului, cu un gard de sârmă ghimpată, înalt de vre-o 2,5-3 metri. Alături mai era un gard mai puțin înalt, de vre-o 1,5 metri, în curtea lagărului. Între ele pământul era arat și greblat ca să se vadă urmele celui care ar fi încercat să treacă, să fugă din zonă. Dar

cine se gândea să fugă din Norilsk, mai ales iarna, cu geruri până la 50 de grade, când până la portul Dudinka erau peste 100 de kilometri? Și apoi la fiecare pas puteai fi controlat și prins chiar de oamenii liberi, care pentru asta ar fi primit praf de pușcă, mahorcă, spirt, produse alimentare și multe altele... Era o sinucidere sigură. Și chiar de ajungeai la Dudinka, trebuia să ajungi la Krasnoiarsk, dar până acolo mai erau vre-o 3000 km.

Soția lui Komarov se apropia de clădirea șefului lagărului când soțul, aflându-se încă în zonă, a zărit-o cum se apropia de poartă. De bucurie el a uitat de rostul gardului de sârmă și s-a apropiat de el. A pus mâinile pe sârma ghimpată și a strigat ceva soției. Fața lui radia de bucuria întâlnirii după ani grei de despărțire, de suferințe amare. Pe gardul de sârmă erau tăblițe cu preveniri: Nu te apropia de gard, trag fără anunț! Pe turnurile de lemn, la fiecare 100-200 de metri în lungul gardului de sârmă, stăteau santinele de strajă, îmbrăcate în cojoace și cu pâsle calde în picioare. Zgomotul împușcăturii i-a scos pe deținuți din băraci. Fostul maior Komarov, Erou al Uniunii Sovietice, a căzut rănit mortal sub ochii soției sale, care după atâția ani de suferințe era la câțiva pași de mort. Komarov a mai dovedit să strige:

- De ce împuști? Eu sunt Erou al Uniunii!...

Văzând totul, am fugit după medicul chirurg, un ucrainean din vest. Amândoi veneam în fugă și, văzându-i rana, doctorul mi-a spus:

- Nimeni nu-l mai poate salva, e rănit în beșica urinară, care nu se coase... Sărmana soție! A căzut în genunchi și plângea de partea cealaltă a gardului de sârmă ghimpată, unde viața era liberă...

Cât am stat acolo, am mai văzut o întâmplare. Într-o zi o santinelă de pe un turn de pază se uita cum în lagărul nr.4 a sosit o „etapă” cu deținuți banderoviști din Ucraina. Ei intrau câte șase în rând în zonă, fiind numărați de ofițerul de serviciu de la poartă. În rândul doi, primul din stânga, mergea un deținut de statură mică, cu un sac în spate. Și de odată în tăcerea zonei a răsunat glasul santinellei, care a strigat:

- Tată! Și-a recunoscut tatăl, acuzat că a ajutat cu alimente banderoviștii din Carpați. Nu l-am mai văzut pe soldatul acela, cred că a fost eliberat din rândurile enkavediștilor.

Pe coridor, alături cu mine, unde erau bărbații, se aflau și celule cu femei, deținute politice, între care am cunoscut-o pe contesa Potoțkaia, furată de NKVD-ul din Varșovia; pe Liuba Berșadskaia, profesoară de limba rusă din Moscova; iar a treia cunoscută era o ucraineană din *Vest-Olesea*, nu-i țin minte numele. Cu mine în închisoare au fost trimiși și doi ruși: un hoț inteligent, cu 10 clase, fără tatuaje, cu numele Tatarinov. Cu el mai era un fiu sau un nepot al unui general sovietic, ajuns și el în dizgrație. Acești doi au fost în aceeași baracă cu mine cât timp am stat în zonă. Ei mă descoseau mereu despre răscoala din Norilsk, de ce eram judecat ca spion, despre viața hoților în țările capitaliste și multe alte probleme... Mi s-a părut că aveau misiunea să mă descoase, pentru că într-o zi, chemat la cercetări de către operul închisorii, într-un cabinet alături de camera contesei Potoțkaia și a Liubei Berșadskaia, mi s-au pus aceleași întrebări, ca și ale acelor doi tipi. Înfuriat, i-am spus anchetatorului:

- Du-te în !...

Aceste întrebări mi le-au pus și spionii din camera mea, cei doi... Lasă-mă în pace! Aceste înjurături le-au auzit femeile, căci strigam tare și Liuba Berșadskaia mi-a transmis să nu mai vorbesc așa, că pot s-o pățesc rău... În cameră cu noi mai era și un student evreu, care învățase la institutul teatral de regisură. Îl chema Mișa, numele nu i-l mai țin minte. Am observat că sora medicală, care ne dădea medicamente, întotdeauna îi dădea lui Tatarinov niște pastile mari, narcotizate, care îl amețeau și el se simțea foarte bine. Mai ședea cu noi un hoț, foarte tatuat, care aproape zilnic își tăia vinele cu bucăți de sticlă de geam spart, sau cu bucățele de lame pentru

bărbierit sau cu alte obiecte ascuțite. Se tăia în așa fel că sângele țâșnea puternic din vinele de la mâini și el scria cu sânge pe pereți multe înjurături împotriva regimului comunist. Totdeauna era dus la infirmerie și pansat, apoi adus în cameră. De răfuiala operului cu mine ma salvat răscoala deținuților din Kenghir, când am fost chiar martor și am văzut cu ochii mei cum tancurile striveau femeile, cum striveau capetele lor de pereții bărcilor și zidurilor unde ele fugeau să scape. Eram în curtea închisorii, după gardul de sârmă ghimpată.

Tot aici, la Norilsk, am aflat despre grevele, care au avut loc la Vorkuta, în 1953, de la unii deținuți transferați în lagărele de aici. Și greva de la Norilsk a avut ca efect transferarea mea și ale altor deținuți la Djezkazgan, în Kazahstan.

Oricât s-ar fi îngrijit NKVD-ul să ascundă unele evenimente petrecute în diferite lagăre, poșta deținuților lucra fără întrerupere și deținuții aflau totul ce se întâmpla în alte regiuni ale acestei țări fără margini, căptușită cu mii de locuri de detenție a oamenilor sovietici.

La 9 iulie 1953 a fost prima zi de grevă la Vorkuta. Comitetul de grevă era format din oameni de diferite naționalități. Președinte era ucraineanul Levando, membri: lituanianul Heinrich Iascunas, caucazianul cecen Anatolie Musaev, polonezul Felix Kinzerski, românul Iohann Urwich din Moreni ș.a. Aveau lozinca: „Mai bine morți, decât robi la sovietici”. Toți conducătorii sovietici aveau mâinile pline de sânge, dar ei au dat vina pe Beria...

Grevele în URSS se plăteau deseori cu viața. Nu era așa ca în alte țări, ca Franța, Anglia, Italia, SUA, în orașele Londra, Wașington, Roma, Paris, unde drepturile de protest erau legiferate sau aprobate în mod tacit.

Sindicatelor sovietice erau șurubașe și curele de transmisie în slujba partidului comunist și lucrau împotriva intereselor poporului.

Generalul Schidt, deținut la Vorkuta, povestea din cele văzute de el, că un grup de ofițeri români, vre-o 800 la număr, hotărâse să se sinucidă în masă la Vorkuta și unii chiar au reușit. Unul, Mihai Răducanu, a organizat greva foamei în lagărul din Arzamas, în 1947, oamenii au dovedit că prin rezistența lor NKVD-ul poate fi înfrânt și problemele se pot rezolva dacă ei sunt uniți. Ele se pot rezolva, la masa tratativelor cu enkavediștii.

URSS a semnat noua convenție de la Geneva în 1949, care avea să aducă schimbări în statutul NKVD-ului. Statul se angajase să elibereze pe toți prizonierii de război. Dar au găsit o ieșire, pe mulți i-au declarat „criminali de război”. După 1945, o parte din cei învinuiți de crime de război, au fost executați. Dar sovietici aveau nevoie de mâini de lucru ieftine și de aceea ceilalți „criminali de război” au fost condamnați la 25 de ani de detenție cu regim aspru. Mulți dintre ei au fost arestați și condamnați fiindcă au fost martori ai crimelor săvârșite în țările înrobite de armata sovietică. Chiar groparii, sanitarii, medicii, care vedeau crimele sovietice, erau apoi arestați și duși în lagărele din URSS și condamnați la 25 de ani. Sovieticii trebuiau să ștergă din memorie aceste fapte, să le ascundă de alte popoare care nu ar fi tăcut. Mulți din acei martiri au murit în lagăre, dar unii au supraviețuit și au dus adevărul în lume. Ei au rămas vii în lagărele Iavas, Suhobezvodnii, Sverdlovsk, Taișet...

Au fost repatriați prizonierii nemți de război în 1955 datorită cancelarului Adenauer. Sovieticii îi condamnău chiar și pe acei care colaboraseră cu ei. După bătălia de la Stalingrad, generalul von Seydlitz Kurzbach, adjunctul lui Paulus, a fost condamnat la 25 de ani cu toate că colaborase cu sovieticii și înființase în lagărul de prizonieri un comitet antifascist. Hitler îl condamnase la moarte. Colabora în lagărul de la Vladimirska, primea în lagăr comisii internaționale de la Crucea Roșie și demonstra viața bună a prizonierilor de război germani din lagărele sovietice, special amenajate.

La 5 mai 1950 agenția TASS dezmințea că în lagărele sovietice mai erau prizonieri germani. Cei care erau încă, fuseseră condamnați drept criminali de război și nu aveau dreptul la eliberare. În toate lagărele condițiile prizonierilor erau mizerabile, foamete, munca grea, boli, lipsă de medicamente, regim aspru, pedeapsa cu carcere... Unii deținuți beau săpun ca să capete diaree, alții își ardeau mâinile cu cărbuni fierbinți, ca să scape de lucrul, care era peste puterile lor. Lucrau câte 12 ore pe zi, uneori fără zile de odihnă. Înainte de moartea lui Stalin, în coloanele de deținuți, au început să sosească evrei (după așa zisul atentat al doctorilor evrei împotriva lui Stalin). În țară mulți au fost scoși din posturi, erau marginalizați și disprețuiți. După război URSS a adus din țările ocupate de armata sovietică tot ce se putea, fabrici și uzine întregi, mașini, tehnologii, ca să refacă țara, nedorind să facă împrumuturi financiare de la capitaliști. Au jefuit țările ocupate fără rușine, uitând să precizeze, că la retragerea Armatei Roșii din fața neamțului, în 1941, au distrus singuri fabricile, căile ferate, podurile, clădirile, lăsând în urma lor ruine, dând însă vina pe nemți. România, în loc de 300 milioane de dolari aur despăgubire, a plătit pentru „pământul ars”, cum ordonase Stalin, de câteva ori acest preț, dar rușii timp de vre-o 10 ani, cât a stat armata sovietică acolo, au mai jefuit-o încă de bunurile ei, luând petrol, cereale, distrugând pădurile, cărând tot ce avea preț (Sovromurile au jucat rolul principal în acest jaf). În țară era un banc: „Grâul îl dăm noi, iar petrolul îl iau ei.” Fabricile, mașinile, materialele, materia primă aduse stăteau descărcate în stații de cale ferată sub cer liber și rugineau. Nu se pricepeau să le monteze, erau folosiți inginerii nemți și alții.

După război mulți militari sovietici, care puseseră piciorul în alte țări, fusese condamnați la ani grei de lagăr sub diferite pricini. Ei văzuse acolo altă viață, își dădeau seama că în lumea capitalistă oamenii trăiau mai bine și că acolo era mai multă democrație decât în țara lor. După terminarea războiului, ei se întorsese în țară contaminați de ideologie burgheză. Erau periculoși. În lagărul de la Vorkuta erau și japonezi, prizonieri de război. Se povestea că ei nu se închinau pazei enkavediste, se țineau demni. Mie îmi povesteau unii deținuți, veniți la Norilsk. Prin 1948, în Karaganda se mai afla un lagăr format numai din japonezi. Conform unui acord guvernul japonez trimitea, sub formă de produse alimentare, o anumită cantitate de orez, ca supliment la hrana prizonierilor și ca despăgubire a cheltuielilor sovieticilor de întreținerea acestora. Dar, începând cu 1947, japonezii nu primeau acest supliment despre care știau. La protestul lor, sovieticii răspundeau, că Japonia nu le mai dă acest orez. Comandanții japonezi au aflat că totul e o minciună și că sovieticii foloseau orezul lor în alte scopuri, căci în URSS nu erau alimente. Ei vindeau marfa pe piața clandestină. Știrea a produs o mare indignare în rândurile prizonierilor japonezi. Totuși, ca oameni culți, ei tăceau. În lagărele lor ei înfrumusețau viața grea cu flori, semănau iarbă decorativă, pomi. În care lagăr soseau prima lor grijă erau straturile de flori și pomi, a căror semințe le strângeau și apoi le duceau cu ei. Disciplinați, au tăcut și au așteptat hotărârea colonelului, cel mai mare în grad.

Într-o zi colonelul a dat ordin ca japonezii să blocheze intrările în mină și să se așeze jos, până vor primi ordine noi. El a comunicat șefului lagărului sovietic că nici un japonez nu va ieși la lucru în mină până nu va veni o comisie de la Moscova cu care să discute. El le-a spus de toate transporturile de orez sosite pentru ei din partea guvernului japonez și a familiilor lor.

- Unde este orezul nostru și de ce ne mințiți? – a întrebat el. Șefii enkavediști au trecut la brutalități, torturi și carcere. Japonezii s-au opus, unii șiau făcut harachiri, fiindcă mai aveau stilette. Protestul a luat proporții și au sosit comisii de la Moscova. Prima încercare a fost să-i dezarmeze, le-au luat stilettele, făgăduindu-le că totul se va rezolva, le vor întoarce și stilettele. Un general din comisie le-a strigat:

- Sunteți învinși! Trebuie să vă supuneți!

Colonelul japonez i-a răspuns.

- Noi, cei din armata din Manciu, n-am fost învinși. Nu mințiți! Am primit ordin de la împăratul Hiro-Hita să depunem armele. Oamenii pe care îi vedeți aici sunt eroi și ei o pot dovedi chiar dacă nu au arme în mâini! Enkavedistul i-a răspuns, că eroi au fost numai bolșevicii, care au învins. Matrosov a acoperit cu corpul lui ambrazura.

Atunci, la ordinul colonelului, toți japonezii au format un front comun în fața lui. El le-a ordonat ca 20 de soldați să-și facă harachiri. „Cine vrea să facă-2 pași înainte!”. Au făcut, s-au găsit. Cei 20 de soldați s-au urcat pe turelele minei.

- Dle general, vreau să vă arăt cum moare soldatul japonez pentru onoare, pentru Japonia și pentru împăratul lor! Îmi puteți demonstra că ați face același lucru pentru Stalin sau pentru patrie?

Apoi a făcut un semn cu mâna și de pe turelă s-a aruncat primul soldat. Sovieticii au zâmbit. Dar, când au văzut că se aruncă unul după altul, s-au îngrozit.

- Opreți! A strigat generalul sovietic. E o nebunie!

- Voi opri, când voi vrea eu! A răspuns colonelul japonez, și l-a oprit pe cel de-al 19, care vroia să sară.

- Eu nu mai am nimic de discutat cu dta! A spus colonelul japonez. Să vină comisia din Moscova, cu membri de la guvern și reprezentanți internaționali, în timp de o săptămână!” - Neați luat cuțitele, dar noi v-am dovedit că japonezii pot face harachiri fără ele. E vorba de onoarea Dstră să ni le întoarceți și de cuvântul nostru să nu le folosim. Dacă comisia nu va veni într-o săptămână, eu voi face același lucru în fața Dstră! – a zis colonelul japonez.

A venit o comisie de la Moscova, a pedepsit pe șefii locali, degradându-i și judecându-i, iar pe japonezi i-au trimis în diferite lagăre, unde și alții au aflat despre acest caz.

În unele lagăre sovietice ajunsese cuțitul la os, cum se zice. Oamenii nu mai puteau suporta cruzimea, tirania, moartea lentă prin munca grea și înfometare. După moartea lui Stalin s-a sperat la o viață mai bună în lagăre, dar ea s-a înăsprit. Cum am mai spus, prizonierii din Vorkuta s-au hotărât să facă grevă, prima grevă politică din istoria URSS. La 9 iulie 1953 a început greva generală în lagărele de la Vorkuta. Grevă fără violență, pe cale pașnică. A început la lagărul nr. 2, apoi li s-au alăturat și alte lagăre.

Ea s-a terminat cu moartea a sute de deținuți. A fost o demonstrație neînarmată a deținuților, care au refuzat să iasă la lucru, până ce nu va veni o comisie de la Moscova cu membri ai Comitetului Central. Oamenii nu ieșeau la lucru. Cei care ieșeau, nu lucrau. A fost paralizată toată activitatea minelor. Trenurile venite după cărbuni stăteau zile întregi în stații așteptând sfârșitul grevei. Dar greviștii nu au cedat până la 26 iulie, până nu a venit de la Moscova o comisie cu generalul Maslenikov și procurorul general Rudenko, fostul acuzator la procesul de la Nürnberg. Două memorii au fost prezentate comisiei: primul - cererile deținuților politici și al doilea descria 10 cazuri de violență, tiranie și bestialitate din miile de cazuri din lagăre. Dialogul nu a avut loc. Două divizii de NKVD au înconjurat lagărul nr.2. Comitetul de grevă a fost arestat. Procurorul Rudenko a împușcat în curtea lagărului un polonez, Ignatovici, și a fugit din zonă.

La 1 august, ora 9,50, trupele NKVD-ului au deschis focul asupra celor 2000 de deținuți neapărați, ucigând 300 din ei. Oamenii credeau că nu vor fi împușcați după moartea lui Stalin și Beria dar, văzând cum îi omoară enkavediștii, și-au rupt cămășile și le arătau că nu au arme, dar în zadar. Au murit tați, mame, frați, surori, soți; ucraineni, ruși, germani, unguri, români, evrei, estonieni, polonezi, turcmeni... Pe cei morți enkavediștii i-au încărcat în mașini și i-au dus, până azi nu se știe, unde. Apoi pompierii au spălat sângele de pe pământ. Apa însângerată curgea în râul Vorkuta. După împușcarea deținuților greva s-a terminat și oamenii au ieșit din nou la lucru.

Știrea despre această tragedie s-a răspândit ca fulgerul în toată țara și chiar în Europa. A fost un mare scandal în URSS. Greviștii au înaintat autorităților un memorandum cu condiții, până la urmă unele din ele au fost acceptate și executate. A fost prima grevă din lagărele de deținuți politici din URSS. Greva a avut succes, cu toate că membrii comitetului de grevă au fost condamnați la 25 de ani. Datorită cancelarului Germaniei Federale, Adenauer, au fost eliberați toți prizonierii de război germani, ținute nelegitim în lagărele sovietice. Deținuții politici din alte țări au fost eliberați mult mai târziu, după alte greve și intervenții diplomatice internaționale de apărare a drepturilor omului.

După această grevă, care a durat două săptămâni, mulți dintre deținuții de la Vorkuta au fost trimiși imediat în alte lagăre.

Cum spuneam, un ucrainean venit din Vorkuta la Kenghir, mi-a povestit despre această tragedie. Și, ironia sortii, peste câțiva ani, unii din prizonierii de război, eliberați din lagărele sovietice, întorși în țările lor socialiste, au fost din nou arestați și au mai stat câțiva ani în închisorile comuniste, din cauză că au luptat împotriva Uniunii Sovietice.

Unul dintre conducătorii grevei de la Vorkuta, Iohann Urwich, român de origine germană, născut la Moreni, a fost și el eliberat. Reîntors în România, văzând teroarea comunistă din țară, a plecat în Germania de Vest. Sosind acolo, a scris și editat câteva cărți despre tragedia prizonierilor de război din lagărele sovietice: „Fără pașaport prin URSS” – 3 volume. Când Leonid Brejnev a vizitat Germania de Vest, el i-a scris public o scrisoare, cerând un răspuns despre cei uciși la Vorkuta. Dar conducătorul sovietic nu i-a răspuns. Ce putea să-I răspundă în afară de minciuni?

Iohann Urwich a fost un neamț cu suflet mare românesc, el a iubit această țară și a luptat pentru independența ei. Iată scrisoarea lui către Brejnev:

**SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI LEONID BREJNEV,
PRIM SECRETAR AL COMITETULUI CENTRAL AL
PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE**

Cu ocazia vizitei Dumneavoastră oficiale în Republica Federală Germania, îmi permit să Vă transmit un salut de bun venit din partea foștilor deținuți politici, deportați și prizonieri de război, pe care i-am reprezentat în prima grevă politică din URSS, care a avut loc în iulie-august 1953 în lagărele cu regim special din Vorkuta.

Eu, Iohann Urwich, în lagărele sovietice numit Ferry, de origină germană, născut în România, cetățean al RFG ului, membru în comitetul de cinci în conducerea grevei politice de mai sus, am fost condamnat la 18 septembrie 1953 de Tribunalul din Vorkuta în baza paragrafului 58, alineatul 11 și 14, codul sovietic, pentru răscoala în grup contra statului la încă 25 de ani.

Mă consider și astăzi responsabil față de deținuții ce au fost uciși în lagărele din Vorkuta de trupele NKVD-ului, numai pentru motivul că am cerut respectarea drepturilor omului. Cuțitul ajunsese la os. Oamenii nu mai puteau suporta cruzimea, tirania și moartea lentă. După moartea lui Stalin s-a sperat la o comportare mai omenească, această speranță a fost înșelată amar. Guvernul sovietic arunca pe de o parte vina pe Beria, pe de altă parte însă înăsprea condițiile de viață în lagăre. Admițând că responsabilii Uniunii Sovietice nu cunoșteau stările din lagărele de concentrare, prizonierii din Vorkuta s-au hotărât să le aducă la cunoștință, declarând prima grevă politică din istoria Uniunii Sovietice. Ea avea și scopul de a arăta și popoarelor din afara cortinei de fier, care este adevărul. Pe cale pașnică, lagărul nr.2 din mina nr.7 a bazinului carbonifer Vorkuta începe greva generală, căreia i se alătură din oră în oră toate celelalte lagăre din regiunea polară de nord a orașului Vorkuta. Autoritățile sovietice își arată însă adevărata față încă înainte

de a ajunge comisia guvernamentală de cercetări. În ziua de 23 iulie 1953 în lagărul nr.12-14-16 un soldat sovietic împușcă doi deținuți, care treceau dintr-o zonă în alta în incinta lagărului.

În ziua de 26 iulie 1953 sosește comisia de anchetă a Comitetului Central al Partidului și al Guvernului cu împuternicire semnată de președintele Sovietului Suprem al Uniunii K.E.Voroșilov și secretarul Pegov. Conducerea comisiei o avea generalul de armată Maslenikov, locțiitor al ministrului de Interne și membru supleant în CC pe Uniune, având ca ajutor pe R.A.Rudenko, procurorul general al Uniunii Sovietice, în calitate de reprezentant al Guvernului (fost acuzator sovietic de la Nürnberg), împreună cu circa 20 de experți din NKVD.

Două memorii sunt prezentate comisiei, contra semnătură. Primul conținea cererile deținuților politici, deportaților și prizonierilor de război, al doilea descria numai zece cazuri de violență, tiranie și bestialitate din miile de cazuri din acele lagăre. Memoriile au fost întocmite de un grup de 16 juriști de diferite naționalități, cunoscători de Drept Internațional, între dâșii chiar și foștii ofițeri superiori sovietici. Aceste memorii au fost înaintate comisiei de către toate lagărele de pe traseu.

După tratativele duse cu procurorul general Rudenko, conducerea grevei politice din lagărul nr. 2, mina nr.7, hotărăște sub presiune pe data de 31 iulie ieșirea din lagăr la lucru. Să nu se uite că între timp, lagărul a fost încercuit de două divizii speciale, aduse din Uniune. Majoritatea prizonierilor ne-au reproșat „capitularea”, susținând că soldații sovietici nu ar fi tras în oameni fără apărare. Dar numai după 24 de ore s-a dovedit, că noi, cei ce nu au crezut NKVD-ului, am avut dreptate. Întâi, conducerea grevei politice este arestată, apoi pe data de 1 august, ora 9.50, trupele NKVD, de sub comanda și sub privirile procurorului general Rudenko, trag direct în lagăr, în oamenii ce așteptau să li se facă dreptate. Oamenii din primele rânduri și-au rupt cămășile, arătându-și pieptul gol. Dar nici Rudenko și nici ajutoarele sale nu s-au înduplecat, ci au înecat totul în sânge. Au murit tați, soți, frați și copii, ucraineni, germani, ruși, români, lituanieni, unguri, evrei, estonieni, polonezi, turcmeni etc.

Cu procesul înscenat conducerii grevei politice din lagărul nr. 2, mina nr.7, sunt oprite toate procesele în curs și înglobate în unul singur, răspunderea întreagă căzând pe noi, cei din lagărul nr. 2, mina 7.

La sosirea mea în RFG mi s-a pus întrebarea dacă știu cum, câți și în ce fel au fost asasinați oamenii la mina nr. 2. Mai mult, dacă se știe (căci trebuia să știu!) cine a fost tras la răspundere pentru asasinatul din lagărul 12-14-16 și lagărul 29. Ce pot să spun? Dacă spun adevărul, se va zice că mint sau că fac propagandă anticomunistă.

Dumneavoastră, Domnule Brejnev, puteți însă da o declarație oficială, arătând cine sunt criminalii, și dacă au fost trași la răspundere și anume când și cum! Sper că nu vă veți spăla mâinile ca Pilat din Pont. De 28 de ani, aici în Germania, se mai judecă încă procese, în care sunt acuzați oameni de crime petrecute în timpul războiului. Și în Uniunea Sovietică s-au dezbătut astfel de cazuri. Oare crimele din Vorkuta care nu au încă 20 de ani de vechime, nu se pot judeca pentru a afla adevărul? Poporul german cât și toate celelalte popoare, rudele și prietenii celor omorâți și tiraniizați, vor să știe adevărul! La Nürnberg germanii au fost acuzați de crime contra umanității chiar de acuzatorul sovietic Rudenko. Iar la 1 august 1953, sub privirile aceluiași Rudenko, au fost asasinați oameni nevinovați în lagărele sovietice din Vorkuta. Domnule Brejnev, dați un răspuns prin radio sau prin presă. Numai Dumneavoastră o puteți face. Un răspuns personal puteți dispune să-mi parvină pe adresa: Rumänisch-land – D – 8011 Vaterstetten, Zugspitzstrasse 27.

1 Mai 1973

Vă mulțumesc anticipat,

După răscoala din Norilsk, mulți deținuți au fost trimiși în alte lagăre. Așa am nimerit în Kazahstan, în regiunea Djezkazgan, în orașelul Kenghir, unde erau mine de aramă. Am fost repartizat în lagărul de bărbați pentru lucru în minele de aramă și de magneziu, în care majoritatea deținuților erau ucraineni din vestul Ucrainei, câțiva polonezi, restul sovietici ruși, foști prizonieri la nemți. Între ei era și un fost general sovietic, Terentiev, de care își bătea joc conducerea lagărului, numindu-l asanizator, curățitor de veceuri. Pe acest fost general îl ajuta un tânăr pictor, care lucra în lagăr „fochist”, încălzea cazanul cu apă pentru baie, căci cei ce ieșeau din mină trebuiau să se spele. Acest general, Terentiev, fără un dinte în gură, era de statură mică, un distrofic, ca și mulți alții. Odată el ne-a povestit un banc, auzit de la prizonierii nemți:

- În Elveția a avut loc o conferință cu tema reducerii populației pe glob. Toți afirmau că pentru asta trebuie războaie. Numai Stalin a zis că asta e o metodă neștiințifică. El a propus:

- Lucru cu normă, mâncare de formă și la fiecare al doilea cincinal va dispărea o generație.

Mă apropiasem și eu de el, îl ascultam și nu înțelegeam cum de un general sovietic, educat în spiritul ideologiei comuniste și care nu putea fi trădător, a putut să ajungă în acest lagăr. Dinții erau dezbatuți la anchete, la care a participat personal și Beria, prietenul lui Stalin. Beria îi dezbatuse dinții cu un pumnal de metal și cu pistolul. El era într-o stare deplorabilă, bolnav, slab, abia se mișca și încă mai trebuia să curețe toaletele. Eu i-am spălat de câteva ori cămașa și indispensabilii. De la el am aflat că și soția și fiul lui erau deportați în regiunea Vladivostokului.

Peste vre-o lună, șefii observându-mă în anturajul generalului și locuind în baracă cu ucrainenii din vest, care se interesau despre evenimentele din Norilsk, am fost mutat în închisoarea lagărului, care se afla după gardul de sârmă ghimpată și un zid care despărțea lagărul femeilor, majoritatea ucrainene din vest, din regiunile Lvovului, Stanislavului și Carpaților. Șeful închisorii era un „starșina” foarte crud, cu numele Gubin. Ținea un regim foarte sever în închisoare.

Generalul Terentiev, pe care-l ajutam în lagăr, de care își băteau joc enkavediștii, a fost reabilitat. I s-a trimis uniforma din Moscova cu avionul. A fost spălat, îmbrăcat în uniformă și enkavediștii acum îl salutau. A plecat la Moscova și la plecare, luându-și rămas bun de la noi, ne-a spus:

- O să fiți și voi în curând liberi, o să lupt pentru asta, îi știu pe toți câinii de la Moscova. Și a plecat din zonă, urmărit de privirile invidioase ale deținuților politici, care acum trăiau și ei cu speranțe mari de eliberare, de întoarcere la familiile lor.

Pe cei aflați în închisoare, eu, Tatarinov-tânărul, Berșadskaia, Potoțkaia, șeful închisorii ne-a evacuat peste gard, împreună cu paznicii de pe turelele de pază. Ne-au urcat într-o mașină și ne-au dus la vre-o 15 km de lagăr în câmp, într-un sarai din scânduri, acoperit tot cu scânduri, cu niște paturi tot din scânduri, se vede era un loc de odihnă a ciobanilor sau păstorilor de cămile în timpul furtunilor de nisip, care te orbesc dacă nu ai unde să te adăpostești. Pe regizorul evreu Mișa nu l-au adus, nici pe Olesea - i-au lăsat în închisoare. Ce-a fost cu ei mai departe nu am aflat.

Eu am luam cu mine un geamantan din placaj, cu fund dublu, făcut pe „mahorcă”, în curtea gospodăriei, care avea în capac ascunse listele multor persoane marcante, întâlnite la Norilsk, iar în fundul dublu era bine ascunsă o lamă de cuțit oțelită, pe care am avut imprudența s-o scot din lagăr înainte de răscoală. Îi făcusem un mâner în cazangerie, dar mă văzuse Tatarinov. Am scos și am pregătit cuțitul pentru orice eventualitate, în caz de răscoală să am cu ce mă apăra, sau să mă apăr în caz de provocare din partea hoților ruși, căci șefii organizau așa bătălii ca să se ucidă între ei hoții cu „politicii”.

Pe Tatarinov, hoții din lagărul Kenghir, îl numeau Pahan, era un fel de șef de al lor. El vorbea cu ei într-o limbă specială, jargonul lor, și se considera unul din cei mai mari și vestiți hoții din Rusia. Aflându-ne în baracă împreună, Tatarinov și tânărul s-au așezat să doarmă mai departe de mine, aproape de ieșirea din sarai. Aveau cu ei un ziar sovietic, nu știu de unde l-au luat sau poate i l-au dat, și el scria ceva pe el. Era foarte atent, aplecat pe patul său. Peste câteva minute m-a chemat paznicul să vin la dânsul cu geamantanul. Am înțeles că voi fi percheziționat. I-am spus că mă duc întâi la veceu. Am ieșit afară cu geamantanul, am scos lama cuțitului, care era fără mâner, și am îngropat-o adânc în nisip. Venind la paznic, i-am întins geamantanul și el a deschis numai capacul dublu, dar nu a găsit nimic. Nu s-a priceput să deschidă fundul. Atunci am înțeles că am fost turnat de Tatarinov.

Când mă aflu în adăpostul de lângă Kenghir, am stat de vorbă cu un cioban, care păștea oile prin apropiere și venise, ca de obicei, să se odihnească puțin în acel sarai. Venise vorba despre scorpionii și falangele, care mișună în stepele Kazahstanului, mușcătura cărora este foarte veninoasă, producând nu numai dureri grozave, dar deseori chiar și moartea. Scorpionii sar mai sus de genunchii omului ca să-l muște. De aceea ciobanii, ca și vânătorii de șerpi, poartă cizme înalte și pantaloni groși.

Dar pe scorpioni îi mănâncă oile, ei pârâie în dinții lor și de aceea ei și falangele ocolesc oile, nu suportă mirosul lânii. Când ciobanii se odihnesc în pustiurile Kazahstanului, aștern un cojoc de oaie sau se înconjoară cu obiecte sau îmbrăcăminte din lână sau chiar cu lână curată și scorpionii fug. Localnicii, kazahii, pentru a-și asigura imunitatea împotriva mușcăturilor scorpionilor, mănâncă câte unul cel puțin în viața lor. Unii chiar câțiva... Auzind aceasta și văzând cum în saraiul acela umblau scorpionii și trebuind să ne găsim acolo câteva zile, m-am gândit că ar fi bine să mănânc și eu unul. Zis și făcut. Am strivit un scorpion, l-am învelit într-o bucătică de pâine și l-am „hălit”. Ciobanul s-a mirat că un străin s-a încumetat să înghită așa ceva și mi-a spus:

- Ești băiat curajos! La noi vin mulți studenți, ne ajută la lucru, dar nici unul nu s-a încumetat să mănânce un scorpion. Se temeau că o să moară.

Eu n-am avut ocazia să fiu mușcat de scorpioni, ca să mă conving de acest

fapt, dar n-am murit și am rămas cu veninul în sângele meu. Se vede că de aceea sunt așa, dat dracului. Nu mă tem de nimic și de nimeni. Am crezut că ar fi bine să știe și alți oameni aceasta. De altfel, cum am spus, am mâncat și carne de câine la Norilsk.

După împușcarea lui Beria toți din conducerea țării și societatea civilă se uitau la organele NKVD-ului cu răceală și chiar dispreț. Cuvântarea lui Hrușciov la congresul XX al partidului comunist a spulberat miturile despre eroismul organului de securitate și visul de-a ajunge la victoria comunismului în Uniunea Sovietică. Enkavediștilor li s-a redus a doua leafă, pe care o primeau pentru steluțele de pe epoleți, ce a afectat foarte mult lucrătorii organizației, deoarece era o lovitură puternică la buzunarul lor. Atunci enkavediștii au dorit să se reabiliteze și s-au gândit să-și reîntoarcă faima și cinstea pierdută. Totul s-a început cu provocări și incidente ca să arate cât de bine lucrează și că fără ei s-ar prăbuși această țară uriașă.

Au început să apară cazuri de revolte în lagăre, unde unii deținuți au fost împușcați. Li se pune în vîină că ar fi dorit să treacă peste sârma ghimpată și să ajungă la libertate. Mizeria în care trăiau, torturile, carcerile, dezmățul în lagăre îi revoltau pe deținuții care au început să riposteze, să facă gălăgie. Ei nu mai doreau să tacă, căci după moartea celor doi călăi, Stalin și Beria, așteptau schimbări și rehabilitări, cerând să li se cerceteze din nou dosarele, iar cadrele din NKVD nu doreau asta.

Așa, în lagărul nr. 3 din Kenghir, după împușcarea unui chinez, care se apropiase de sârma ghimpată, deținuții nu au ieșit la lucru trei zile la rând, cerând ca vinovatul să fie pedepsit. A sosit

o comisie care le-a spus că santinela nu are nici o vină și că cei ce vor încălca regimul din lagăr vor fi și mai departe pedepsiți. Deținuții au fost nevoiți să iasă la lucru, iar agitatorii-trimiși la carceră.

În 1954 convoiul a ucis un deținut, Sașa (așa îl numeau toți), care ieșind de la locul de muncă se urina lângă sârma ghimpată, la distanță permisă. Acestui deținut, condamnat la 10 ani, i se termina sorocul, împlinise 9 ani și 9 luni, îi mai rămâneau câteva luni până la eliberare. Se vedea clar că fusese o provocare din partea pazei. Imediat au venit doi enkavediști și l-au tras mai aproape de sârma ghimpată, ca să dovedească că el e vinovatul. Să vadă toți deținuții că Sașa a încălcat legea lagărului. Deținuții s-au revoltat și din alte barăci și, n-au ieșit la lucru.

Dimineața și din lagărul nr. 2 n-au ieșit la lucru, fiind solidari cu cei din lagărul trei. În lagărul nr. 2 aproape toți deținuții erau condamnați la câte 10 ani. Conducătorul lagărului, ofițerii și supraveghetorii, au intrat în barăci și cu forța îi dădeau afară să meargă la lucru în minele de aramă. Să folosească armele și să tragă în deținuți ofițerii se temeau, căci după moartea lui Beria lucrurile se mai schimbaseră. Mulți ofițeri superiori fuseseră împușcați, ca aliați ai lui Beria, alții fuseseră dați afară, trimiși la pensie. S-au gândit ofițerii și din lagărul nr. 2 au transferat în lagărul nr. 3 vre-o 700 de deținuți de drept comun, ca să-i provoace pe deținuții politici la o ceartă, și ca ei să intervină și să folosească armele. Hoții veniți au început să-i fure pe „politici”, provocând certuri și indignare. Dar s-a întâmplat ceea ce nu se așteptau enkavediștii. La o întâlnire cu hoții recidiviști, au venit câțiva deținuți politici și le-au spus:

- Ascultați, băieți, noi suntem vre-o 3000 de „politici” în lagăr, voi vre-o 700. Noi putem, ca și voi, să luăm cuțitele, și fiind mai mulți, să vă ucidem pe toți. Gândiți-vă!

Recidiviștii și-au spus cuvântul lor:

- O să fim cu toții împreună și nu o să vă facem neplăceri.

Planurile ofițerilor nu s-au împlinit ca să-i provoace pe unii împotriva altora. Tot lagărul a încetat lucrul. Nu ieșea nimeni la lucru, dar se duceau după mâncare la cantină. Hoții recidiviști au încercat să prade depozitele cu alimente, dar paza a tras și mulți hoți au fost uciși. În jurul lagărului se postaseră enkavediștii cu mitraliere și pistoale automate. Acum hoții și deținuții politici luptau împreună împotriva enkavediștilor. Ei au năvălit în alte zone, au spart geamurile, au distrus acoperișurile depozitelor alimentare, zidurile între zone. Au găsit cuțite, și-au făcut paveze. Au apărut și pancarde în lagăr:

- Fraților, bateți-i pe cekiști!

Ei cereau să fie judecați comandantul lagărului și acei care trăsese, ucigând hoții. Revolta și greva se răspândeau tot mai mult.

În lagăr aveau loc mitinguri gălăgioase, cu înjurături împotriva enkavediștilor. Au sosit și comisii regionale de la Moscova. Deținuții se jeluiau că soldații au bătut și femeile din lagăr. Mai ales striga Liuba Berșadskaja, una dintre femei. Comisia, ca să aplaneze conflictul și să scoată deținuții la lucru, lea făgăduit totul: să nu se închidă barăcile noaptea cu lacăte, să nu fie garduri între barăcile din lagăr, deținuții să umble liber prin curtea lagărului ziua și noaptea. Comisia a aprobat totul, dar a spus că vinovații instigării vor fi pedepsiți. Unii deținuți se bucurau de libertățile promise, alții nu aveau încrederea în spusele lor. Dar ce le mai rămâne acestor nenorociți decât să creadă și să sperie la niște îmbunătățiri în viața lor mizerabilă din lagăr? Și au ieșit cu toții la lucru în minele de aramă.

Dar generalii veniți și ofițerii lagărului nu puteau suporta această înfrângere și conducerea a hotărât să restabilească din nou zonele lagărului, să izoleze baraca femeilor. Au fost nevoiți să mobilizeze toți enkavediștii, ofițerii, supraveghetorii, invalizii rămași în lagăr, pe toți care puteau face ceva la restabilirea zidurilor. Acum vroiau să pună între zonele lagărului santinele cu

mitraliere, care ar fi tras la cea mai mică încercare de revoltă din partea deținuților, dacă acestea vor încerca din nou să distrugă pereții zonelor și clădirilor.

Seara, când deținuții s-au întors de la lucru au văzut totul. Au înțeles că au fost amăgiți și s-au revoltat din nou, atacându-i pe enkavediști cu cuțite, sulite, pietre, cu tot ce le cădea în mâini. Supraveghetorii au fugit, dar santinelele au deschis focul, ucigând câțiva oameni. Atunci deținuții au spart felinarele și pe întuneric au distrus pereții nou construiți de enkavediști.

Deținuții s-au revoltat și în alte lagăre, distrugând birourile securiștilor, eliberând închisorile care erau în zonă. Enkavediștii au fugit cu toții. Din pușcărie a ieșit colonelul Kuznețov, fost comandant de regiment în armata sovietică de ocupație din Germania socialistă, condamnat la ani grei de lagăr, fiindcă un ofițer din regimentul lui a fugit în Germania capitalistă. Așa s-a întâmplat că acum 8000 de oameni deținuți erau liberi în curtea lagărului.

Ei simțeau gustul libertății, se întâlneau cu prietenii, cu femeile din lagărul vecin și nu mai erau piedici în calea lor. Unii dintre ei și-au rupt numerele de deținuți cusute pe spate, pe mânecă, pe genunchi, alții și-au luat hainele lor civile din magazii ocupate de ei. Cei religioși se rugau lui Dumnezeu liber, nimeni nu-i împiedica. Așa cum depozitele erau în mâinile lor, aveau ce mânca. Dacă asta s-ar fi întâmplat în timpurile lui Stalin sau Beria, enkavediștii ar fi împușcat deținuții fără nici o remușcare, pe toți cei 8000. Dar acum nu mai era Beria și șefii se temeau de pielea lor.

Fostul colonel Kuznețov a luat conducerea în mâinile sale. El a înțeles că trebuie aplicată o altă tactică, nu cea antisovietică, pe care o practicau deținuții politici, mai ales ucrainenii din vest, care luptaseră pentru independența Ucrainei și căpătaseră câte 25 de ani de închisoare. Pancardele : „Jos NKVD-ul!”, „Jos conducerea sovietică!” trebuiau înlocuite. A luat cuvântul în fața oamenilor și le-a explicat că nu trebuie lozinci politice, antisovietice, ci dimpotrivă. Oamenii l-au înțeles și l-au ascultat. S-au ivit pancarde noi: „Trăiască Constituția sovietică!”, „Trăiască prezidiul partidului comunist!”, „Jos cu criminalii lui Beria!”, „Cerem comisie din comitetul central!” Afost formată conducerea revoltaților, în ea erau și feme: învățătoarea Suprun, din Ucraina de peste Carpați, care aparținuse până la război Cehoslovaciei, Liuba Berșadskaia ș.a... Conducător a fost ales fostul colonel Kuznețov.

Deținuții s-au apucat să astupe toate găurile în pereți, de unde puteau ataca enkavediștii. Se făcea cu saman, se puneau scânduri, paturi, pietre, tot ce cădea sub mână. Baricadele erau înconjurate cu sârmă ghimpată, găsită în depozitele sparte de deținuți. Unii deținuți au și scris în unele locuri mai primejdioase: „Fiți atenți, mine!” Toți deținuții au fost împărțiți în companii, grupuri, fiecare își știa locul său în caz de un atac al enkavediștilor. Și-au făcut cuțite, sulite, au adus lăzi cu sticlă fărâmițată să dea în ochi enkavediștilor. Multe dintre femei erau gata să lupte alături de bărbați. Forța acestei revolte era în unitatea tuturor deținuților. Peste tot era o ordine de neînchipuit, nu aveau loc nici furturi, nici violuri, hoții recidiviști deveniseră oameni ca toți ceilalți. Ei respectau deținuții politici, ceea ce nu se așteptase enkavediștii. Chiar și în magazinele din zonă se vindeau produse și nimeni nu le prăda, iar casierul, o femeie din slujba enkavedeului, venea în fiecare seară și strângea banii în casa lagărului. Enkavediștii au tăiat firele electrice, medicamente nu dădeau în timpul grevei. Numai apa nu au închis-o.

Șeful lagărului era Bocikov. Cu avionul au sosit de la Moscova alți generali cu ministrul adjunct de Interne Egorov. În viața lagărului era liniște, fără certuri, pogromuri, crime, violuri, totul era normal. Comisia lucra, venea în zonă, vorbea cu deținuții și încerca să facă tot posibilul ca greva să înceteze și deținuții să iasă la lucru. Deținuții cereau obligatoriu:

Pedepsirea acelor enkavediști, care au împușcat oamenii, pedepsirea acelor care au bătut femeile, scoaterea numerelor de pe îmbrăcămintea deținuților, 8 ore de muncă și nu 12, permis de a scrie la rude, dosarele să fie cercetate din nou, fiindcă ei sunt nevinovați... Această grevă

generală care dura atâtea zile, aducea mari prejudicii financiare și generalii făgăduiau totul deținuților, numai să înceapă să lucreze, căci și oamenii liberi de după zonă nu puteau lucra în mine fără deținuți. Dar deținuții nu-i credeau, se temeau să nu fie înșelați din nou.

- Să vină aici un membru al Prezidiului Comitetului Central! cereau ei.

Generalii le spuneau:

- O să fie mai rău, luați seama!

Dar Kuznețov le răspundea:

- Dacă veți intra cu forța în lagăr, nu uitați că aici sunt oameni, care au luat Berlinul, ei știu să lupte! În comitet era și un fost locotenent Slucenkov, care se purta obraznic cu generalii. Enkavediștii vroiau să organizeze niște vărsări de sânge între diferite naționalități, încercând pentru asta să-l cumpere pe Slucenkov, cu condiția că el va rămâne viu, nu va fi împușcat. Dar el a refuzat. Între deținuți erau foarte mulți ucraineni banderoviști, condamnați la 25 de ani, care nu se temeau de nimic. Moartea ar fi fost o fericire pentru ei, o scăpare de viața mizerabilă de lagăr.

Minele nu lucrau, trenurile staționau pe căile ferate, așteptau minereu care nu mai apărea. Enkavediștii le spuneau celor liberi de după zonă că bandiții din lagăre nu vor să lucreze, mulți dintre ei îi credeau și-i înjurau pe greviști. Cu toate că radioul lucra și deținuții știau tot ce se petrece în jur, cei liberi nu-l auzeau și nu erau informați de ce a început această grevă. Printre deținuți s-au găsit și trădători, care îi ascultau pe enkavediști și treceau la ei. Dar din 8000 de oameni numai vre-o 20 au trecut.

La ce se gândeau cei rămași? La victoria lor de scurtă durată, sau că vor fi înfrânți și vor fi împușcați? Le era jale de copiii lor, de nevestele care îi așteptau, fiind mereu persecutate de organele NKVD-ului acasă. Oamenii ar fi trebuit să se predea sau să fugă cu toții, dar ei stăteau pe loc, parcă erau beți de această libertate, de speranțe deșarte.

Era deja a cincia săptămână de grevă și nimic nu se întâmpla. Mulți dintre deținuți credeau că oamenii liberi din sate, orașe se vor ridica și ei la luptă împotriva regimului...

Dar nimeni nu s-a ridicat... Să fugi în pustiu nu avea rost, peste tot erau soldați cu arme, dormeau în corturi așteptând prada. Era o speranță că va veni Malenkov și totul se va termina cu bine. Va veni, se va uita, și va spune: „Cum ați putut face așa ceva, așa trăi în lagăre, așa mizerie, doar sunteți oameni și încă sovietici! Să-i împușcăm pe acești călăi, ei merită!” Dar n-a venit.

Credincioșii se rugau mereu lui Dumnezeu, poate vor scăpa de pedeapsă. Tinerii își alesese fete și se bucurau de minutele de iubire, gingășie, de fiecare zi de libertate sub acest cer făcut pentru toți de pe această lume.

Conducătorii grevei știau ce-i așteaptă, le mai rămăsese câteva zile până armata va intra și-i va forța, va împușca. În ziua de 22, luni, a apărut un zvon că a sosit reprezentantul Comitetului Central. Toți sperau și așteptau... Dar la 25 iunie a început atacul soldaților. Trăgeau din avioane, ucigând deținuți. Tancurile se îndreptau spre spărturi și dărâmau zidurile. Era încă întuneric, dar rachetele luminau cerul ca ziua. Peste tot urlete, strigăte, gălăgie și gloanțe ce șuierau. Avioanele zburau jos de tot, trăgând cu mitralierele. Luptau acei din lagărul nr.3, ei aveau câte 25 de ani, știau ce-i așteaptă. Aruncau cu pietre, cu cuțite în soldați, dar ce puteau ei face împotriva armelor. Tancurile striveau oamenii, care fugeau în toate părțile. Îi urmăreau și îi striveau... Peste tot răcnete, urlete, așa ceva nu se mai văzuse pe lume... Tancurile trăgeau fără ghiulele, dar exploziile ridicau acoperișurile, care se prăvăleau peste oameni, calicindu-i. Din pistoale trăgeau cu gloanțe '61devărate, mortale. Ofițerul Belekov cu mâinile sale a ucis vre-o 20 de oameni. După victoria soldaților, oamenii vedeau cum el pune în mâinile celor uciși cuțite și sulite, apoi un fotograf făcea imagini cu aparatul, ca să spună că deținuții au început lupta și enkavediștii s-au apărât. Mulți se ascundeau în veceuri, dar soldații îi împușcau și acolo. Colonelul Kuznețov a fost arestat

în baie, unde era sediul comandamentului comitetului de grevă, iar pe locotenentul Slucenkov, cu mâinile legate, soldații îl ridicau în sus și-l trânteau de pământ.

În sfârșit împușcăturile au încetat. Enkavediștii strigau: „Ieșiți din baracă, nu o să mai împușcăm!” Îi băteau pe toți cu patul armei. I-au scos în stepă, i-au culcat pe nisipul fierbinte și se străduiau să-i recunoască pe conducători și agitatori. Peste 600 de oameni împușcați au fost îngropați de militari. Răniții erau duși cu pază la spitale. Celor liberi li se spunea că soldații au împușcat cu patroane oarbe. Toată ziua de 25 iunie deținuții au sat culcați în stepă sub soarele dogoritor, fără apă. Membrii comitetului au fost duși la închisoare, alții cu etapa spre Kolâma. În ziua următoare s-a făcut curățenie în zonele lagărului, s-au ridicat din nou pereții între zone.

În ziua de 27 iunie toți au ieșit la lucru. Judecata a fost toamna, o judecată cu ușile închise, cu verdicte de împușcare și condamnare la 25 de ani. Nimeni nu a ascultat durerile lor, nu i-a întrebat de ce s-au ridicat la grevă.

După această răscoală, pe care am văzut-o din curtea închisorii, am fost dus în Dubrovlag, în Mordovia. Venise un ordin ca toți prizonierii de război să fie trimiși în Dubrovlag pentru o eventuală eliberare. Guvernul sovietic nu mai putea ascunde revoltele și adevărul despre crimele ce se săvârșeau. Am fost dus cu o mașină la Petropavlovsk și de aici cu trenul am ajuns la Dubrovlag. Lucram la tăiatul pădurilor. Trăiam în zonă în orașelul Iavas.

În 1955 mama Eugenia și tatăl Gheorghe au scăpat din deportare. Li s-a dat voie să plece acasă. Așa cum mama știa unde sunt eu, au venit la Iavas. Primise învoire de la Voroișilov, Președintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS. Eu lucram deja în orașul Iavas, la construcții fără pază, aveau încredere în mine. Seara mă întorceam în zona lagărului. Chiar să fi încercat să fugi, nu aveai nici o șansă, căci te-ar fi predat orice cetățean sovietic și mai erai încă odată judecat și-ți mai adăugau câțiva ani de detenție.

Tatăl și mama au venit la biroul șefului, care a dat ordin să fie adus Șerban, deținutul. În acea zi eu eram chiar în zonă. A venit paza după mine în baracă, spunându-mi că mă cheamă șeful. Alături de mine dormea episcopul Nestor. Când m-a chemat paza, eu l-am rugat pe episcop să mă binecuvânteze. Mă temeam, poate că mă cheamă să mă împuște. Se întâmplau și lucruri de astea. Episcopul m-a binecuvântat și m-am dus cu paza. Întrând în comenduire am văzut părinții, mama Eugenia și tatăl Gheorghe. Era și șeful lagărului acolo. Mama când m-a văzut, a căzut în genunchi, plângând.

- Fiule, iartă-mă, că te-am născut pentru așa chinuri și suferințe! De ce Domnul m-a pedepsit așa de tare! striga ea plângând. Și eu plângeam. Șeful lagărului a ridicat-o de jos, i-a dat un pahar de apă, rugând-o să se liniștească. Părinții au stat cu mine vre-o două ore. Șeful ne-a hrănit pe toți și, când a auzit că mama vrea să se ducă din nou la Voroișilov, i-a spus:

- Dacă nimeriți la tov. Voroișilov, să-i spuneți că noi, conducerea lagărului, nu avem pretenții față de Șerban, el se poartă bine, lucrează conștiincios, e om liniștit, de treabă.

Părinții au plecat spre casă, iar eu am rămas încă după sârma ghimpată.

Episcopul Nestor a cerut paznicului o scară și s-a urcat pe acoperiș. Când părinții plecau, el i-a văzut și i-a binecuvântat din depărtare, mama l-a observat și s-a închinat în genunchi.

Mama a fost la Voroișilov, a stat de vorbă cu el. El i-a dat o hârtie să i se întoarcă averea, dar venind acasă, la Nemțeni, nu i s-a întors nimic.

Din alte lagăre veneau prizonieri de război, îi aduceau aici. Erau nemți, polonezi, unguri, români, ucraineni și alte neamuri. Era deja o lege ca dosarele să fie din nou cercetate.

Într-o zi a venit o comisie de la Moscova în frunte cu Malenkov. Ne-au strâns pe toți în curte, ne-am așezat pe iarbă. Malenkov a vorbit:

- Lucrurile s-au schimbat, noul guvern a cercetat dosarele Dstră, nu sunteți vinovați, a-ți ispășit o pedeapsă, veți fi eliberați, trimiși acasă toți.

Era 1955, Beria și complicii săi fuseseră împușcați de mult și acum noul guvern sovietic se străduia să facă dreptate, fiind și forțat de opinia publică internațională. Conducătorii Kremlinului înlăturaseră pe oamenii lui Beria de la conducere și acum securitatea trecuse în mâinile partidului, nu mai avea acea putere ca înainte.

Aici, în Dubrovlag, la Iavas, am găsit și mulți români. Am făcut cunoștință cu oameni de vază: episcopul Nestor, capitanul Ion Tobă, zis „Hatmanul”. Regimul devenise mai loial, umblam la lucru în oraș fără pază, așteptând să-mi vină rândul să fiu eliberat.

După atâția ani de lagăr, am auzit atâtea istorii despre soarta oamenilor, că acum îmi era clar ce țară este asta, care își ucide propriul popor. Așa femei ca Tatiana Novak, Lidia Ivanova și alte pe își iubeau patria cu adevărat, dar au scormonit cu ranga pământul înghețat al Norilskului, blestemându-și soarta și cerând de la Dumnezeu sfârșitul. Ian Jiugs, fost colonel leton, atașat militar în Suedia și Norvegia, om inteligent, cult, manierat, pe care îl respectau chiar și șefii lagărului, lucra alături de mine și își pierdea aici cei mai buni ani din viață. Deseori vorbeam cu el, aflând multe lucruri despre viața letonilor înainte de ocupația sovietică. Mă servea cu delicatese primite de la familia lui din Letonia. Înalt, frumos, nu fuma, ofițer din garda veche, care își onora cuvântul dat. După lucru rătăcea prin sala bibliotecii din lagăr, citind literatura clasică rusă.

Tot aici l-am cunoscut pe un comunist german, vestit la el acasă, în orașul Essen, unul Buschman, cu un grup de germani, ce așteptau eliberarea, și cu care am corespondat mai târziu, pe când eram la Tiraspol. Și mulți, mulți alții... Fiecare avea soarta lui, una mai grea și mai strașnică decât a altuia. Câți au rămas în pământurile veșnic înghețate ale Norilskului, dar oare numai aici? Milioane de familii distruse, copii rămași pe drumuri, fără mamă, fără tată – în numele cui? O țară bogată, cu oameni săraci, agresivă, belicoasă cu toți vecinii, hrăpăreață de pământ străin.

În Dubrovlag, în orașelul Iavas, lucram, cum am zis, fără pază. Știam că vom fi eliberați și aveam permis de a merge în oraș și a lucra la construcții. Unii deținuți străini, fiind eliberați, de pară, trăiau la gazdă, alții își găseau prietene de viață temporar, din femeile libere. Multe dintre ele așteptau să li se dea drumul acasă, dar erau libere și lucrau în orașel.

Lucram la construcții, eram în brigada căpitanului Ion Tobă, numit „Hatmanul”, împreună cu alți români. Căpitanul Ion Tobă era un om vestit, el fusese în grupul lui Scorțeni, care-l eliberase pe Musolini din închisoare. Primeam o leafă care îmi ajungea pentru o viață modestă, căci nu fumam și nici de băut nu mă țineam. Îmi cumpărasem de la niște germani represați două costume franceze moderne. Într-o zi am intrat la Iavas într-o croitorie să-mi prefac o pijamă de mătase cumpărată într-un magazin. Comanda mi-a primit-o șefa atelierului, o croitoreasă, tot o deținută fără pază, care aștepta și ea eliberarea, Amilde Kiuemalis, estoniană din Tallin, modelieră de haine. Era judecată pentru spionaj în timpul ocupației sovietice din Estonia. Cu ea am avut un roman. Am început să ne întâlnim la un club mare și bun, unde vizionam filme și concerte, pe care le dădeau fostele deținute politice. O invitam pe Amilde la club, luam masa cu dânsa duminică la restaurantul din oraș. Mi-a plăcut că era o femeie fină, cu maniere alese, curățică, care-mi povesti că după arestare i-a rămas soțul, care renunțase la ea. Avea un fiu de la dânsul, cu care corespondă și care o aștepta să se elibereze. La unul din concerte am recunoscut-o pe scenă, pe cine credeți? Pe Liuba Berșadskaia, care recita cu mult suflet o bucată literară „Mama”, care te mișca adânc. La pauză m-am dus în vestiar și am felicitat-o și am stat cu ea de vorbă.

Relațiile mele cu Amilde au durat până la eliberarea definitivă din a.1956, când, la despărțire, m-a invitat să vin la ea după întâlnirea cu părinții mei, dorind să-i devin soț și să trăim

la Tallin. Întru cât eram decis să mă întorc la familia mea din București, i-am spus că lucrul acesta se poate întâmpla numai în cazul că nu voi putea să mă întorc în România. Atunci Amilde mi-a dat timp de „cugetare” un an de zile. Acasă, la București, n-am putut să mă întorc, dar și termenul dat de Amilde a expirat. Mama mea Eugenia știa de relațiile mele cu Amilde. Am continuat să corespundez cu ea, scrisorile ei veneau pe adresa mamei, la Nemțeni. Nu puteam corespunda direct cu ea, acuzată de spionaj, fiindcă și eu eram sub control sever din partea KGB-ului, condus de fiul generalului Mordoveț, pe când lucram la Tiraspol.

Stingher și trist, învins de primăvară,
îmi strâng la piept trecutul ca pe-o carte
și pe poteca faptului de seară
mă-întorc în țara cu hotare sparte...

Întoarcere – Andrei Ciurunga

*

*

*

Și cum spuneam, în luna iulie 1955 în Dubrovlagul din Iavas, la Potima, raionul Zubovopoliansk, Republica autonomă Mordovia, au fost aduși din toate lagărele sovietice toți cetățenii străini din țările Europei de Est „eliberate” de Armata Sovietică. Erau din România, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia, Germania, Polonia, inclusiv și cetățeni ai fostelor provincii ale României Mari – Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța și din Țările Baltice, toate acum „fericite” de prezența sovieticilor. După moartea tătucului Stalin, cu o întârziere de câțiva ani, la cererea și insistența țărilor din Vest, Uniunea Sovietică a hotărât amnistia generală a „dușmanilor poporului”, care mâncau pâinea sovietică timp de peste zece ani, construindu-i țara.

Foștii deținuți au început să elibereze lagărele și să plece acasă. Acolo pe mulți nu-i aștepta nimeni, ba mai mult, unii au nimerit din nou în închisoare, pentru că au luptat în război împotriva țării socialismului, care dorea să-i facă pe toți oamenii din lume „fericiți”.

În una din zile au plecat și românii. Eram și eu printre ei. După ce i-au strigat pe toți, am rămas singur.

- Dar eu? - am strigat.

- Tu ești cetățean sovietic, ești din Basarabia, pământ sovietic, a răspuns șeful care citea listele.

- Eu sunt român! Sunt din România! Am familie acolo!

- Nu este scris nimic în actele dtale despre aceasta. Ești de-al nostru!

- Eu am soție și trei copii la București. Cum să rămân aici?

Și lacrimi de obidă mi s-au prelungit pe obraji. Stăteam în fața camarazilor cu care îndurasem atâtea împreună și plângeam ca un copil. În ochii lor vedeam compătimire, o jale de nedescris. Ei tăceau cu toții.

- Nu pot să fac nimic, a zis operul. Ai să pleci în Basarabia și acolo ai să te lămurești. Acolo îți vor hotărî soarta.

Trenul a dat un șuier lung, parcă și el se bucura să-i ducă pe acești nenorociți acasă și roțile s-au învârtit vesel.

Am rămas cu lacrimi în ochi în gara fără clădire, făcând din mână acelor rămași vii, care părăseau acest infern, această țară a răului, neștiind ce-i așteaptă în viitor, dar fiecare purtând în suflet o speranță că va avea o altă viață, mai bună, mai fericită, de care au fost lipsiți atâția ani.

Eu, Valentin Șerban, cetățean român, m-am întors și cu pași grei, amărât, am luat-o spre zonă, spre baraca unde dormeau deținuții eliberați, în așteptarea altui tren să-i ducă acasă în

brațele familiei. Ce puteam să fac, un om pierdut în această țară fără margini, țara „dreptății și fericirii”, cum trâmbița propaganda sovietică.

Peste câteva zile, cu alt tren, am plecat și eu, nu la București, nu la familia mea, ci în Basarabia ocupată de ruși, să-mi caut părinții întorși din deportare.

Era 1955, trecuseră 8 ani de când părăsisem Bucureștiul. În sfârșit ajunsesem și eu la libertate. Aveam 37 de ani, o familie la București, cu soție și trei copii, care mă așteptau și pentru care am îndurat toți acești ani chinuri amare, suferințe greu de descris, fiind zile și nopți întregi cu gândurile la ei. Am trăit toți acești ani într-o țară străină, barbară, care datorită victoriei în cel de-al doilea război mondial, avea la început un prestigiu enorm în lume. Privirile celor obijduiți de viață se îndreptau spre ea, sperând la o viață mai bună, fericită. Propaganda sovietică continua să mintă o lume întreagă, să spele creierii acelor care nu știau adevărul, crezând în lozincile de pace, dezarmare, dreptate, de crearea unei vieți normale, bună pentru toți. În același timp milioane de oameni sufereau în lagărele de muncă forțată în țara „fericirii”, mureau de foame în cea mai bogată țară din lume, fiind umiliți își batjocoriți.

Unii trăiau în această țară, știind prea bine ce viață e după cortina de fier, care o despărțea de lumea liberă, dar tăceau. Alții au trăit o viață întreagă neștiind nimic despre aceste tragedii umane, crezând că totul se face pentru fericirea lor. Dar mai erau și alții, care erau indiferenți față de totul ce se face în jurul lor, trăindu-și viața cu un singur scop, pentru burtă, pentru acapararea a cât mai multor bunuri în viața asta atât '64e scurtă.

Trenul mă ducea tot mai de parte de locurile de surghiun. Gândurile nu-mi dădeau pace. Trebuia să încep o viață nouă, să mă feresc de toate primejdiile, ca să nu cad din nou în mrejele securității, care-și căuta mereu jertfe noi, dar nici pe cele vechi nu le uita. Știam deja din lagăr că mulți din cei eliberați fuseseră din nou arestați și aduși în acel iad. Nimeni nu trebuia să știe ce s-a întâmplat cu mine, nimeni. Trebuia să mint la fiecare pas, în fiecare clipă, să am aceeași poveste pentru toți, care mă vor înconjura, doar știam că doi din trei oameni erau informatorii KGB-ului. Stăteam în vagonul care mă ducea spre Moscova între oameni liberi, care vorbeau, își povesteau necazurile și bucuriile, laudau partidul și conducătorii, își dezlegau limba la un pahar de vodcă... Trebuia să fiu atent la toate, să te gândești ce să răspunzi, ce să întrebi, cum să te porți, să fii precaut în toate. Uneori nici nu-mi venea să cred că sunt liber, că merg spre casă, că o sămi văd soția, copiii. Cum arată ei acum? Doar au trecut atâția ani de atunci, de când i-am văzut ultima oară... Atunci, în 1948, Pompiliu avea 6 ani, Eugenia 4, iar Carmen, numai doi... Îmi va fi greu să-i recunosc. Ce vor spune ei, cum mă vor primi? Poate că Reta le-a spus că nu mai sunt în viață, am murit pentru patrie, poate că alături de ea este un alt bărbat, mai bun decât mine, care nu se ocupă cu „aventuri”, cum spunea Reta, cum am făcut eu, care i-a adus o viață liniștită, fericită, îmbelșugată... Cine știe? Au trecut atâția ani fără a putea da o veste, a-i scrie o scrisoare. Nu aveam dreptul, dar nici nu știam adresa. Nici părinții mei nu știau nimic despre nepoții lor, doar fuseseră și ei în deportare. Apoi și granița de la Prut era închisă cu lăcate grele, pentru românii din Basarabia...

În dosarul pe care-l completeai, când te aranjai la lucru, trebuia să scrii dacă ai rude peste graniță și dacă aveai, era ceva suspect... Chiar dacă trăiau în țările socialiste... Ochiul vigilant al KGB-ului vedea totul. Mi se părea că trenul mergea prea încet, că opririle sunt foarte dese și lungi. Când mă gândeam la întâlnirea cu familia mea de la București, mă apuca o frică, o deznădejde. Această rană sângera tot timpul. În acești 8 ani de calvar nu trecuse nici o zi să nu mă gândesc la Reta, la copilașii mei.

În sfârșit, după câteva zile de mers, trenul s-a oprit la Moscova.

Ieșind din gară, m-am îndreptat spre Ambasada României. Am găsit-o pe o stradă frumoasă și m-am apropiat de poartă. Aici la post era un soldat sovietic.

Clădirea avea două etaje.

- Ce doriți? - m-a întrebat.

- Sunt cetățean român și vreau să vorbesc cu ambasadorul României. S-a uitat în documentul meu, pașaportul primit din Dubrovlag.

- Nu merge, mi-a spus, dta ești cetățean sovietic, trebuie un permis de la KGB, de la Liubeanka.

Am plecat la Liubeanka. O clădire impozantă. Doamne, câți oameni au fost nenorociți în această clădire? La ușa de la intrare m-a întâmpinat un căpitan.

- Ce doriți?

- Eu sunt cetățean român, vreau să vorbesc cu șeful KGB-ului.

- Ce întrebare?

- Mie nu-mi dau drumul acasă, în România, vreau să rezolv această problemă, am răspuns:

- Șeful nu primește, pot să vă înscriu la adjunctul lui, la generalul Rudenko.

Acest nume mi-a adus aminte de revolta din Vorkuta, unde acest călău a împușcat sute de oameni.

- Bine, dar când să vin?

- Mâine o să aflați aici în ce zi o să vă primească.

Am venit a doua zi. Mi s-a fixat data audienței peste cinci zile. Ce să fac? Unde să dorm, ce să mănânc? Mi-am adus aminte de episcopul Nestor, care se eliberase și acum era la Peredelkino.

Am urcat în autobus și am plecat la el, poate mă va ajuta cu ceva.

Îl cunoșteam din Dubrovlag, dormeam alături pe narele de lemn. El fusese cândva, înainte de arestare, șeful misiunii ortodoxe ruse al Indiei, Chinei, Alaskăi și Australiei cu sediul în Ceylon (azi Sri Lanka). A fost furat din Ceylon de niște diplomați ruși, bineînțeleș kaghebiști, care l-au adus în Uniunea Sovietică. Motivul a fost că Nestor refuzase să se întoarcă în Rusia după revoluție și făcea propagandă antisovietică în străinătate. Era bine cunoscut în Moscova, vizita casa țarului Nicolai, de câteva ori se întâlneau cu Rasputin.

Povestea multe lucruri interesante, când eram acolo în lagăr. Îi plăcea că sunt un om religios și îmi făceam rugăciunea în fiecare zi.

Am ajuns la mitropolie și i-am spus preotului de la intrare că vreau să-l văd pe episcop.

- El nu primește astăzi mi-a răspuns. El e mitropolit acum.

- Spuneți-i că a venit Șerban la el. El a plecat în palat și s-a întors repede.

- Mitropolitul Nestor vă așteaptă, mi-a spus el.

Vedeam că era foarte mirat. Când l-am văzut pe mitropolitul Nestor am rămas foarte impresionant, aducându-mi aminte de pușcăriașul din Iavas, îmbrăcat în bușlatul de lagăr, azi în odăjdii scumpe, cu podoaba de pe cap, cu crucea masivă de aur, cu câteva odăjdii presurate cu pietre scumpe, înconjurat de un mare sobor de preoți. M-a primit cu bucurie, îmbrățișându-mă. După un schimb de vorbe ne-am așezat la o masă bogată, plină de bunătăți, pe care nu le văzusem de mulți ani: icre roșii, icre negre, ananas, struguri, banane... Mi s-a părut că totul e un vis...

Toți preoții stăteau în picioare în jurul mesei noastre, la despărțire mi s-a făcut un pachet de alimente, mi-a dat și niște ruble zicându-mi:

- Dragă Valentine, eu trebuie să fiu patriarhul Rusiei, dar n-am bilet de partid. Țștia din jurul meu sunt majoritatea kaghebiști... Să vii la mine, la Odesa, unde am să plec în curând. Acolo, în cartierul Moldovanca, am o casuță... Voi fi bucuros să ne întâlnim. (Cu mitropolitul Nestor m-am întâlnit și la Odesa, unde fusese transferat de patriarhul Rusiei. Am fost la el, m-a primit la fel de

bine, ca și la Moscova, era un om cu suflet mare. Am stat la masă, eu nu am băut alcool. Pe masă erau de toate. Și iarăși toți preoții stăteau în picioare în jurul mesei în semn de respect). M-am întors după vre-o două zile la Moscova, ca să răzbat la șefii cei mari. Am mai dormit prin gări la Moscova până a venit ziua audienței. Am venit la Liubeanka, unde un colonel m-a introdus la călăul Rudenko.

Într-o sală mare, cu covoare grele, în fund, la un birou, stătea Rudenko în uniformă de general. M-a întâmpinat cu o privire crudă, nici nu s-a uitat la mine, parcă nu eram în fața lui.

- Ce vrei? M-a întrebat cu un ton dur.

- Sunt cetățean român, vreau să mă întorc acasă, la familia mea, la copiii mei.

- Dta ești cetățean sovietic, născut pe pământul Basarabiei, care este pământ sovietic, a spus el cu un ton brutal și hotărât.

- Bine, dar eu eram cetățean român, am fost luat la București, am dreptul să mă întorc la familia mea, care trăiește acolo, am soție, trei copii, nu i-am văzut de 8 ani de zile, nici n-am putut scrie, nu știu nimic despre ei...

- Tovarășe Șerban, după lege dta ești cetățean moldovean, din Basarabia sovietică, noi v-am eliberat de boierii români, întoarce-te acasă și trăiește liniștit.

- Nu doriți să mă înțelegeți, soția și copiii mei sunt acolo...

- Nu pot să fac nimic, așa-i legea și Constituția Uniunii Sovietice.

- Bine, dar ce constituție, ce lege poate să-mi interzică să mă întorc la familia mea, la soția și copiii mei. Apoi cu ce drept m-ați arestat din România, era altă țară și, după legile internaționale, nu aveți dreptul! Am spus eu furios.

- Dta uiți că în România acum la putere sunt comuniștii și poporul trăiește bine, nu mai sunt capitaliști, boieri, jandarmi, e o altă viață, cum poporul român nici n-a visat! - a răspuns generalul KGBist zâmbind. El își bătea joc de mine, l-am înțeles, dar în mâna lui era puterea, acea putere care a distrus fără milă milioane de vieți omenești. Ce contam eu, un om rățăcit prin stepele Rusiei sălbatice și barbare. Dar am îndrăznit:

- Dați-mi permisiunea de a vorbi cu ambasadorul României, vă rog!

El s-a uitat la mine cu același zâmbet perfid, măsurându-mă cu ochi reci. Poate înainte de moartea lui Stalin, tătucul și călăul popoarelor, nici nu m-ar fi primit, dar anii aceea trecuse și erau unele momente dificile pentru călăii din fosta armată a lui Beria, căci pe toți nu-i puteau schimba, și aceștea aveau o mare experiență cum să ție poporul în mâini, iar pe alții noi, trebuiau să-i învețe să fie cruzi și răi...

Mi-a scris permisul și eu am zburat spre Ambasada Română. Soldatul, era același, s-a uitata la permis, spunându-mi:

- Vezi, acum e altceva! Și a surâs, arătându-și dinții galbeni de mahorcă.

M-a primit un consilier și, aflând de problema mea, mi-a spus să aștept. Peste câteva minute a ieșit un bărbat de vre-o 40 de ani, îmbrăcat în costum negru, cu cravată albă de mătasă. Când l-am zărit mi-am amintit de București, de viața cea veche, de „Carul de bere”, de cinematograful „Trianon”, de toate cele ce au fost cândva. „Asta o să-mi facă dreptate”, mi-am zis. I-am povestit pe scurt totul despre viața mea atât de amară, despre copii și soția mea Reta... Nu m-a întrerupt niciodată, dar mi s-a părut că gândurile lui erau departe de problema și durerile mele. Am tăcut așteptând un răspuns.

- Tovarășe Șerban, acum sunt alte vremuri, noi avem legături de prietenie cu Uniunea Sovietică și nu putem încălca legea, dta ești basarabean și trebuie să mergi în Basarabia. Acolo poate o să poți rezolva ceva. Eu nu pot să-ți ajut cu nimic, și glasul lui a devenit rece, rece. Am simțit bine această răceală.

- Bine, dar eu am suferit pentru țară, am fost soldatul ei.
- Dta ai fost soldatul regimului burghez, nu al celui de astăzi! Mi-a răspuns sec omul în costum negru cu cravata albă de mătasă. Eu m-am înfierbântat:
- Ce să fac eu acum, familia, copiii, să-i las în voia soartei? Cum să trăiesc mai departe?
- Copiii dtale te-au uitat, cred eu, chiar și soția. Ce rost are să te mai vezi cu ei? Și a zîmbit sarcastic. Îmi tremurau mâinile, dacă aș fi putut, i-aș fi dat la bot. Dle, tovarășe ambasador, sunt doar cetățean român, nimeni nu mi-a luat cetățenia, de ce nu vreți să mă ajutați?
- Șerbane, tu ai fost în serviciul secret, ai nenorocit comuniștii noștri și acum ce vrei? Se făcuse rău, roșu la față și se ridicase de pe scaun, semn că trebuia să plec.
Îmi tremura tot corpul, nu mă puteam stăpâni.
- România nu are nevoie de teroriști! A strigat el enervat. Pleacă. Și a ieșit din sala pompoasă cu candelabre mari, aurite, așa mi s-a părut mie, dar poate erau din alamă, bine lustruite. A intrat consilierul, care m-a condus la ușa din față.
- Cum stă treaba, m-a întrebat santinela. Am tras o înjurătură de lagăr din alea mustoase. El a râs, înțelegând totul.
Nimeni n-are nevoie de mine. Țara mea refuză să mă primească. Cum se poate? Eu nu știam ce lichele sunt la conducerea țării, că oamenii cu suflet mare, patrioți, stau prin pușcării, iar proștii, neisprăviții, stau în fotolii, distrugând tot ce a fost bun cândva în România.
Trebuia să mă întorc în Basarabia, azi republică socialistă, cu capitala la Chișinău.

*

*

*

Soarele se urcase bine pe cer, păsările nu mai cântau ca dimineața, se odihneau, iar moșul cu mici opriri, continua să-și depene firul tristei și grelei lui vieți.

- Trebuie să-ți spun, zise bătrânul Șerban, că la Moscova am stat aproape o lună. Banii se terminase, dormeam prin gări, de acolo mă alunga miliția, dar vroiam să-mi clarific situația, de care depindea viitorul meu. După ce promisem răspunsul negativ de la Ambasada Română, încercam din nou să ajung în audiență la șeful KGB-ului. N-am reușit. Dar într-o zi m-au chemat ei, li se făcuse milă de mine și mi-au spus:

- Pleacă acasă, cetățene, îți dăm un însoțitor până la Chișinău, acolo îți vor rezolva problema.

Mi-au dat un maior, care m-a adus la Chișinău. Am venit împreună la Ministerul de interne de pe strada Lenin.

Maiorul KGBist a intrat la ministru, i-a înmânat dosarul meu și ministrul s-a iscălit de primirea mea. Mi s-a fixat ziua și ceasul, când trebuia să mă prezint la audiență. Ministrul era unul Mordoveț, un cadru vechi al securității, care în 1949 deportase zeci de mii de familii basarabene în Siberia. Tot atunci, la 6 iulie 1949, fusese deportată și mama mea cu tatăl adoptiv Gheorghe Baldovici. Am fost condus de un locotenent cu mustăcioară, care m-a luat de la camera de așteptare de la parter, conducându-mă până la ușa biroului ministrului Mordoveț.

- Așteaptă aici, mi-a spus și a intrat în birou. Peste câteva minute a ieșit și a zis:

- Intră!

Am intrat într-o sală mare, cu o masă lungă în centru, înconjurată de multe scaune. Prin trei geamuri mari soarele pătrundea în cameră. În fundul sălii, după o masă enormă, ședea un bărbat cam de vre-o 50 de ani, cu umeri lați, cu un obraz rotund și un nas cărnos. Era rus sau nu, nu știu, dar ochii lui, un pic pieziși, mă scrutau cu o privire gravă, crudă, mi s-a părut. Parcă era nemulțumit că l-am deranjat.

- Cine ești, ce vrei? A răsunat glasul lui răgușit.

- Sunt Valentin Șerban, eliberat din lagăr, am venit la Chișinău, vreau să-mi faceți dreptate, să plec acasă la familia mea în România. Am acolo soție și trei copii, pe care nu i-am văzut de opt ani de zile.

- Dta ai fost deținut politic, ești născut în Basarabia, ești cetățean sovietic. Nu ai voie să pleci în România. Putem să te ajutăm, adă-ți familia aici și trăiește sănătos.

- Bine, dar eu am fost cetățean român, nu am primit cetățenie sovietică. Apoi eu m-am născut în România, nu în Uniunea Sovietică.

- Toți acei care s-au născut în Basarabia sunt cetățenii noștri. Așa a fost acordul cu România în 1944, ca toți basarabienii să se întoarcă acasă.

- Bine, dar fiecare om are dreptul să trăiască unde dorește, doar familia mea e românească, și soția și copiii.

- Ți-am spus, și s-a dat drumul din lagăr, ai fost amnistiat, este legea pe care noi o respectăm. Ți s-a dat voie să te întorci acasă, să trăiești liber, dar numai la 100 de km depărtare de graniță și de capitală. Adă-ți familia, aranjează-te la lucru și totul va fi bine, a spus Mordoveț cu o voce mai blândă. Nu pot să fac nimic. Unde vrei să trăiești? Nici la Nemțeni, nici la Leova nu ai dreptul, e zonă de graniță. Poți să trăiești la Bălți, Bender, Tiraspol... În primul rând să știi – nimeni nu trebuie să știe că ai fost în lagărul sovietic, judecat la 25 de ani. O să spui tuturor că ai trăit în România din 1935 până în 1955 și ai venit de bună voie acasă la părinți, ai înțeles că aici e o viață bună și ai dorit să trăiești în țara noastră. Dacă o să faci nazuri, vei nimeri din nou acolo, unde ai fost. Eu nu mai am timp pentru dta. Unde vrei să trăiești?

Stăteam în fața lui și mă gândeam ce să fac. Ultima nădejde că el îmi va face dreptate, mă v-a ajuta, s-a spulberat. Așa a fost cum mi-au spus acei prieteni din lagăr, că țara asta este aceeași închisoare, măcar că vei fi liber. Eu nu-I credeam. Am ales Tiraspolul.

- Dosarul tău va fi la șeful KGB-ului din Tiraspol. Încă odată, nimeni nu trebuie să știe nimic despre tine, ești venit din România în țara mamă.

Am ieșit înjurându-l și blestemându-i pe toți șefii din această țară, unde în Constituție scrie una, dar în realitate se face alta. Am ales Tiraspolul pentru că nu am dorit să plec la Bălți sau în alte orașe, fiindcă nu mai aveam încredere în moldovenii noștri. Doar ei m-au trădat atunci, în 1948, la Constanța, când am venit la NKVD, acei moldoveni cu care lucrasem în Serviciile Secrete. Mai bine să merg acolo unde nu mă știe nimeni.

Nici contabil nu vroiam să lucrez, știam din lagăr că în viața de la libertate trebuie să furi, ca să trăiești, nu mai doream să risc. Vroiam să am o bucată de pâine, să trăiesc liniștit și cinstit. Așa am nimerit la Tiraspol, unde m-am aranjat ca antrenor la o școală sportivă. Am trăit câțva timp la un cămin, apoi am primit o garsonieră, o cămăruță și o bucătărie. Ce-mi mai trebuia mie? Omului ieșit la libertate, după atâtea chinuri, foamete, frig și mizerie? Eram fericit că am colțul meu, trăiam retras, nu aveam prieteni, mă temeam de ei. În biografie am scris că sunt refugiat din România în 1955 și am venit de bună voie în țara „fericirii”.

M-am întors la baștină, lucram acum la Tiraspol, trebuia să-mi văd părinții. Dar nu aveam voie să merg la Nemțeni, unde trăiau ei acum, nici în alte locuri de graniță. Dacă mă prindeau acolo puteam să nimeresc din nou în locurile îndepărtate. Dar am găsit la Tiraspol o rudă îndepărtată, care lucra ca agent la o firmă comercială.

- Costică, du-mă acasă, vreau să-mi văd părinții.

- Nu știu, dragă Valentine, e periculos, răspundea Costel.

Dar într-o zi s-a hotărât.

- Te duc numai cu o condiție, să ne întoarcem în aceeași noapte.

- Sunt de acord, i-am răspuns. Am ajuns noaptea la Nemțeni și am chemat pe mama la o rudă. Ne temeam să mergem în casa noastră. Mama a venit singură, tatăl aștepta acasă.

- Mamă, nu pot veni acasă. Nu scrie nimic Retei că sunt liber, toți trebuie să știe că am venit acasă în Moldova sovietică benevol din România, că nu am fost în lagăre sovietice, iată așa mi-au ordonat, știi tu cine...

(Mama a reușit să-l vadă pe Voroșilov, a fost la el în audiență. Voroșilov ia dat o hârtie să i se întoarcă ceva din avere. Dar degeaba, nu le-au întors nimic în afară de casa de la Fătăciune. Acolo au trăit până le-a venit ceasul. Tatăl Gheorghe a murit primul, iar mama a trăit încă mulți ani, până la o vârstă venerabilă).

După vre-o două ore am plecat la Chișinău cu Costică. Eu am rămas la Sculeanca, la capătul Chișinăului, iar Costică a plecat cu treburile lui. Mă temeam să mă urc în tren, căci nu aveam voie să fiu în capitală, peste tot erau patrulele sovietice. M-am dus pe jos până la Revaca și l-am rugat pe un conductor de vagon să mă i-a până la Tiraspol. Mă temeam să i-au bilet și la Revaca. M-am urcat în tren, dându-i câteva ruble conductorului. Așa am ajuns acasă.

Cu toate că eram mereu supravegheat în acei ani, am reușit, totuși, să-mi văd unii prieteni din lagăr.

Așa l-am văzut pe Vladov, fostul căpitan din armata sovietică de la Odesa. Dar nu puteam veni la Odesa, trebuiau bilete speciale de deplasare... În acel timp la Odesa se desfășura un campionat de atletism internațional.

Eram arbitru de sport, dar nu aveam posibilitatea să i-au parte la acest campionat. Aveam un prieten la Moscova, președintele federației de atletism al Uniunii, i-am dat un telefon.

- Tovarășe Boris Garder, cum să particip și eu la acest campionat?

Boris Garder mi-a răspuns:

- Te vom chema, n-ai grijă. Așa am nimerit la Odesa.

Aici era și o echipă română de atletism. Eu arbitram săriturile în lungime. Acolo a apărut și un atlet din București, pe care-l știam încă din a.1936, când ne antrenam amândoi pe un stadion.

- Tu? De unde te-ai luat? - a rămas trăsnet Nicu Tacrian, atletul român.

- Ne întâlnim la masă, i-am răspuns. Fii atent, nu vorbi cu mine. La masă m-am dus la echipa României, unde am întâlnit pe niște atleți mai bătrâni de la București, care i-au povestit lui Nicu istoria mea. Eu doream să-l văd pe Vladov. Am mers pe strada de lângă gară, unde am vrut să evadez cândva și am recunoscut casa lui Vladov. M-am uitat împrejur, să nu fiu urmărit, și am intrat în casa lui. Din fericire Vladov era acasă. Ne-am îmbrățișat bucurându-ne de întâlnire după atâția ani. Vladov fusese în detenție la sud, într-un lagăr din Krasnodar.

- Țista e Șerban Valentin, m-a prezentat familiei sale, soției și fiicei. El ma ajutat în pușcărie, când eu eram rău de tot, slăbit și bolnav. Un om curajos, care a încercat să evadeze, dar a fost rănit. Am stat la masă, Vladov a fost reabilitat și nu trăia rău. Fiica sa a vorbit, admirându-mă pentru omenia mea, pentru curajul de a evada în acele vremuri, când aveam mitul de spion român. Ne-am mai întâlnit și altă dată. Am vorbit la telefon.

- Să vii la Privoz, acolo se vinde pește.

Ne-am întâlnit și la Privoz, povestea bătrânul Șerban, și ne-am dus să bem bere. Am intrat pe o terasă, m-a mirat că chelnerii erau îmbrăcați ca la noi, la București, în costume albe, cu papion la gât, parcă eram în străinătate.

Au adus măslin, bere și raci fierbinți. Măslinile erau cu scobitori în ele. Prima oară am băut bere în viață. Era o băutură minunată.

- Am mâncat raci fierbinți și Vladov a observat că îmi plac racii.

- Îi prindeam în copilărie în Prut și-i mâncam cruzi, i-am spus.

- Hai să ciocnim în amintirea celor care au rămas pe acele pământuri, unde am fost trimiși de niște criminali, care distrug țara asta... Am stat vre-o 3-4 ore de vorbă, amintindu-ne de tragedia noastră, de prieteni, care nu s-au mai întors acasă și au rămas în ghețurile Siberiei.

- L-am căutat la Odesa și pe Ivan Barkov, cu care fusesem la Norilsk. Aveam adresa lui. Dar el nu mai trăia acolo, vecinii nu știau de el. Le-am spus că am fost în lagăr împreună. M-au trimis la un birou de adrese. Am aflat că trăiește în casă proprie. L-am găsit, mi-a spus după întâlnire:

- Mi-ai făcut reclamă că am stat la pușcărie, aici nu știa nimeni. La noi nimeni nu se laudă cu așa ceva.

Am găsit-o și pe sora medicală, dna Ana Viner, soțul kaghebit o lăsase, lucra ca soră medicală. S-a bucurat mult când m-a văzut. Pe urmă, nu mai țin minte când, am primit de la cineva o telegramă din Odesa că a murit. Bună femeie a fost.

Din primele zile de trai la Tiraspol am început să scriu la Moscova la conducătorii sovietici și să-i rog să-mi dea drumul la familia mea, la soție și cei trei copii. Patru ani am tot scris, dar răspunsurile erau mereu negative. Atunci am scris să-mi dea voie să-mi văd măcar copiii. Scriam lui Hrușciiov, Vorosilov... În 1960 am primit o citație de la Chișinău să vin la KGB. Nu știam pentru ce sunt chemat. Am venit la Chișinău și aici un colonel mi-a spus:

- Tovarășe Șerban, conducerea sovietică are grijă de dta, ți-a dat voie să pleci în România pentru cinci zile. Dar vei fi însoțit până la Iași de un funcționar de-al nostru.

Așa am plecat în țara mea, pe care am părăsit-o în 1948, când am fost arestat de NKVD-ul sovietic, dus în Siberia și condamnat la 25 ani de lagăr. Împreună cu un ofițer de la KGB, îmbrăcat în civil, am sosit la Iași. Aici am fost predat unui ofițer de la securitatea comunistă română. Cu acesta am plecat al București.

Stăteam în tren în compartiment și mă uitam pe geam. Peste tot se vedeau construcții de blocuri. După colectivizarea din România oamenii se străduiau să plece din sat, nu doreau să lucreze în colhozuri. Se aranjau la lucru la fabrici, uzine, construcție, fiecare unde putea. Cu traiul era mai greu, nu aveau locuințe. Atunci statul comunist a început să construiască blocuri pentru muncitori. Stăteam amândoi în compartiment și tăceam. Mă gândeam la Reta, la copilașii mei, trecuseră doar atâția ani...

Când am fost arestat, copiii erau mici, Pompiliu avea 6 ani, îi spuneau Liviu. Fetițele – una de doi ani, alta de patru, mă iubeau. Eugenia (Gina, cum o numeam noi) era o fetiță vioaie, veșnic făcând ceva pozne. Carmen era mai serioasă, își ajuta mama la bucătărie sau când făcea curățenie în casă. Acum trebuie să fie mari. Liviu trebuie să aibă 18 ani, e bărbat deja. Cum o să mă primească copiii după atâția ani de despărțire? Cum se vor purta cu mine? Trenul de la Iași la București mergea prea încet, așa mi se părea.

Poate Reta e căsătorită cu un alt bărbat? Cine știe? Eu nu am putut afla nimic, granița era sever păzită, iar zvonurile ce pătrundeau din țară erau triste. Și acolo comuniștii își făceau de cap, arestau oameni nevinovați, aruncându-i în închisori. Când am fost eliberat din Dubrov-lagăr, în 1956, l-am rugat pe jurnalistul Mengoni, care se ducea la București, să-i găsească pe ai mei, să le povestească totul și să le spună, că eu voi veni acasă, că sunt viu și tânjesc după ei. Nu știam nimic nici de soarta lui Mengoni, ajunsese la București sau nu. Fusese el la Reta sau, poate de bucuria reîntoarcerii, uitase rugăminta mea și nu-i spusese nimic, poate nici nu o căutase? Cine știe?

Îmi treceau prin față multe tablouri din viața noastră. Îmi aduceam aminte, ca și în lagăr, de multe ori, de Reta. Era frumoasă, cu părul ei șaten, subțirică... Avea un corp frumos, mai ales picioarele, parcă erau sculptate... Doamne, am trăit cu ei în suflet atâția ani. Ce va fi mai departe?

În sfârșit a apărut Gara de Nord. Aici parcă nimic nu se schimbase. Am coborât din vagon.

-Tovarășe, mi-a spus ofițerul securist. Ai cinci zile de concediu. Nu lua legătura cu nimeni din rude, din prieteni. În afară de familie nu ai voie să vezi pe nimeni. Orice abatere va fi comunicată la KGB-ul de la Chișinău. Nu umbla nici la conducătorul statului, nu ai voie.

Și s-a dus cu treburile lui.

Am ieșit din Gara de Nord. Iată, eu sunt acasă, dar nu am nici un drept să rămân aici, să mă bucur de țara mea, să hoinăresc prin București, să văd locurile pe unde am petrecut în tinerețe, nu am voie să văd pe nimeni... Îmi era greu pe suflet. Până la strada mea, unde am trăit momente fericite împreună cu ai mei, erau vre-o câteva zeci de minute. În curând îi voi vedea! Cum arată ei acum? Cum mă vor primi? Îmi era greu, parcă ceva îmi apăsa inima. Apropiindu-mă de casă, mergeam tot mai încet, intrase un fel de frică în mine. Am ajuns în fața casei. În curte se jucau două fetițe...

Erau mărișoare, să fi avut vre-o 12-14 ani. M-am apropiat de ele.

- Dna Reta aici locuiește? Am întrebat cu glas tremurător. Fetița mai mică s-a uitat la mine.

- Da, aici trăiește, mi-a răspuns cea mai mare.

- Vreau s-o văd, dacă se poate, am spus.

Fetița mai mică s-a îndreptat spre ușa casei, eu am urmat-o.

- Mamă, a venit un domn, vrea să te vadă, a zis Gina.

Am intrat în casă după fetiță. Același antreu, parcă nu s-a schimbat nimic aici. Era așa cum a fost, parcă ieri s-a întâmplat tragedia arestării mele, când am fost dus la închisoare.

Dispărusem atunci, numai Costică i-a spus Retei că am fost arestat.

Am intrat în dormitor. Pe patul nostru de altă dată era culcată Reta. Era bolnavă, răcise. Când m-a văzut, a leșinat. Am luat un pahar de apă, am stropit-o pe obraji. Și-a revenit parcă dintr-un somn greu.

- Tu! A spus ea și un șuvoi de lacrimi a început să curgă din ochii ei frumoși.

- Liniștește-te, dragă, sunt eu, Valentin, am venit acasă...

Fetele se uitau mirate la mine, om necunoscut, și la mama lor, care nu putea să-și oprească plânsul. Eu plângeam, ținând-o în brațe. După atâția ani pierduți acum ne regăsisem... doar pentru cinci zile. Ea nu știa asta. În sufletul ei se ivise speranța că va fi totul bine, că vom fi alături pentru restul vieții.

- De ce n-ai scris nimic atâția ani, eu te-am așteptat mereu... îngăima Reta. Apoi le-a spus fetelor, care ne priveau neînțelegând nimic din cele ce se petreceau:

- Gina, Carmen, e tăticul vostru, și iarăși au început să-i curgă lacrimile.

Și era atât de frumoasă în acel moment, că eu simțeam și mai acut durerea inimii mele. Atâția ani pierduți și nici o speranță de a fi cu ei, de-a trăi cu ei, măcar acum după atâtea suferințe. Doamne, de ce m-ai pedepsit așa de crunt? Cu ce am greșit în fața ta? Fetițele se uitau la mine, bărbat încă frumos la vârsta mea, îmbrăcat cu gust, care cum le spunea mama, sunt tatăl lor.

Ele, care au fost lipsite de dragostea mea, de mângâierile mele, se uitau la mine uimite, la omul care am apărut așa pe neașteptate, tulburând casa lor, liniștea lor, felul lor de viață, deprinderea lor că tatăl a dispărut cândva, '70oate a murit pe front, poate a părăsit-o pe mama... poate...

- De ce n-ai dat nici un semn de viață? a întrebat Reta.

- Draga mea, am fost în infern, de acolo nu aveam voie să scriu nimănui... Atâta am suferit că nu mi-ajung cuvinte să-ți spun...

Și i-am povestit istoria mea, toate prin câte am trecut în acești ani de groaznice suferințe, cu gândurile, cu sufletul mereu la ea, la copiii mei.

Cu cât povesteam mai mult cu atât sufletul meu se liniștea, parcă mă purificam. Copiii și Reta mă ascultau, uitându-se la mine, aducându-și aminte și ei de cele îndurate în lipsa mea.

Reta a povestit și ea suferințele ei după ce am dispărut din București. Ea lucra contabil la CAM, în industria tutunului, a țigărilor. Terminase o școală comercială la București. Dar după arestarea mea a fost alungată de la serviciu, rămânând pe drumuri cu trei copii, care cereau o bucată de pâine. Era chemată al poliția comunistă de două ori pe săptămână și mereu întrebată:

- Unde e soțul tău?

- Nu știu, răspundea ea, a dispărut în 1948. Nici securitatea română nu știa, doar eu fusesem arestat de sovietici cu ajutorul unor trădători din poliție.

- Am suferit foarte mult! Povestea Reta. Copiii cereau de mâncare, eu nu aveam nici bani, nici alimente. Nimeni din rude nu mă putea ajuta, fiindcă toți trăiau greu din cauza lipsei alimentelor. Apoi s-a găsit un bărbat, care m-a ajutat, m-a aranjat la lucru și atunci mi-a fost mai ușor. Ne mai aducea el pachete cu alimente. Sunt vinovată față de tine, dragă Valentine, am trăit cu el, trebuia să salvez copii. Iartă-mă că te-am înșelat, dar copii erau mereu flămânzi, trăiam în frig, cu lipsuri mari, nu pot să-ți descriu toate suferințele noastre, a fost ceva groaznic. Hăituită, umilită, fără vești de la tine, ce puteam eu face? Nu m-am căsătorit, nu mi-am luat alt bărbat, te așteptam pe tine, trăiam cu această speranță, că tu ești viu și vei reveni la familia ta. Uite că te-ai întors totuși acasă, acum va fi bine.

- Dragă Reta, nu am dreptul să-ți fac nici un reproș, eu sunt vinovat de această nenorocire, nu trebuia să intru în *serviciul secret*, dar atunci eram altul, mă consideram patriot, nu aveam dreptul să refuz, să fug de la datorie. Alții s-au ascuns, au fugit de la armată, au rămas vii, acasă, ba mai mult, când au venit comuniștii la putere, au intrat în partidul lor și și-au bătut joc de popor. Eu nu am putut, am fost crescut altfel, știi prea bine caracterul meu. Pentru asta am plătit scump, am suferit amarnic. Dar cea mai mare suferință a fost gândul meu la tine, la copiii noștri. M-a pedepsit Domnul pentru păcatul meu... Nu pot să te învinuiesc, că ai trăit cu cineva, știu că m-ai iubit, dar așa a fost viața, trebuia să salvezi copiii, te iert de toate, sunt fericit că ești, că te-am văzut, că ai reușit să crești copiii... Ce drept am eu să te învinuiesc? Poate dacă nu sufeream atâta, nu aș fi cunoscut amarul vieții până la fund, aș fi judecat altfel. Dar acum sunt alt om, am înțeles multe... dar nenorocirea cea mai mare este că sânt și acum un nenorocit, nu pot să-ți îndrept viața ta, să-ți alin durerile, nu am voie să mă întorc în România, la familia mea, sunt tot timpul sub ochii securității sovietice... Am scris ani de zile la toți conducătorii acestei țări sălbatice, dar ei nu vor să mă ajute să mă întorc la familie. Să fie blestemați cu toții acei călăi pentru crimele lor, pentru tot răul făcut oamenilor...

Reta lucra acum la o firmă alimentară, era mai ușor traiul... Cele cinci zile au trecut ca într-un vis, un vis greu, jalnic, cu gândul la despărțire și pierderea speranței de a fi împreună. Dacă pe Reta o regăsisem, pentru copiii crescuți fără tată devenisem un străin. Crescuseră singuri, mângâiați poate de alți bărbați, eu le eram străin cu totul. În ultimele zile Liviu a bruscat-o pe mamă-sa, pe Reta. Eu nu m-am putut stăpâni și l-am palmuit. Carmen, fata mai mare, mi-a spus:

- Tu n-ai voie să-l bați, ești străin, nu ești tatăl nostru... Ne-ai părăsit, acum trăiești acolo cu rusoaicele tale, tu nu știi nimic cum am suferit noi de foame, de frig, cum eram încolțiți la școală, ne scoteau în fața clasei și spuneau că suntem copii de „dușmani ai poporului”. Noi nu putem uita...

*

*

*

M-am întors acasă zdrobit sufletește. Dar ce puteam să fac? Viața a mers pe alt făgaș, totul s-a întors pe dos, nu se mai poate îndrepta nimic. M-am întors la Tiraspol la lucrul meu. Am mai

scris scrisori la cei de sus, dar degeaba. Trebuia să-mi refac viața. Nu puteam trăi singur. Trebuia să fie cineva lângă mine.

M-am căsătorit cu Valentina Sonova, o fată care practica atletismul, sărituri în înălțime. Peste un an s-a născut fiica noastră – Liliana. A început o viață nouă, bună, fericită, dar și cu dureroasele amintiri vechi, pe care nu le puteam uita și nici spune cuiva, afară de mamei mele. Ca antrenor eram bine apreciat, sportivii antrenați de mine lucrau bine, obținând locuri bune la competiții. Devenisem respectat în acest oraș, unde nimeni nu știa istoria vieții mele. Nici Valentina nu știa nimic de toate prin câte am trecut.

În 1964, când eram șef de studii la școala sportivă a tineretului din Tiraspol, aveam cea mai puternică echipă de canotaj academic din toată republica, cu vâslași ruși, militari al armatei sovietice din Budapesta cu sediul la Odesa. Am fost cu echipa la un campionat al URSS la Tallin. Atunci am vizitat o pe Amilda, pe care o felicitam la sărbători. Avea o casă minunată pe șoseaua Paldiski, într-un cartier nou al orașului. I-am cunoscut pe tatăl și mama ei, și pe fiul ei, care avea acum 20 de ani. Spuneam că bărbatul a părăsit-o când ea a nimerit în pușcăria sovietică. Am fost cu ea la un restaurant unde am petrecut o seară minunată, amintindu-ne de prietenia noastră la Iavas. Am dansat cu ea un tangou vechi. Când dansam, am văzut conducătorul orchestrei și am înlemnit, era prietenul meu Ilmar, din Norilsk. Am avut o mare bucurie, ne-am îmbrățișat, am stat la masă împreună, aducându-ne aminte de robia comunistă din Norilsk. Am făcut o cinste pentru toată orchestra și ei ne cântau tot ce doream, mai ales tangouri și cântece vechi. Se uitau cum stăteam îmbrățișați cu Ilmar și, când au aflat că sunt „spion român”, care a stat în lagăr cu estonianul Ilmar, s-au ridicat de câteva ori în picioare, aplaudându-ne. Ne-am despărțit, eu plecând în Moldova, ei rămânând în Estonia, țară cu oameni vrednici, care-și iubesc cu adevărat pământul strămoșesc și neamul lor.

Tot pe atunci, când trăiam la Tiraspol și lucram ca antrenor, m-a căutat Crucea Roșie din Germania, din orașul Essen. Germanul Buschman se interesa dacă fostul deținut Valentin Șerban din Dubrovlag se află la Tiraspol. Într-o zi am fost invitat la șeful KGBului din Tiraspol, fiul generalului Mordoveț, care mi-a propus să răspund afirmativ Crucei Roșii din Essen, că locuiesc în Tiraspol, că lucrez antrenor, că sunt bine aranjat, că nu mă supără nimeni din organele securității sovietice. După ce-am răspuns, am primit câteva colete de la Crucea Roșie din Essen cu cearșafuri, cuverturi, uniforme de arbitru, bocanci nemțești de foarte bună calitate. Toate coletele le primea fiul lui Mordoveț, care le controla, apoi mi le dădea. Bocancii i-am primit numai după ce fusese tăiate tălpile, tocurile și căptușeala și vroiau să-mi plătească recompensă, pentru că nu mai puteau fi folosiți. Am refuzat banii. Așa am primit și mi-au fost tăiate trei perechi de bocanci minunați, de culoare maro, cu tălpi duble, groase. Regretam că nu-i pot purta, căci prin anii 1958-60 încălțăminte sovietică era proastă, mai mult din piele de porc și toți căutau încălțăminte din Iugoslavia, Italia, Finlanda, Cehoslovacia, România, care era mai frumoasă și de bună calitate. Se putea găsi la Moscova sau Leningrad, unde mă aflam uneori, ca arbitru la competiții europene sau mondiale.

În 1967, la cererea mea, am fost transferat cu lucrul în orașul Hâncești. Vroiam să fiu mai aproape de părinții mei, care trăiau la Nemțeni. La Hâncești am fost ales președinte al comitetului raional al Asociației sportive „Colhoznicul”. Aici am lucrat și în postul de antrenor și director al școlii sportive, deschisă de mine cu secții de lupte – „Trânta”, „Sambo”, „Dziudo”, canotaj de caiac și canoie, atletism și ciclism, până în 1977. În acest an am fost mutat la Ialoveni, tot în postul de președinte al Consiliului raional al Asociației sportive „Colhoznicul”, unde am luat parte la organizarea multor secții sportive.

În 1981 m-am pensionat, dar am lucrat doi ani ca șef al taberei de pioneri „Poienița veselă”, a sectorului raional de învățământ Botanica din Chișinău. Așa s-a terminat cariera mea de antrenor.

Au venit alte vremuri, poporul nostru s-a trezit recăpătându-și independența. Veneam la Chișinău și luam parte la toate marile adunări naționale. Aveam emoții și bucurii. În timpul lui Snegur, am reușit să-mi recapăt cetățenie română, adresându-mă cu această chestiune chiar lui personal. I-am obținut și fiicei Liliana cetățenie română. Datorită stăruințelor mele Liliana vorbește multe limbi: rusește, englezește, turcește, dar pentru mine principalul este că vorbește bine românește. La fel și nepotul meu Maxim. Datorită pașaportului românesc Liliana a plecat în Turcia, unde lucrează și azi profesoară de muzică, predând pianul.

Dacă atunci, în anii 1990-1992, ni s-ar fi dat voie să ne recăpătăm naționalitatea noastră română, astăzi nu ar fi persistat minciunile unor degenerați, care au împărțit poporul nostru în moldoveni și români. Dar n-a fost să fie, am avut la conducere oameni reduși la minte, retrograzi și lași, care au luptat pentru interese străine, pentru fotolii și îmbogățire peste noapte. Au vândut neamul și onoarea noastră.

În 1990, în una din zile, privind televiziunea de la Moscova, am aflat că Asociația „Memorial” invită pe foștii deținuți politici din lagărele din Norilsk să vină la comemorare. Era pe timpul lui Gorbaciov încă... Am fost invitat prin Ministerul de Interne al Moldovei, invitație confirmată telegrafic de către Comitetul executiv și de miliția raionului (fost) Kutuzov, azi Ialoveni. Atunci iam povestit soției Valentina toată istoria mea, arătându-i garanția „Memorialului” de restituire a tuturor cheltuielilor de transport cu avionul de la Chișinău la Norilsk, oraș închis pentru toți, unde puteai nimeri numai cu permisuri speciale. Valentina s-a obijduit că am ținut în secret viața mea și nu iam povestit nimic trăind cu ea atâția ani.

Am sosit la Norilsk, fiind întâmpinați de organizatorii întâlnirii, am fost cazați și hrăniți tot timpul. Am avut întâlniri cu lucrătorii uriașei uzinei metalurgice, construită cu mâinile deținuților politici, cu profesorii și elevii școlilor secundare, cu foștii deținuți politici, azi reabilitați, care am construit orașul lor. Când eram acolo ca deținuți și mergeam la lucru sub pază, treceam pe sub un pod, de pe care copii ne strigau: „Fasciștilor!” Și aruncau în noi cu pietre și sticle goale...

Acum am văzut cum niște femei tinere se așezau în genunchi în fața noastră, cerându-și iertare pentru acele insulte, pe care ni le-au făcut fiind copii atunci. Ne mulțumeau pentru casele construite de noi, în care ei locuiau acum, despre care părinții le spuneau că au fost construite de „dușmanii poporului”. Am luat apoi parte la serviciul divin, la rugăciunile și pomenirea tuturor acelora, care și-au dat viața, construind Norilskul în anii de prigoană stalinistă. S-a instalat și o cruce pe locul din apropierea muntelui „Șmit” (Șmitiha-așa îl numeam noi), unde va fi construit un templu creștin ortodox, în partea de nord a Smituhei, unde deținuții decedați nu erau îngropați ci cufundați în zăpadă cu o tăbliță mică din coletele care soseau la Norilsk, legată de degetul mare al unui picior cu numele deținutului și anul nașterii pe ea. Acum lucrau zeci de tractoare, care scoteau cadavrele pentru identificarea răposaților pentru familiile lor.

Am văzut cu ochii mei un adevărat munte de cranii și oase, pe care le cercetau specialiștii în materie de identificare a celor morți după tăblițele de la picioare. Fostele republici baltice sovietice, azi țări independente, și-au construit acolo un templu mare, catolic lângă o șosea, care leagă Norilskul cu orașelul Colargon, pe marginea căruia au fost împușcați un mare grup de ofițeri din serviciile militare ale acestor țări, după ocupația sovietică din 1939, și ale acelora din timpul ocupației germane în vremea războiului.

Am fost duși în excursie la ”Colargon”, un bloc cu pereți din beton armat cu o grosime de 2-3 metri, situat în apropierea Norilskului, între Norilsk și Kaierkan, unde se executau „în secret”

mă gândeam: oare a fost cu adevărat acest calvar, sau poate a fost un vis rău, urât de lungă durată. Tăceam amândoi... O tristețe profundă ne acoperă sufletele... Azi unele popoare, ca cel evreesc, de pildă, sărbătoresc, cinstesc, își aduc aminte de cei trecuți prin genocidul neamului lor, fac comemorări, ridică monumente, iar noi, basarabeni, români moldoveni, cerșim de peste zece ani niște semne „în memoria” de la niște guvernanți lași, hulpavi și trădători, oameni fără suflet, fără demnitate, fără conștiință națională; și totul e în van.

Cine suntem noi, cei care strigăm în gura mare „Ștefane, nu ne lăsa!”, dar, din păcate, mulți ca niște berbeci ne ducem la urnele de votare și ne dăm glasul pentru acei care ne-au împilat, exploatat și decimat multe zeci de ani, și nu vor să ridice măcar câte o simplă cruce la gara din Chișinău și în gările altor, localități de unde au fost mânați ca pe vite, la ocnă, mii de oameni nevinovați, și doar pentru că gândeau altfel, erau creștini, și buni români...

Foștii președinți își dăruiesc unul altuia medaliile pentru mari fapte de eroism, în realitate - pentru mari crime, fără a se gândi că vor intra în istorie ca niște idoli, monștri, figuri sinistre, groaznice.

Ce puteam eu să-i spun acestui om, cu ce puteam să-i alin durerea sufletului, chinuit de acea taină a vieții lui, ascunsă de toți cei dragi? Pe acest pământ cu atâta popor rătăcit, unde fiul luptă împotriva tatălui, unde mama își sugrumă copilul, unde preotul Moscovei din amvon, laudă pe acei care au distrus lăcașele lui Hristos, unde cei de pe scena politică vând totul, taie neamul în două, ca să mai domnească o dată; ce-ți rămâne să vorbești? El, Valentin Șerban, a trăit o viață de naufragiat pe valurile unei mări furioase și zbuciumate, un adevărat calvar, dar nu s-a frânt. În fața lui trebuie să te închini. O merită!

Și chiar la capătul disperării fiind, mai am speranța în ziua de mâine, în viitor, în cei ce vin după noi, în rațiunea omenească, în sângele care nu se face apă, că ne vom uni cu Țara, vom întregi și pământul și poporul, vom ajunge în rândul națiunilor libere și prospere ale Europei.

Am spus asta și el a zâmbit, ca un copil, printre lacrimi, și s-a înșeninat.

A sosit o mașină cu anvelope de la Bălți și șoferul autobuzului nostru, după ce le-a montat, a strigat:

- Îmbarcarea, plecăm mai departe, la destinație! Și noi am sărit toți în picioare, și mic și mare, și tânăr și bătrân, și am luat loc în autobuzul care ne-a adus la Chișinău.

Pe acel moș venerabil l-am mai văzut de câteva ori, venea la statuia lui Ștefan cel Mare, când se adunau acolo cei cu suflet mare, cu dragoste de pământul strămoșesc, care mai luptă împotriva asupririi neamului, pentru adevăr și dreptate. La 31 martie 2005 venerabilul bătrân a decedat. S-a dus la Domnul să-și odihnească trupul și sufletul chinuit, împușcat fiind numai de două ori. Dumnezeu să-l aibă în paza lui.

Veșnica lui pomenire!

*Necunoscuți prieteni de departe,
Curatei file dați-I crezământ
Și tineți minte că această carte
A fost odată sînge și pămînt.*

**„Așa le-am scris”
Andrei Ciurunga**

RÎNDURI DE CUVINTE SÎNGERÎNDE

Cartea aceasta este despre un erou-martir – basarabeanul Valentin Șerban; ea descrie prin câte poate să trăiască un om fără a-și clinti, pentru nici un moment, verticalitatea cauzei naționale.

Ce știm despre acest om?

Trădat rușilor sovietici de către doi colegi cu care activase în cadrul serviciilor patriotice secrete ale României în timpul celui de al doilea război mondial, basarabeanul Valentin Șerban e arestat de sovietici, mult după război, tocmai în 1948; și nu pe teritoriu sovietic, nu în Basarabia română reocupată barbar de Uniunea Sovietică, ci la locul său de lucru civil, în București, unde avea familie, soție și trei copii. Este amenințat cu omorîrea prin împușcare, este maltratată cu atîta bestialitate, încît ajunge a se gîndi „la moarte ca la o salvare”.

– Trageți, călăilor! – le-a strigat Șerban schingiuitorilor cu armele îndreptate spre el.

Nu au tras într-însul, au tras pe de-asupra lui și l-au condamnat la 25 de ani închisoare cu regim sever, ducîndu-l spre nordicul Norilsk al Siberiei, pe traseul: București – Constanța – Odesa – Moscova – Harkov – Kuibîșev – Ufa – Celeabinsk – Kurgan – Petropavlovsk – Omsk – Novosoborsk – Kemerovo – Krasnoiarsk – Dudinka și, în sfîrșit, Norilskul, unde avea să robească ani în șir, ca deținut politic, apoi, alți ani – în închisorile din Kenghir (Kazahstan) și Iavas (Mordovia).

Duși în Siberia au fost și părinții lui, din Basarabia. Familia sa, la București, deși persecutată de comuniști, nu știa nimic de dispariția soțului și tatălui (nu avea voie să știe).

Un alt basarabean – Vadim Pirogan (și acesta fost deținut politic în închisorile siberiene din regiunea Irkutsk) află de istoria dramatică a conaționalului său, așterne această istorie pe hîrtie, spre *neuitare*, dar pentru că, meditează Domnia sa, „din păcate, mulți, ca niște berbeci ne ducem la urnele de votare și ne dăm glasul pentru acei care ne-au împilat, exploatat și decimat multe zeci de ani, și nu vor să ridice măcar cîte o simplă cruce la gara din Chișinău și în gările altor localități, de unde au fost mînați ca pe vite, la ocnă, mii de oameni nevinovați; și doar pentru că gîndeau altfel, erau creștini și buni români...”.

Așa e... Poate că rîndurile de cuvinte sîngerînde ale acestei cărți ne vor pune pe gînduri, poate că vor influența și opțiunea „berbecilor”.

Victor CIRIMPEI

Doctor în științe, etnolog.

Prietenul nostru mai vîrstnic – Valentin Șerbacov (Șerban)

L-am cunoscut pe vestitul sportiv român basarabean încă de prin anii 70 ai veacului trecut, pe cînd eu eram la început de carieră sportivă.

Îl țin minte ca antrenor la Tiraspol, apoi ca șef al școlii sportive din acest oraș nistrean, unde locuia în acele vremuri.

Bărbat nu prea înalt, cu corp sportiv, frumos. Era destul de sever cu elevii începători, cerându-le multe eforturi dar și ajutându-i cu sfaturi folositoare. Nu știa nimeni pe atunci despre tragedia lui, despre familia lui pierdută, în hăul războiului. Povestea că a venit de bună voie din România, acasă, în Basarabia, căci aici trăiau părinții lui, rudele....

Nu-i plăcea să povestească despre cele întîmplate. A educat zeci de sportivi tineri, care au reușit să aibă rezultate foarte bune, unii devenind campioni. În tinerețe luase parte la Olimpiada din Berlin, în 1936, unde, reușind să învingă, a fost printre cei felicitați de însuși conducătorul Germaniei din acea vreme, vestitul Adolf Hitler.

Valentin Șerbacov se bucura în lumea sportivă de respectul tuturor tinerilor sportivi și a conducătorilor acestora. La prima vedere părea un om retras, tăcut, închis în sine, dar nu era așa. Ajuns arbitru de talie republicană, apoi unională și chiar internațională, era considerat de toți drept om cinstit și drept. La judecarea competițiilor avea o poziție fermă, respecta adevărul și nu recurgea la diferite compromisuri. Cu timpul s-a mutat cu traiul în Hîncești, unde a reușit să organizeze tineretul de la sate, să le ridice la nivel înalt cultura sportivă, găsea mereu sportivi

talentați. Datorită insistenței sale s-a reușit construirea la Hîncești a unui stadion modern, unde aveau loc și competiții republicane. Lucra mult cu tinerii sportivi talentați, unii dintre aceștia ajungând campioni unionali (de exemplu Sîtnic Valentin).

Era recăsătorit la sovietici cu Valentina, o sportivă din Tiraspol. Venea la competițiile sportive cu soția și fiica lor, Liliana, era un bun familist. Era bucuros de familie, de lucrul profesat și de prietenii pe care îi avea. Fiind deja pensionar nu-și uita prietenii și colegii, venea deseori de la Hîncești, vizitându-ne pe mine, pe Popovici Grigorie etc.

Era prietenul nostru mai vârstnic, întotdeauna ne dădea sfaturi bune din bogata-I experiență din viață. El a reușit să scape de iadul sovietic de acea mocirlă ideologică și datorită caracterului său ferm a reușit să se integreze în societate, cu tot ce avea mai bun din anii tinereții cutezătoare, fără a fi bolnav de ură și dispreț față de oamenii care îi luaseră atâția ani de viață, lipsindu-l de frumos și omenesc.

Iubea mult poezia, proza. Deseori ne recitea din poeziile lui Coșbuc, Eminescu în pronunțare românească, frumoasă, curată. Știa limbile franceză, germană, ucraineană, era un om de o cultură aleasă. Începând cu anul 1988, Valentin Șerbacov venea la Chișinău pentru a fi prezent la adunările mișcării de eliberare de sub cizma sovietică și căpătare a independenței pentru Moldova. La vârsta sa înaintată nu înceta să viziteze federația de atletism, să mai stea de vorbă cu noi, prietenii lui.

Îi plăcea mult să citească literatura rusă a scriitorilor mari: Lev Tolstoi, Fiodor Dostoevski, Nicolai Gogol, Ivan Bunin etc.

La sărbătorirea zilelor aniversare de 70, 75 de ani, ne-a adunat pe toți, bucurându-se de prezența noastră. Cu toate cele suferite în lagărele sovietice, nu ținea, cum am zis, ură în suflet-toată politica lui era sportul atleții pe care-I promova, căutând să-i ajute să obțină cât mai multe victorii în competiții. Fiind deja grav bolnav, se străduia să ne vadă și se bucura mult de aceste întâlniri. Ne duceam la el spital să-I luminăm ultimele clipe...

Azi Valentin Șerbacov (Șerban) nu mai este, dar amintirea lui a rămas și va rămâne veșnic vie în sufletele noastre, a tuturor aceluia care l-au cunoscut, care au trăit alături de el.

Anatol Popușoi

**Președinte al Departamentului tineret și sport
Federația de atletism R. Moldova.**

Cînd l-am întâlnit pe acest om român basarabean Valentin și am auzit povestea lui, am plîns și eu, plîngea și el. Numele lui trebuie să rămână pe coperta acestei cărți, el are dreptul la istorie.....

Suferințele morale sunt mai grele și mai mari decît cele fizice...

Vadim Pirogan